

Dobai Péter, Lázáry René Sándor,
Petőcz András, Tornai József,
Tóth Erzsébet, Vörös István versei
Bozsik Péter drámája: Bolgárháború
Bogdán László regénye
Cseke Péter, Tandori Dezső esszéje
Most—Punte—Híd
(összeállítás a mai román irodalomból)

tiszatáj

IRODALMI FOLYÓIRAT

Főszerkesztő:
OLASZ SÁNDOR

Szerkesztő:
HÁSZ RÓBERT

A szerkesztőség tagjai:

ANNUS GÁBOR
(művészeti szerkesztő)

DOMÁNYHÁZI EDIT
(nyelvi lektor)

HAJÓS JÓZSEFNÉ
(szerkesztőségi titkár)

tiszatáj

Megjelenteti a Tiszatáj Alapítvány Kuratóriuma
a Csongrád Megyei Önkormányzat, Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata,
a József Attila Alapítvány és
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram
támogatásával.

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

Felelős kiadó: Tiszatáj Alapítvány.
Szedés, tördelés: Tiszatáj Alapítvány.
A lapot nyomja: Officina Tannyomda, Szeged.
Felelős vezető: Dr. Kékes Tiborné.
Internet: www.tiszataj.hu e-mail: tiszataj@tiszataj.hu
A folyóirat internet-szolgáltatója a V-fon Rt.

Szerkesztőség: 6741 Szeged, Rákóczi tér 1. Tel. és fax: (62) 421-549. Levélcím: 6701 Szeged, Pf. 149.
Terjeszti a HÍRKER Rt. és az NH Rt. Előfizethető a hírlapkézbesítőknél és a Hírlapelőfizetési
Irodában (Budapest, XIII. Lehel u. 10/A, levélcím: HELIR, Budapest 1900), ezen kívül Buda-
pesten a Magyar Posta Rt. Levél- és Hírlapüzletági Igazgatósága kerületi ügyfélszolgálati irodáin,
vidéken a postahivatalokban; közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a Posta-
bank Rt. 11991102-02102799-00000000 pénzforgalmi jelzőszámra.

Egyes szám ára: 120 forint.

Előfizetési díj: negyedévre 360, fél évre 720, egész évre 1440 forint.

ISSN 0133 1167

Tartalom

LV. ÉVFOLYAM, 8. SZÁM

2001. AUGUSZTUS

LÁZÁRY RENÉ SÁNDOR: Ujfalvy Krisztinához; Vársárhelyi úrhatnámok (Bolyai Jánosról); Italia mia; Addenda; Badarságok, szóbeszéddek	3
PETŐCZ ANDRÁS: A párizsi lakásom; Előadás a repülésről	8
BOZSIK PÉTER: Bolgárháború	10
KÁNTOR ZSOLT: Kráter; Kagylóhéj; Az élet kiadó; Fellibbenő fátyol	30
TÓTH ERZSÉBET: Tisztán és Izolda; Nem tud egyformán vigyázni; Hajnali versek	32
BOGDÁN LÁSZLÓ: Egy lány Velencéből	36
DOBAI PÉTER: Hasonmása nincs senkinek; Vivace; Casarsa della Delizia, Friuli, Itália	49
VÖRÖS ISTVÁN: Negyedik bakonymérői elégia	52
TORNAI JÓZSEF: Múlt időben jegyzeteltél; Eretnek – szutra; Miért a szép örvénye?; Sugárkék mennybolt-csészéből... ..	56
TANDORI DEZSŐ: Kikezdhethetlen? (Literatúrfilozófiai kezdemények Kosztolányi kapcsán)	60

ÖRÖKSÉG

CSEKE PÉTER: Kós Károly kisebbségi életstratégiája	67
--	----

MOST–PUNTE–HÍD

Összeállítás a mai román irodalomból	74
AL. CISTELECAN: Tíz erdélyi költő	75
DAN DAMASCHIN: Siralomvölgy (3); Ars poetica; (Fogalmuk sincs); Antidogmatika (3); Ami még hátravan; Siralomvölgy (4)	77
IOAN MOLDOVAN: Leltár; Csordultig méreggel; Szilveszteri	79
ION MUREŞAN: December éjszaka; Orpheusz	81
VIOREL MUREŞAN: A viaszasszony	83
ALEXANDRU MUŞINA: Szőke vasárnap. Karcolat; Egy nőstény, egy vers	86
AUREL PANTEA: (Gubancok); (Tüszők); (Pókfoci)	88
MARTA PETREU: Márta jelenései	90
ADRIAN POPESCU: Fürdőszobában; Bálok; Égiek, alvilágiak	93
TRAIAN ŞTEF: A vidámpark kurblija; Bőre, mint Karthágó	97
MARCEL TOLCEA: A rózsá neme; Naphimnusz; Csendélet	99
C. MORARU: Öt erdélyi prózaíró	101
GHEORGHE CRĂCIUN: Exploring my briefcase	102
IOAN GROŞAN: Pompás egy reggel, kész karcolat	105
VIOREL MARINEASA: Kettős öngyilkosság a szénakazalban	108
DANIEL VIGHI: Nyúlt a nyaka, mintha vakon keresne valamit, talán levegőt; A Cozia utcai sziú indiánok.	111
ALEXANDRU VLAD: Egy nap hordaléka	116
<i>Szerkesztői asztal</i>	a belső borítón

Illusztráció

KORTÁRS ROMÁN MŰVÉSZEK alkotásai a 7., 35., 48., 51.,
55., 66., 76., 80., 85., 92., 96. és a 104. oldalon

LÁZÁRY RENÉ SÁNDOR

Ujfalvy Krisztinához

ÍRTAM KOLOSVÁRTT, FÁRSÁNG MÚLTÁN,
BŐJTMÁS HAVÁBAN, ANNO 1817.

*Szókefalváról tova szállt Syréna!
Bóls, tanúlt elmék s nemes ifjak áldnak,
S bálázó delnők libegőn susogva
Költik a híred.*

*El-hagyád hűtlen Helicon virányit!
Nélküled nints több öröm-ünnepe, ének,
Nints mosoly, jó kedv, se vidám Poesis –
Tsak dög enyészet.*

*Szólj, Barátném, mért szomorogsz magadban?
Hát Kolosvárott ki-kotsizni Véled
Senki sem fog már? Szamos-ági Sappho,
Tempei szent lény!*

*Új tavasz jöttén Te megént hiányzol –
Nélküled pattan ki a rügy, de régiebb
Verseid zengvén repeső rigókkal
Ébred a hajnal.*

*Oh Mező-Tsávas tsalogánynya, hagyd el
Gyász-magányodnak remetés stálitját,
Hol lutsok tsattog, s tsak ebek tsaholnak
Éjji homályban.*

*Hagyd Mező-Tsávást! Lotsogó sarakba
Hadd merüljön bé fuvaros szitokkal!
Szállj közénk, bútól keserült Corinnánk,
Krisztina lelkem!*

Euphrosyné

Apai dédanyám, Lázár Farkasné, született Kornis Anna Frusina költői levélkéje barátnéjához, a MezőCsávásra visszavonult Máté Jánosné Ujfalvy Krisztinához, aki szintén sok búskomor költeményt írogatott akkoriban, férje betegeskedése alatt, majd bánatos özvegységében, holott azelőtt ünnepelt szépség és poétia volt – híres (olykor piczikét botrányos) nőalakja az erdélyi társasági életnek s a kolozsvári literatúrai szalónoknak. Dédanyám versét (nagy meglepetésemre) a mező-csávási tiszteletes úr Maros-Vásárhelyen tanuló fia hozta be nekem a Teleki Tékába, 1889 áprilisában, amidőn (Kolozsvárról szabadulván) néhány napot a csakis ott fellelhető „Description de l’Egypte” köteteinek tüzetes tanulmányozására fordítottam. Amint kiderült, dédanyám költeményét Kazinczy „Tövises és virágok” című könyvében találták meg tavaly húsvétkor: kihullott belőle. A kézirat hátlapjában néhány sietős sor: „*Drága Krisztinkám! Nem akartam vala el-küldeni Neked, hogy ne fájdiítsalak. Most mivel alkal-mam is vagyok rá, még-is el-küldöm Neked, hogy tudgyad: hiányzol! Látlak-e még? Pün-kösdre fölútaazhatnál Hozzánk Kolosvárra. Várlak, küldj hírt Felőled! Ölel: Frosinád!*” Alatta más kéz írása: „*Lázáryné írta még májusban, sebtiben, Sáron-Berkéről. Ugyan mi-nek? Ugyan kinek? Én? Oh a kedves lélek!*”

Vásárhelyi úrhatnámok

BOLYAI JÁNOSRÓL

*Rühellték a bolond Bolyait:
„Csupán az Időt rabolja! Itt
Vakbél az Appendix –
Számunkra az sem fix,
Ki tudás szekerit tolja!” Kvitt.*

Maros-Vásárhely, 1891. január 24.

Italia mia

FROSINA AMALFIBAN,
MAGGIO, ANNO 1819.

*Húsz esztendeje múlt, szálltam e földeket –
Könnyed, meszsi madár, bóldog időm röpült,
S mint dísz-bárka ha ring drága Venézián,
Úgy telt el pazar életem,*

*Álmok közt lebegőn, dús paloták során,
Fársángolva ki-gyúlt értem a Carnevál,
Ám víg lángja ki-húnyt, bőjtre Firenze várt
S buzgó nápolyi fény-vidék.*

*Húsz esztendeje hogy szálltak a szép hetek!
Jártam Pozzuolit, Stabia tájait...
Oh jajj, most ugyan-itt mit keresek megint?
Ismét Caprin, Ischián*

*Nézek tenger azúrt, szirt-harapó habot,
S hullám-fal fövenyen pergeti pertzeim:
Omlik, zúdul a part, gyűlnek a tegnapok,
S gyorsan fogynak a holnapok*

*Húsz esztendeje tsak!... S már-is olyan vagyok,
Mint lávába kövült pompeji hűlt romok:
múltakból ki nem ás por s hamu-rétegek
Poklából soha senki sem.*

Addenda

*Tíz esztendeje így írtam Amalfiban
Indulván hamarost Parthenopé felé,
Majd Rómába, a hol tombol a szent tavasz,
S fontanák musikája zeng.*

*Szép vólt Antium és enyhet adó Tibur!
Szép vólt kertek öln érzeni végre: mért
Olly szépséges a lét víz-zuhogása? Mért
Sírnak régi szökő-kutak?*

Kolozsvárott, 1829. Martius 31-én,
Lázary Anna Frusina által.

Életem eddigi legnagyobb, legváratlanabb és egyszersmind leghihetlenebb felfedezése ez a vers: valamiképpen csakis a Szent Véletlen művének megnyilatkozása lehet! A Teleki Tékában, Piranesi csodálatos, antik témájú római rézmetszeteinek beható tanulmányozása közben akadtam rá: amúgy is eléggé bódultan teregettem magam elé a páratlan rézkarcz-gyűjteményt, amidőn egyszer csak hirtelen rálapoztam apai dédmamám olaszthoni emlékeire... (Annál a képtáblánál, amely Caius Cestius Epulo piramisát ábrázolja a Porta San Paolóval, vagyis az ókori Porta Ostiensisszel, az Aventinus lábánál.) De hogyan kerülhetett éppen ide Eufrosina elégiája? Nyilván, ő maga is itt lapozgathatta, nézegethette valaha, valamikor Piranesi műveit... Köztük feledte volna e költeményt? Esetleg szántszándékkal hagyta itt? Nem értem, miért? Egyfajta üzenetnek?... Talán közölni szeretett volna valamit – s meglehet, hogy éppen velem, eljövendő dédunokájával? Ez hihetetlenül megnyugtató, s mégis hátborzongatóan nyugtalanító kérdés marad számomra, immáron mindörökre. *Történt pedig mind-ez Maros-Vásárhelyt, egy napsütéses, igazi, tavaszi délutánon, 1897. április 8-án.*

Badarságok, szóbeszéd

*Van egy hely, úgy hívják: Trianon –
Túl Tordán, Tusnádon, Tihanyon...
Benne sok francia,
Semmi garancia –
Minket meg új járom, iga nyom.*

*

*Tengődünk itt Targu Muresen.
Fejünket nem tartjuk üresen:
Gonddal, búval tömve,
Mint hússal vajzsömle.
Fejünkben több tarka zűr esen:
Téveszmék s ideák
Telítnek ideát...*

*Fejünket vakarjuk urasan
Vásárhelyt vagy Targu Muresen.*

*

*Volt egy hely, úgy hívták: Vásárhely.
Kezdele lekopott – már Sárhely...
Benne sír Lázár,
Míg a Sors vásári
Marhákból végzetes kását fej.*

Helyben (és helybenhagyva) 1921. áprilisában

SILVIA TIPERCIUC

PETŐCZ ANDRÁS

A párizsi lakásom

*Nem tudom, mit csináljak azzal
az aranyos kis párizsi lakásommal.*

*Hajnalonta újból és újból arra riadok,
hogy képtelen vagyok kifizetni
párizsi lakásom költségeit, úgymint
közös költség, víz- és csatornaátalány,
valamint fűtési hozzájárulás. Kellemetlen
tudni azt, úgy hajnalban, öt-hat óra tájt,
hogy ott van az a tök jó kis párizsi lakás,
és igazából nem tudok vele mit kezdeni.
Egyszerűen nincs kihasználva.
Intézkednem kellene párizsi lakásom
ügyében, bérbe kéne adni vagy mi,
nem is tudom, valami ingatlanközvetítő
kellene, aki végre kézbe veszi az ügyeket.
Persze, először is meg kellene mutatni
neki a párizsi lakást, és ekkor lennék
baromi bajban, mert úgy hirtelen
fogalmam sincs, merre is van az én
tök jó kis párizsi lakásom.
Egyszerűen elfeledtem, vagy mi.
Töprengék is rajta eleget, hajnalonként.
Egyébként ismerem jól párizsi lakásomat,
a múltkor is, amikor hajnalban felriadtam,
még pontosan láttam magam előtt,
olyan szimpátikus kis másfél szobás,
nagyon rendezett, és a ház, elég, ha csak
annyit mondok, hogy még futószőnyeg is van,
végigszalad a lépcsőn, csuda az egész,
minek ragozzam?, tökéletes. Csak hát,
hogy merre is van, arra nem tudok rájönni*

az istennek se. Pedig ahhoz, hogy intézkedni tudjak, először is meg kellene találnom végre az én aranyos kis párizsi lakásomat.

Előadás a repülésről

Mostanában már nem repülök.

*Régebben, bezzeg, könnyedén
a magasba emelkedtem, csak
a lábammal tettem egy apró mozdulatot,
tudod, elsősorban is a nagy lábujjammal
kellett egy határozott mozdulatot tennem,
mintegy ellökni magam a földtől, és
már szálltam is. Csak az első mozdulat
volt nehéz, de amint felemelkedtem,
a lebegés, egészen könnyedén ment
a lebegés, csak egy-egy apró mozdulat
néha, a csuklómmal vagy a láb-
fejemmel, és máris lebegtem tovább.
Hogy is mondjam? Mintha a derekamban,
vagy a hasamban lett volna valami, aminek
a révén mintegy játékosan ráfeküdtem
a levegőégre. Olyankor aztán szálltam
a magasban, néha elképesztő magasságokban.
Csak nagy néha kellett megpihennem.
Ha jöttek is utánam üldözőim, nyomomba
se értek. Szinte ki se fáradtam soha.
Csak egyszer-egyszer. És, ha verítékezve
tértem magamhoz szobám hűvösében,
akkor is tudtam, repülök majd újra,
csak a szemem kell lehunynom kicsit, és
a lábam ujjával ellöknöm magam az ágytól.
Akkor még természetesen tudtam
a repülést. Hittem a repülésben.*

*Valamikor így volt. De most vége.
Az utóbbi időben sohasem repülök.*

BOZSIK PÉTER

Bolgárháború

Köszönet Szvetiszláv Baszarának és Ladányi Istvánnak

Szereplők:

I. BOLGÁR GYÖRGY 35–40 éves értelmiségi
II. BOLGÁR GYÖRGY, Bolgár György barátja és másod-
unokatestvére 35–40 éves, író és alkoholista
BOLGÁR ATYA, pap
BOLGÁR GYÖRGYNÉ, I. Bolgár György felesége
BOLGÁR KAZIMIR és VALDEMAR, rendőr II. (ugyanazon
szereplő, aki önmaga testvére)
RENDŐR I.
BOLGÁR BUGARIN, bíró
BOLGÁR ADVOKÁT, ügyvéd
BOLGÁR SZKRIPTÓRIUSZ, újságíró
bírószági szolgák, hullaszállítók

1. JELENET

(I. Bolgár György lakása. szokványos értelmiségi lakás sok könyvvel, lemezekkel, tévével, videóval, videokazettákkal, CD-kkel stb. A konyha egybe van nyitva a nappalival. A házigazda kávét főz.)

II. BOLGÁR GYÖRGY: *(Az elején részeg, ám minél többet iszik, annál józanabbá válik. Az egész előadás alatt vedelnie kell, különösebb instrukció nélkül. A végére színjózan. Beszéde érezhetően egy hosszabb monológ részlete.)* ...Gyurikám, a házad rossz helyen van, bár ez ne zavarjon, minden ház rossz helyen épült. Elegendő volt az első emberi települést rossz helyen létrehozni, és ezt a circulus vitiosus azóta sem lehet megszakítani. A föld alatti vizek és tellúrikus sugárzások titokzatos hatása oda vezetett, hogy a homo sapiens egyedei csúcsintelligenciával bíró homokférgékké váltak. Ahogy Arisztotelész mondja: egy kis tévedés az elején a végére nagy tévedéssé válik. De talán túloztam egy kicsit: a homokférgek nem tudnak kávét főzni. Te viszont, hál'isten, kávét főzöl.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Tudod, mit álmodtam az éjjel?

II. BOLGÁR GYÖRGY: Tudom.

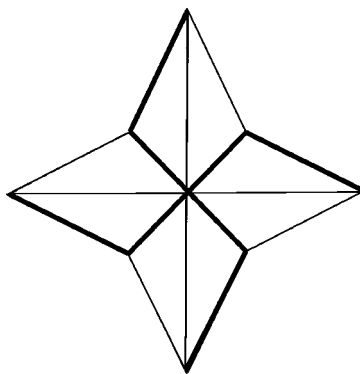
I. BOLGÁR GYÖRGY: *(Meglepődve)* Honnan tudhatnád?

II. BOLGÁR GYÖRGY: Egyszerűen. Mindannyian ugyanazokat az álmokat álmodjuk. Többé nincsenek nagy álmok, csupán néhány maradt. És ez most már olyan, mint

a pakolás a pókerban. Ha egyszer rájössz a rendszerre, mindig tudod, melyik játékos milyen lapot tart a kezében. Vagy éppen ki mit álmodik. Az álmod – semmi különös. Két pár hetes és tízes... Legfeljebb egy-két rongyodba kerül. Nem tartozol azok közé, akik nyerni szoktak az álmaikon.

- I. BOLGÁR GYÖRGY: *(Szomorúan)* Pontosan, de mért nincsenek itt nők? Legalább olyan élettelen bábuk a konfekcióüzletek kirakatából, amilyeneket nézegettünk 1963-ban, 64-ben, 65-ben... Emlékszel azokra a bábukra?
- II. BOLGÁR GYÖRGY: Nem, Gyuri, nem emlékszem. Mi végre emlékezni olyan dolgokra, amelyek többé nem léteznek? De elmondom neked, én mit álmodtam.
- I. BOLGÁR GYÖRGY: Hát nem azt mondtad az előbb, hogy mindannyian ugyanazokat az álmokat álmodjuk?
- II. BOLGÁR GYÖRGY: Igen, de ez egy kissé elüt a többitől. Azt álmodtam, hogy regényt írok. Természetesen, ez egyike a szokványos álmoknak. De ekkor közbeavatkozott egy Mátyás nevű személy. Akarom mondani, valaki más ugyanakkor azt álmodta, hogy regényt ír, és egy utcán találtam magam Mátyással. Valahol Marokkóban. Vagy Tunéziában. Minthogy az író nem tudta, mit kezdjen velem, elgondolkodtam. És egyszerre megértettem, hogy egyedül vagyok. Lassan visszafelé indultam ugyanazon az utcán, mivel ellenkező esetben nem tudtam volna merre menni. Az órák utcája volt. Siettem ugyan, és féltem is, mégis be-beleskelődtem a kirakatokba az órák iránt érzett gyűjtőszenvédélytől hajtva. A legkülönbözőbb fajta, leírhatatlan szépségű órák garmadája volt ott, amilyenek a külső világban, a valóságban nincsenek is, hiszen annak ideje egyébként sem érdemelne ilyen időmérő szerkezeteket. Az egyik különösen magára hívta figyelmemet, ennek a mutatói egyenetlenül haladtak, és a sarkaiban két kis számlap volt: az egyik másodpercmutató hagyományosan forgott – jobbról balra, a másik, legnagyobb meglepetésemre, fordítva. „Tökéletes kronométer”, gondoltam, „olyan szerkezet, amely követi az idő minden bifurkációját.” Ebben a pillanatban megláttam Mátyást. Az egyik mellékutcából jött ki, valamiféle tógába öltözve, amely szerzetesek öltözképe hasonlított. „Matyi”, kiáltottam. „Vezess el a regénynek arra a helyére, ahol elváltunk.” Mátyás a szájára tette a mutatóujját, lebernnyegéből egy amulettet vett elő és a kezembe nyomta. Ekkor felébredtem. Az amulett így nézett ki:

(Lerajzolja egy fehér könyv fedelére, jó nagyban, hogy a közönség is láthassa.

I. György figyelmesen nézi az amulettet. Gyanakodva ingatja fejét.)

I. BOLGÁR GYÖRGY: Tudod, hogy a fekete mágia megszállottja vagyok. Ismered értekezésemet, a pentagrammáról, *(Gúnyosan)* vagy ahogy a nép mondaná az ötágú csillagról. A pentagrammák tömege az épületeken, a hegytetőkön, a pártzászlókon, mindez a démonok egész hadát vonzotta ide, akik mindent letaroltak, a lakosok jó részét pedig egyenest a pokolba kergették, és mindezt vacak párezer forint átlagfizetésért, amely még mindig nem haladja meg a 150 márkát. *(Közben II. Bolgár György ún. halálkoktélt kever egy söröskorsóban. Mindenféle tömény italt önt össze a bárszekrényből, és egyhajtásra megissza. I. Bolgár György csodálkozva nézi.)*

II. BOLGÁR GYÖRGY: Nosza, rajta hát. Tedd föl a kérdést.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Miféle kérdést?

II. BOLGÁR GYÖRGY: Azt, amelyet már évek óta készülsz nekem föltenni. Hogy hogyan tudok ilyen idióta koktélokot inni.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Valóban, hogy tudod inni ezeket a moslékokat?

II. BOLGÁR GYÖRGY: *(Szónokolva)* Minden kérdésre létezik válasz, azzal a föltétellel, hogy annak a kérdésnek jelentéktelennek vagy idiótának kell lennie. Az igazi kérdésekre nincs válasz. Nézd, megiszom két-három, istenem négy korsó ilyen ambrozíát, kiülök a Városi kávéház teraszára, szétnyitom a Magyar Hírlapot, mert az a legnagyobb, lyukat fúrok rajta és nézem a lányokat, akik a környéken ólálkodnak. Nincs is szebb a nőknél. De csak megfelelő távolságról. Mert ha az újságon lévő lyukon keresztül nézed őket, úgy érzed magad, mint az Isten. Te mindent látsz, téged nem lát senki. Végtére is, ez teleológiai szempontból igazolt: eltávolodva a világtól Istenhez közelítesz. Dehát ez kínos. Mert ha csak egy kicsit is közelebb kerülsz Istenhez, akkor érted csak meg, mekkora disznó, micsoda senki vagy te...

I. BOLGÁR GYÖRGY: Idehallgass, Luther Márton hatása alá kerültél. Túl sötétben látod a dolgokat.

II. BOLGÁR GYÖRGY: Arra a néger papra gondolsz, akit Amerikában megöltek a fagyűlölők?

(I. Bolgár György elkomorodik, majd elneveti magát. Végül sírva fakad.)

I. BOLGÁR GYÖRGY: Nem, nem és nem. Ő Martin Luther King volt. Arra a Lutherra gondolsz, aki tintatartóval dobta meg az ördögöt.

(II. Bolgár György legyint, kever még egy koktélt, megkínálja I. Bolgár Györgyöt.)

I. BOLGÁR GYÖRGY: Nagyon jól tudod, hogy soha nem iszom!

II. BOLGÁR GYÖRGY: Ez tény. De honnan tudhatnák ezt életrajzunk jövődő olvasói. Hogyan tudhatnák, ki az antialkoholista pozitív hős és ki alkoholt kedvelő negatív?

I. BOLGÁR GYÖRGY: *(Borúsán)* Hagyd ezeket a játékokat, nem vagyok én Roland Barthes. Nincs hallásom a posztmodernre. Veszíted az érzékedet az apró dolgok iránt, amelyek megszépítik az életünket.

II. BOLGÁR GYÖRGY: Miért, van valami egyáltalán, ami megszépítheti az életünket? *(Keresztet vet.)*

2. JELENET

(Bejön a szobába I. Bolgár György felesége. Elkezd lakkozni a körmeit, ringatni a csípőjét. Fésülködik és ócska slágereket dúdol. I. Bolgár György mondani akar valamit II. Bolgár Györgynek, de a hölgy a szavába vág.)

FELESÉG: Drágám, nem láttad valahol a szemüvegemet?

I. BOLGÁR GYÖRGY: *(Morogva.)* Nem.

FELESÉG: Tudod, hogy reggel felhívott Maja és azt mondta...

I. BOLGÁR GYÖRGY: *(Üvöltve)* Most már elég legyen! Nem megmondtam már százszor, ezerszer, hogy ne szakíts félbe, ha a barátaimmal beszélgetek? Nem mondtam?

FELESÉG: De mondtad.

(I. Bolgár György minden ízében remegve odamegy a komódhoz, kibúz egy fiókot, kidobál egy halom ruhaneműt, családi fotót, edényt, szőrmesapkát és kivesz egy pisztolyt. Megfordul és a feleségére lő. Az asszony szemérméhez szorítva kezét színpadiasan a padlóra bukik. Halkan jajgat.)

II. BOLGÁR GYÖRGY: *(A közönséghez)* Milyen banális!

(Ebben a pillanatban két rendőr jelenik meg a nappaliban. Sapkájukon, karjukon ugyanaz a jel, amelyet II. Bolgár György rajzolt le I. Bolgár Györgynek)

RENDŐRÖK: *(Egyszerre)* Úgy hallottuk, hogy gyilkosság történt.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Marhaság. Azt csak kitalálta valaki. Maguk fiúk, úgy látszik, túl sok bűnügyi regényt olvasnak. *(A rendőrök ingatják a fejüket.)* Csupán egy kis szóváltásba keveredtem a feleségemmel, véletlenül meghúztam a ravaszt, és csak megsebesült. Nem is komolyan, hiszen alig vérzik. És az, hogy itt jajgat meg segítségért kiabál, az szóra sem érdemes, ez nála szakmai deformáció, tudják, színésznő a drága. *(Az egyik rendőr már búcsúzna.)*

RENDŐR I: Hová mész? Nekünk minden körülményt tisztáznunk kell.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Tőlem akár maradhatnak is, így legalább biztonságban vagyunk a betörőktől meg a kószáló embervadászoktól.

II. BOLGÁR GYÖRGY: *(Odamegy I. Bolgár György feleségéhez)* Hogy érzi magát?

FELESÉG: Rosszul, nagyon rosszul.

II. BOLGÁR GYÖRGY: Kér aspirint?

FELESÉG: Igen, azt hiszem.

II. BOLGÁR GYÖRGY: *(A fürdőszobába indul tablettáért, megáll I. Bolgár György mellett. Suttogva kérdi)* Hát nem furcsa egy kicsit, hogy ezek a rendőrök milyen gyorsan ideértek?

I. BOLGÁR GYÖRGY: Nem, egyáltalán nem furcsa. Ez az utolsó idő. Hát nem olvastad René Genont? Ő arról ír, hogy a világvége előtt az események egyre inkább felgyorsulnak, amíg végül minden el nem megy a fenébe.

RENDŐR II: *(A későbbi Valdemar vagy Kazimir)* Az utolsó időről beszélt. Mire is gondolt egészen pontosan? Ezt természetesen nem hivatalosan kérdezem.

I. BOLGÁR GYÖRGY: A Kali yugára. Hogy rövidebbre fogjam. Négy kozmikus ciklus létezik: az aranykor, az ezüstkör, a bronzkor és a vaskor, ha nem hagytam ki semmit. Mivel én már túlságosan tompa vagyok ahhoz, hogy el tudnám magyarázni, maguk meg túlságosan tompák ahhoz, hogy fel tudnák fogni, ezért egy parabolával élek. Mindannyian tudják, hogy mi az a Vidámpark. Tudják. Természetesen. Nos, az aranykor nem más mint a szerelem alagútja, az ezüstkör a lőtér, a bronzkort a csúszdához hasonlíthatnánk, a vaskort pedig a varázstükrök házához.

(A rendőrök ezalatt, szemmel láthatólag másra figyelve, a fegyvert nézegetik, amelyből

I. Bolgár György a lövést leadta. Ekkor megszólal a csengő. Egyházi személy szinkretikus öltözékben: úgy néz ki, mint a pápa, egy rabbi és egy szibériai sámán keveréke.)

BOLGÁR ATYA: *(Kenetteljesen)* Épp erre jártam, amikor meghallottam, hogy ebben a házban gyilkosság történt, de az áldozat még nem húnyt el, hát úgy gondoltam, meg kellene gyóntatnom, elbeszélgetnem vele ezen a nehéz órán.

II. BOLGÁR GYÖRGY: *(I. Bolgár Györgyhez)* René Genonnak ezek szerint igaza van. A hírek mind gyorsabban terjednek. Különösen a rosszak.

I. BOLGÁR GYÖRGY: *(Zavarban)* Tessék, atyám. De kétlem, hogy bármiben is segítségére lehet. A feleségem, ő legalábbis ezt állítja, buddhista. Nem hisz Istenben, a szentségekben meg ilyesmiben.

BOLGÁR ATYA: Hát, hogy őszinte legyek én se hiszek.

II. BOLGÁR GYÖRGY: Hogyan lehet akkor pap?

RENDŐR II.: *(Hivatalos, határozott hangon)* A szabad vallásgyakorlás az alkotmány által szavatolt, és a szentatya elidegeníthetetlen joga.

BOLGÁR ATYA: Uraim, uraim, kérem szépen. Semmi gond. Szívesen elmagyarázom az úrnak, és önöknek is, uraim, hogyan lettem az Isten szolgája. Tudják, villamossági egyetemet végeztem, de sehogyz se kaptam munkát. Akkortájt halt meg a plébánosunk, így lettem néhány különbözeti vizsgát, és szolgálatba léptem a plébániánkon. A munkámat, annak ellenére, hogy ateista vagyok, a legkomolyabban végzem. Ha a szakmámban helyezkedem el, a villamosságban sem hittem volna, de higgyék el, hogy egész jó mérnök vált volna belőlem. No, mondtam magamnak, most pap vagy, és mindent megteszel, hogy jó pap legyél és a híveid lelke minél könnyebben és tisztábban jusson a pokolba. Még teológiával is elkezdtem foglalkozni.

FELESÉG: Aszpirint akarok!

BOLGÁR ATYA: Adj aszpirint annak a kurvának, és mondd meg neki, hogy ne szakítson félbe.

(Rendőrr II. szófogadóan a fürdőszobába ment aszpirinért.

A pap szónoklata alatt odadobja a halkan nyögdecslő nőnek az orvosságot.

És társához hasonlóan a pisztollyal kezd el szórakozni.)

BOLGÁR ATYA: És így, az egyházatyákat tanulmányozva arra a végkövetkeztetésre jutottam, hogy többé-kevésbé minden ember ateista. Ez önbizalmat adott. Mindjárt elmagyarázom. Isten olyan hatalmas, annyira meghaladja a mi érzékeinket és felfogókéességünket, hogy senki nem hisz benne olyan mértékben, hogy azt mondhatná: én hiszek. Egyébként is, mindannyian Ádámtól és Évától származunk, rajtuk keresztül szükségszerűen rokonságban vagyunk Iskarióti Júdással, de Sade márkival, Hitlerrel, Sztálinnal, az összes gonosztevővel. Ők mindannyian a testvéreink. Mi mindannyian, ahányan csak vagyunk, banditák, ebfajzatok, rablók, kerítők, semmirekellők vagyunk, és csak a jó nevelés és az emberséges szokások tudnak segíteni rajtunk. *(A későbbi Valdemar vagy Kazimir pisztolya elsül, a másik rendőr a földre rogy.)*

RENDŐR II: *(kétségbeesetten)* Mindannyian tanúk rá, hogy véletlenül sült el a fegyver. Hogy én milyen peches vagyok. Ténnap öccő is rálöttem egy szökött fegyverre, és mind az öccő eltévesztettem, ma meg nem is akartam löni, nem is céloztam, mégis eltaláltam a saját kollégámat.

BOLGÁR ATYA: Megtörténik az ilyesmi.

RENDŐR II.: De hát mért mindig velem?

FELESÉG és RENDŐR I.: *(Üvöltve)* Aszpirint, aszpirint akarunk! *(Mindenki aszpirint kezd el keresgélni. Most válik nyilvánvalóvá, hogy minden gyógyszeres dobozon a jel látható. Egyébként is a szereplők mindvégig minden különösebb instrukció nélkül isznak, aszpirint szednek és cigarettáznak.)*

I. BOLGÁR GYÖRGY: Csak C-vitamin van! *(Szertartásosan szétosztja a sebesültek között, akik erre láthatóan fölélenkülnek.)*

RENDŐR II.: *(Vallomásos hangnemben)* Ez má a negyedik társam, akit véletlenül lelöttem. Ez nem is lenne baj, de pályafutásom során még egyetlen egy bűnözőt sem sikerült megölnöm. A fölötteseim má' gyanakszanak, hogy valami nincs rendbe velem. Mer' igaz, hogy a bizottság mindent kivizsgált, igaz, hogy a gyanú árnyéka se vetülhet rám, de nekem ez, és ezt önök bizonyára megértik, kellemetlen. Félek, hogy leszere'nek. Ha a közeljövőben nem sikerül legalább egyetlen tolvajt kinyírnom, akkó öngyilkos leszek.

I. BOLGÁR GYÖRGY: *(Megsimogatja a rendőr fejét)* Egyáltalán nem halt meg.

RENDŐR II.: *(Vigasztalhatatlanul, de úgy mondja, mint egy axiómát.)* Akit én eltalálok, az többé nem kel föl. *(A feleség és a sebesült rendőr együtt skandálják: Aszpirint! Aszpirint! Mindenki sürögni-forogni kezd, semmilyen gyógyszert sem találnak.)*

RENDŐR II.: Én megyek aszpirinért, büntetésből, mert lelöttem a társam!

I. BOLGÁR GYÖRGY: De én vagyok a házigazda!

II. BOLGÁR GYÖRGY: Én megyek. Én semleges vagyok, és nem vétettem a parancs ellen: Ne ölj!

BOLGÁR ATYA: Utálom a rendőröket. A rendőr megy, punktum. És vegyél, fiam, kötszereket, jódot, ragtapaszt is. *(Paposan énekelve)* Mert ha egyszer elsül egy pisztoly, hosszú út vezet a békéhez. Most pedig csönd legyen, hadd gyóntassam meg a haladókát. *(Rendőr el, Bolgár atya köhint, és a nőhöz megy, látványosan tudomást sem véve a sebesült rendőrrel.)*

BOLGÁR ATYA: Leányom, fogytán van időd. Meg akarod-e gyónni a vétkeidet?

FELESÉG: Nem tudom, miről beszél.

BOLGÁR ATYA: Arról beszélek, hogy sorold fel, mikor hazudtál, loptál, gyilkoltál, kacérkodtál, voltál aljas, alattomos... Kivel basztál, szenvedtél-e nemi betegségekben, közöszlöttél-e állatokkal... Elárultad-e a hazádat, dolgoztál-e idegen titkosszolgálatoknak... Potyáztál-e metrón, villamoson stb.

FELESÉG: Nincs semmi mondanivalóm! *(A pap ököllel behúz neki egyet.)*

BOLGÁR ATYA: Ez talán majd felfrissíti az emlékezetedet. *(A többiekhez)* Valamikor a belügynek dolgoztam. Néha most is.

FELESÉG: *(Egészen élethűen jajong. Férféhez fordul)* Gyuri, hát ez ver engem, és te nem teszel semmit?

I. BOLGÁR GYÖRGY: *(Vállat von.)* Nem drágám. Az egyház külön vált az államtól. Nem avatkozhatok be az ügyeibe. *(A pap újra üt.)*

BOLGÁR ATYA: Nem hallottad? Ha nem fogadsz szót, amikor visszajön a rendőr, megparancsolom neki, hogy dugja beléd a gumibotját. Tudod, tiszteletdíjasan a rendőrségnek dolgozom. Tehát, vétkeztél-e...

FELESÉG: Igen. Mindent bevallok, és bánom vétkeimet. És most kérek egy aszpirint.

BOLGÁR ATYA: Kuss! Nincs aszpirin.

FELESÉG: *(Szónokolva és sajnáltatva magát)* Itt van, már közeledik. Még egy kevés, és eltűnök ebből a világból. Szinte nem is bánom. Az a kis sajnálat is inkább színészet, mint igazi bánat. Látni se bírom már ezeket a pofákat itt körülöttem. Csak egy kicsit vannak távolabb a haláltól mint én, mégis fontoskodnak. Aszpirint hoznak nekem, gyóntatnak, a lelkem üdvével törődnek. Ez az idióta is, akinek odaadtam ifjúságom legszebb éveit...

I. BOLGÁR GYÖRGY: Ez még a halála előtt sem képes hallgatni. Némulj el, ribanc, mert beléd ereszték még egyet!

FELESÉG: *(Meg sem hallva)* ...annak ellenére, hogy soha nem szerettem... Még a pénzt se akartam... És ez az idióta nem akar megvédeni egy pap erőszakoskodásától, aki a belügynek dolgozik. *(Patetikusan)* Valóban nincs mit sajnálnom. *(Fájdalmi fölerősödnek, és őszintének hatnak. A sebesült rendőr is jajgatni kezd. Közben – láthatóan felvidulva – megérkezik Rendőr II. Kezében orvosságok, mindenféle kötszerek. Minden jól láthatóan rajta a jel.)*

RENDŐR II.: *(Miközben szétosztja a gyógyszereket meg a vitaminokat elmagyarázza, mért késett annyit.)* Iszonyú nagy vót a tömeg a patikában, kénytelen vótam, az ügy sürgősségére való tekintettel erőszakot alkalmazni. Ahogy megyek ki, látom a szökött rabot, akit tegnap nem sikerült lelőnöm. No most, mondtam magamnak, és utána vetettem magam. Három kerületen át üldöztem, az első tiszta terepen utána lőttem, de megint elvitettem. *(A többiek izgatottan hallgatják, de az utolsó szónál csalódottak. Nem értik minek örül.)* Igen ám, de a golyó, amelyik nem találta el szökött rabot, eltalált, igaz, véletlenül, egy bankrablót, aki egy pénzzel teli zsákkal próbált taxit keríteni. *(Ahogy kimondja, üvegcsörömpölés hallatszik, a rendőr a fejéhez kap, és összeesik. Közben röpcédulák kezdenek hullani az égből.)*

BOLGÁR ATYA: *(Bizalmasan)* Ez a NATO-központból jött.

II. BOLGÁR GYÖRGY: Ugyan már, az kétszáz kilométerre van innét.

BOLGÁR ATYA: Fejlődik a hadiipar. *(Elkap a levegőben egy röpcédulát, elolvass és a halott rendőr felé int a fejével.)* Mondtam. Szemmel látható. *(Mint aki tudja, mire számíthat, odamegy hozzá, megnézi a pulzusát, kezével jelzi, hogy halott. Közben magában mindenki elolvas egy-egy röpcédulát.)*

RENDŐR I.: Lássátok, mennyit ér az élet! Az előbb még itt sopánkodott, amiért belémlőtt, most meg holtan fekszik. Megelőzött.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Isten útjai kifürkészhetetlenek.

II. BOLGÁR GYÖRGY: Az eltévedt golyók útjai még kifürkészhetetlenebbek.

BOLGÁR ATYA: Pulvis et umbra sumus.

FELESÉG: *(Sírva a férje felé)* Most senki se fogja letartóztatni ezt az idiótát! Az egyik rendőr megsebesült, a másik halott. Gaztette büntetlen marad.

II. BOLGÁR GYÖRGY: *(Vigasztalja.)* Majd jön valaki más, vagy ha nem is jön, Gyuri majd föladja magát. *(A sebesült rendőr közben kiszenved. Ez kissé jobb kedvre deríti I. Bolgár György feleségét.)*

3. JELENET

(Csengetés. Az ápolók. Karjukon a vöröskeresztes szalag helyett a jelet viselik)

I. ÁPOLÓ: Azért jöttünk, hogy elvigyük a holttesteket! *(I. Bolgár György feleségét is be akarják gyűjteni.)*

FELESÉG: Nem haltam meg, csak egy kicsit gyöngélkedem, de máris jobban érzem magam.

II. ÁPOLÓ: Nekünk azt mondták, hogy itt három halott van!

BOLGÁR ATYA: No mars ki! Majd ha lesz halott, időben megtudják! *(Ápolók el, fejbe lőtt rendőr be, szemmel láthatólag kiváló hangulatban. A többiek elképedve nézik.)*

RENDŐR II.: Uraim, látom hogy feszélyezi önöket a jelenlétem. Miről is van szó?

I. BOLGÁR GYÖRGY: Hát, tudja az előbb még halott volt. Teljesen halott. Néhány perce vitték el magát a hullaházba.

RENDŐR II.: *(Nevetve)* Hogyisne! Tévedésről van szó. Én nem az vagyok, akit kivittek. Ő a testvérem, Valdemar. Én meg Kazimir vagyok. Nem, megtévedtem. Én vagyok Valdemar, és ő volt Kazimir. Vagy fordítva. Mindegy. Véletlenül mindketten rendőrök vagyunk. Tudják, ez nálunk családi hagyomány. Kilencen vagyunk testvérek, és mindannyian rendőrök vagyunk. Én például pap akartam lenni, de apám hallani se akart róla.

BOLGÁR ATYA: Különös, én meg mérnök akartam lenni, és pap lett belőlem. Hanem, nem valami szomorú a testvére halála miatt.

RENDŐR: Hogy őszinte legyek, nem. Végtere is, a hazájáért halt meg, szolgálat közben. Ez dicső dolog. És ne feledjék – maradtunk még nyolcan. Tehát, itt valami lövöldözés volt, ha jók az értesüléseim...?

I. BOLGÁR GYÖRGY: Hát, ahogy vesszük...

(A rendőr váratlanul ránéz az órájára és elkomolyodik. Mindenki komoly lesz. A pap a fejéhez kap és súg valamit I. Bolgár Györgynek, aki szintén fejéhez kap és bekapcsolja a tévét. Kiderült, hogy kezdődik valamelyik népszerű sorozat. Az ismert szignál után azonban az a rész következik, amikor I. Bolgár György lelövi a feleségét, csakhogy a felvételen II. Bolgár György és I. Bolgár György szerepet cserél.)

BOLGÁR ATYA: Mindannyian a pokolban végzik!

I. BOLGÁR GYÖRGY: És ön talán nem?

FELESÉG: Idióták! Látjátok, ha belénk is fektetnének néhány millió dollárt, mint a sorozatokba, ennek is lenne valami értelme. Kitűnő film lehetne belőle. De nem így... Zaccból főtt kávé iszunk, az egész házban nincs aszpirin...

BOLGÁR ATYA: *(Fenyegető hangsúllyal)* És mi lenne az a lényeges változás?

FELESÉG: Ó, sok minden. Szép ruhákat viselnénk, pompás házban laknánk, jobb italokat innánk.

II. BOLGÁR GYÖRGY: Vagy minden ugyanolyan lenne, mint eddig. Bár a jobb italok...

FELESÉG: *(Láthatóan rosszabbra fordul az állapota.)* Adjatok aszpirint, barmok! *(A rendőr szolgálatkészén odaviszi.)* Ne kettőt, ötöt.

(Ekkor minden látható ok nélkül nagy csattanással lezuhan az asztali lámpa, majd a könyvespolc, a lemezjátszó a lemezekkel, CD-kkel együtt, majd sorban: a komód tele porcelánokkal, a szekrény, néhány kép és legvégül egy szék. Hatalmas porfelhő. A porból és a romok alól egy alak emelkedik ki vállán fényképezőgéppel, a kalapja szalagjára tűzött PRESS lapocskával, mellette a jel.)

I. BOLGÁR GYÖRGY: Mit jelentsen ez? Kicsoda maga?

SZKRIPTÓRIUSZ: Bolgár Szkriptóriusz vagyok, a Holnapi Nap újságírója

I. BOLGÁR GYÖRGY: De mit keres az én házam... izé... házamban?

SZKRIPTÓRIUSZ: *(Táskájaából kiveszi újságíró igazolványát, A4-es kartonlap, rajta a jel)*
Hivatalosan tartózkodom itt. A főszerkesztőm küldött. Sajnálom, amiért háborgatom önöket, de én profi vagyok, és egy profi profi módon kell hogy dolgozzon. Még írásos megbízásom is van. Megapidíjam.

I. BOLGÁR GYÖRGY: *(A rendőrhöz)* Dobja ki ezt az embert.

RENDŐR: Sajnálom, semmit se tehetek. A sajtószabadság szavatolva van. Ez a törvény. A minél átfogóbb tájékoztatás érdekében az újságíróknak bárhová szabad bejárásuk van.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Eddig nem is hallottam erről a törvényről.

RENDŐR: *(Szájbarágósan)* Nemrégén hozták meg. Eszerint az újságíróknak joguk van bármi után szaglászni, amit csak kiad az eszük. Bejárhatnak a lakásokba, felnyitják a leveleket, de természetesen csak akkor, ha szabályos megbízásuk van erre a munkára, és rendben van az igazolványuk. És ennek a törvénynek van egy függeléke is. Nevezetesen, ha a nyomozás érdekei úgy kívánják, az újságíróknak minden rendelkezésükre álló adatot be kell mutatniuk az Állambiztonsági Szerveknek.

(Közben II. Bolgár György a romok között turkálva megtalál egy NATO-emblémát, amelyen jól látható a horogkereszt.)

I. BOLGÁR GYÖRGY: Milyen feladattal küldték a házamba?

SZKRIPTÓRIUSZ: Hogy fényképeket és riportot készítsen a rejtélyes gyilkosságokról, amelyek itt történtek. *(Mindannyian döbbenetesen néznek. A pap hányja magára a keresztet.)*

I. BOLGÁR GYÖRGY: Honnan tudta maga, hogy itt gyilkosságok fognak történni?

SZKRIPTÓRIUSZ: A főszerkesztő mondta.

I. BOLGÁR GYÖRGY: És ő honnan tudta?

SZKRIPTÓRIUSZ: *(Habozva)* Úgy, hát... hogy is mondjam..., tulajdonképpen ő találta ki az egészet.

I. BOLGÁR GYÖRGY: *(Megragadja a gallérjánál fogva.)* Hogyhogy kitalálta? Miért kellett kitalálni? Igaz, hogy itt az apokalipszis, de az efféle dolgok mégiscsak megengedhetetlenek! Képtelenség, hogy az emberek a bűnügyi krónika szerkesztőjének szeszélyeit követve lövöldözzenek egymásra.

RENDŐR II.: *(Megpróbálja szétválasztani I. Bolgár Györgyöt és az újságírót.)* A sajtónak szabadsága van. A törvény védi a sajtó szabadságát, én meg a törvényt, ebbe bele kell törődnie uram. *(Ők hárman tovább dulakodnak, az újságíró méltatlankodik, hogy a munkafeladataiban nincs előre látva, hogy őt bántalmazzák, I. Bolgár György szidja, a rendőr tovább szónokol a sajtószabadságról, a feleség egyre hangosabban nyög, a pap a sarokban hányja magára a keresztet és félhangosan a megváltóhoz rimáncodik, II. Bolgár György a fejét fogva járkál föl s alá, miközben átkozódik, hogy mért kellett belekeveredni ebbe az egész jelenetbe. Egyre fokozottabban és zajosan történik mindez. Míg mindenki kifárad és valami ülőalkalmatosságra vagy a földre huppan. Hosszú csend, csak a szereplők pihegnek.)*

FELESÉG: *(Az újságíróhoz)* Mindent lefényképezett?

SZKRIPTÓRIUSZ: *(Készségesen)* Igen, asszonyom.

FELESÉG: Mégis rendbe kellett volna hozni a frizurám, hogy fogok kinézni a fényképeken?

SZKRIPTÓRIUSZ: Asszonyom, nem kell aggódnia, profi vagyok. És így sokkal természetesebben fog hatni.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Elég a locsogásból! Magyarazza el a tisztelt úr, mire gondolt, amikor azt mondta, hogy ezt az egész zűrzavart a főszerkesztő találta ki. Mert olyat csinállok, hogy Zomborban végződik!

SZKRIPTÓRIUSZ: Jó, de előbb kérek egy csésze kávé.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Asszony, főzz egy csésze kávé a maradék zacsból. Mindenkinek. *(A feleség szemérméhez szorított kézzel a konyhába megy.)*

SZKRIPTÓRIUSZ: Jé, alig vérzik. *(Fecserészve a többiekhez.)* Nézzék nyár van, újságírózsargonban uborkaszazon, mindenki vakációzik. Vagy otthon ülnek és úgy tesznek, mintha elutaztak volna. Mindenütt unalom, a példányszám meg csökken. Mit lehet ilyenkor tenni? A főszerkesztő kitalál valami izgalmas bűncselekményt, affért vagy olyasmit, mint ma ez itt. Én csak fényképezek meg jegyzetelek. Semmi közöm az egészhez.

- I. BOLGÁR GYÖRGY: *(Egyre idegesebb. II. Bolgár György közben nadrágjába rejt a pisztolyt.)* Hogy gondolja ezt, hogy kitalálja? Nekem is sok minden eszembe jut, de abból semmi nem szokott megvalósulni.
- SZKRIPTÓRIUSZ: *(Nevetve)* Igen ám, de maga mögött nem áll propagandagépezet és a legkorszerűbb technológia. Maga nem ismeri a sajtó szervezettségét. Egyébként mért lőtt volna minden ok nélkül a feleségére.
- FELESÉG: *(Hétrét görnyedve a kávécsészéket hozza tálcán. Körbekínálja a vendégeket, majd összeesik.)* Hallod, mit kérdez az úr, te hímsoviniszta disznó?
- I. BOLGÁR GYÖRGY: Az embernek mindig megvan rá az oka, hogy rálőjön a feleségére.
- RENDŐR II.: Egyetértek, ennek ellenére büntetőjogi felelősségre vonható.
- SZKRIPTÓRIUSZ: Nézzék, a sajtó az események 95 százalékát ellenőrzése alatt tartja az országban. Hogyan is létezhetne másképp. Ki tudna utánamenni annak a sok eseménynek, írni meg a szövegeket, szerkesztene? Ezért nyomtatják egy nappal előre az újságokat. A megjelenő szövegek valójában apró jóslatok a holnapi eseményekről. Emellett beszereztük a legmodernebb amerikai technológiát. Az Amerikában élő papírmaffiának kitűnő a kapcsolata a NASA-val és a PENTAGON-nal. Nekünk meg velük. Tudják, ők magyar emigránsok. Látták azt a rengeteg antennát és adót a felhőkarcolónk tetején. Nos ezek nem vevők, hanem leadók, amelyek megállás nélkül sugározzák az üzeneteket. Maguk ezt természetesen nem hallják, de ezek bevésződnek az emlékezetükbe, és mindannyian úgy viselkedünk, ahogy a Fő-szerkesztő kívánja.
- FELESÉG: Mégis rendbe kellett volna hozni a frizurám.
- I. BOLGÁR GYÖRGY: *(II. Bolgár Györgyhez)* Látod, milyen az élet! Fél órával ezelőtt még kávéztunk és az álmokról beszéltünk, most meg itt vagyunk Orwell negatív utópiájának világában.
- II. BOLGÁR GYÖRGY: Színtiszta hülyeség. Nem vagyok valami nagy véleményvel az emberről, de talán mégiscsak van valami különbség egy ember meg egy rádiókészülék között. Vagy nincs. Az emberek is meg a rádiókészülékek is marhaságokat beszélnek. Egyébként is, a média mindkét oldalán emberek ülnek. Mindez a mesebe illő technológia arra szolgál, hogy a hülyeség mindenki számára hozzáférhető, olcsó, hatásos és globális lehessen.
- BOLGÁR ATYA: Igen, igen az élet semmit sem ér, gyermekeim. Imádkozni kell, imádkozni és megint csak imádkozni. De hát hogyan imádkozhatna egyáltalán az ember, mikor az imádságokat is lehallgatják. Hallhatták, mit mond ez az újságíró. Elkapták az imádságodat, felveszik magnetofonra és cenzúrázzák. Ami nem tetszik nekik, azt kitörlik és úgy továbbítják az Úristennek. De Isten nem szereti az efféle imákat.
- II. BOLGÁR GYÖRGY: Végül is az se rossz, ha benne leszünk az újságokban. Ez is jobb a semminél. Egy kis publicitás sose árt. Legalább vigasztalhatjuk magunkat azzal, hogy a sajtó szabad. De csak a sajtó.
- I. BOLGÁR GYÖRGY: Ebből elég! Egyedül akarok maradni a feleségemmel. Menjenek át a másik szobába.

(II. Bolgár György kivételével – aki egy képzelt függöny mögé rejtőzik – mindenki kimegy.

I. Bolgár György és felesége gyöngéden cirógatni kezdik egymást, majd halkán kéjesen sikongani kezdenek, ami egyre hangosabbá válik. Szeretkeznek a félhomályban.

A feleség van fölül. Szeretkezés közben egy korbáccsal ütlegeli I. Bolgár Györgyöt.

II. Bolgár György undorodva elfordul tőlük. Sötét.)

4. JELENET

(I. Bolgár György felesége mellett fekszik az ágyban, bűnbánó képet vág, láthatóan zavarban van, amit az bizonyít legjobban, hogy két cigarettát szív egyszerre.

A párbeszédet II. Bolgár György gesztusokkal, arcjátékkal kommentálja.)

I. BOLGÁR GYÖRGY: Sajnálom. Nem tudom, mi történt velem. Kissé elhamarkodot-tan cselekedtem. Az utóbbi időben kissé rosszak az idegeim.

FELESÉG Mégse kellett volna éppen rám lőnöd. Lőhettél volna a barátodra is.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Nem volt más választásom. Az a készítés erősebb volt nálam. Mintha az ördög bújt volna belém.

FELESÉG: Akkor legalább a lábamba lőttél volna.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Oda céloztam, de a petefészkek környékén találtalak el. Tudod, hogy pocsek céllövő vagyok. Emlékszel, mikor a vidámparkban voltunk, amikor Gyuri épp hogy csak elkezdte a *Kínai írást*, alighogy megismerkedtünk. Azt szeretted volna, találjak a céltábla közepébe, hogy elnyerjem a nagy plüssmedvét, aztán pedig neked ajándékozzam. 1805 töltenyt lőttem ki, hiába.

FELESÉG: Most mégis hogy sikerült? Azt hiszed, civilizált dolog a feleségedre lőni?

I. BOLGÁR GYÖRGY: (*Komorán*) Miért vagy olyan biztos abban, hogy a feleségem vagy?

FELESÉG: Hogyhogy miért? Tíz éve itt élek. Ugyanabban a szobában alszunk. Néha ugyanabban az ágyban. Gyakran megkorbácsollak. Ezeket letagadnád?

I. BOLGÁR GYÖRGY: (*Indulatosan*) Nem. Ez még nem jelenti azt, hogy a feleségem vagy. Emlékszel rá, hogy összeházasodtunk volna? Van valamilyen papírod az aláírással? Elismervényed?

FELESÉG: Őszintén szólva nincs.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Na látod.

FELESÉG: (*Hisztérikusan üvölt.*) Hát akkor hogy éltünk ilyen sokáig együtt.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Hm, ki tudja azt. Arra sem emlékszem, hogy lettek volna gyermekeink.

FELESÉG: Ó, ne, drágám. Két gyerekünk volt. Ikrek. De vízbe fojtottuk őket. Abban az időben volt egy olyan modern felfogás, hogy a kutyák attól olyan ellenállóak, és azért van annyi nemes fajuk, mivel az első almot vízbe fojtják, így hát mi is vízbe dobtuk az elsőszülötteinket. (*Enyhültebben*) Végére is, még ha nem is vagyok a feleséged – ami egyébként egyáltalán nem érdekel –, ez még nem ok arra, hogy rám-lőj.

I. BOLGÁR GYÖRGY: *(Indulatosan)* Lőttem és kész!

FELESÉG: *(Kiabál.)* Te egyszerűen egy gyáva féreg vagy!

I. BOLGÁR GYÖRGY: *(Dühösen)* Idefigyelj! Hagyd abba. Hagyd abba, mielőtt megint kihozol a sodromból és megkeresem a pisztolyt. És, szavamra, ezúttal azon leszek, hogy pontosabban lőjek. Te egyébként is buddhista vagy. Neked nem kellene semmi jelentőséget tulajdonítani a történeteknek

FELESÉG: Mért gondolod, hogy jelentőséget tulajdonítok neki?

I. BOLGÁR GYÖRGY: Akkor mért jajveszékelsz itt ennyire?

FELESÉG: *(Nagyon őszintén)* Azért, mert félek. *(Mesterkéltén)* Függetlenül attól, tulajdonítunk-e valami jelentőséget valaminek vagy sem, ha ez szörnyűség, akkor nyugtalanok vagyunk, és itt nem tehetünk semmit. *(Sötét.)*

5. JELENET

(Minden eddigi szereplő a színen. Bevágtat Bolgár Bugarin bíró. Láthatóan részeg. A rendőr azonnal vigyázzba vágja magát, és az egész jelenet megint feszült lesz. A bíró nyomában írnokok, bírósági végrehajtók valóságos uszálya tódul be. Bejön a bírósági szolgál is, hóna alatt egy halom kép. Szegeket ver a falba, és sorra felakasztja Rákosi, Gerő, Sztálin, Tito, Benes, McCarthy, Hitler, Goebbels, Milosevics, Tudjman stb. fényképét.)

BUGARIN: Bolgár György! *(Mindketten fölállnak.)* A kihallgatás...

ADVOKÁT: *(Lihegve érkezik, félbeszakítja.)* Kérem szépen, kérem szépen ez így nem mehet. Az ügyfelem *(I. Bolgár Györgyre mutat)* nem köteles semmit nyilatkozni a védelem jelenléte nélkül. Bolgár Advokát vagyok, a kirendelt védő.

II. BOLGÁR GYÖRGY: Ügyvéd úr, honnan tudta, hogy a bíró már megérkezett? És hogy melyik Bolgár Györgyöt szólította?

ADVOKÁT: *(Úgy néz rá, ahogyan az elmebetegekre szokás.)* Uram, az igazságszolgáltatás egységes. Mi mindent összehangoltan végzünk, csak én betértem egy sörre, és ezért késtem egy kicsit.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Álljanak meg, álljanak meg egy pillanatra. Túl sok itt a koordináció. Én már semmit se értek.

BUGARIN: *(Hitetlenkedve néz rá. Aztán határozottan mondja.)* Kérek egy hideg sört! *(Hivatalosan)* Ha a vádlott többet szeretne tudni a jogszolgáltatás rendszeréről, amely ítélezni fog felette, ám legyen, erre megvan a joga, de ez egy kis időt kíván. Én meg már nagyon fáradt vagyok. *(Közben I. Bolgár György belerúg az asszonyba, aki időközben elvesztette az eszméletét.)*

I. BOLGÁR GYÖRGY: Hozz sört, a bíró úrnak! *(Feleség görnyedve a hűtőhöz megy.)*

BUGARIN: Látja, maga laikus, és megértem, hogy bizonyos kétségek kínozzák. Az igazságszolgáltatás, ahogy más területek is, megállás nélkül fejlődik. Mi több, számítógépesedik. Többé semmit nem bízunk a természeti erőkre. Ma már nem loptat bárki, aki akar és amikor akar. Többé nincsenek váratlan gyilkosságok... *(Közben a fogával fölrontja a sört, és nagyot húz belőle. Beszéd közben többször böfög.)* Nyomozás az elkövetők után, fárasztó vizsgálati eljárások. A törvény tökéletes-

dett. Bizonyára olvasta Borges műveit. Ő egy helyen arról ír, hogy csak az a földrajzi térkép lenne tökéletesnek tekinthető, amelyik pontról pontra megegyezne a területtel, amelyet ábrázol. Ennek megfelelően, arra a következtetésre jutottak, hogy csak az a törvény lenne tökéletes, amely annak az országnak minden lakosára tartalmazná a pozitív és büntető intézkedéseket, ahol érvényben van. Ezért tökéletesítettük a törvényt. Kiterjesztettük. A mi törvényeink nem csak a büntetést szabják meg. Ez már elévült. A törvény ma már az elkövetőt is meghatározza. Ahogy nincs két egyforma ember, úgy nincs két egyforma büntetés sem. Mindegyik egyetlen és megismételhetetlen. De nem csak a gaztett elkövetőjét határozza meg – a törvény ennél tovább megy –, meghatározást nyer benne a büntett helye és ideje is. Ezek jelentős megtakarítást eredményeznek az állami költségvetésben. Ez a firkász (*az újságíróra mutat*) talán azt mondta maguknak, hogy mindezt az újságok szerkesztőségeiben határozzák meg. Ez egyszerűen számárság. Ők túlbecsülik a jelentőségüket. Az újságok csak népünk és nemzetünk szervei és semmi több. (*Megint iszik, bőfög*) Természetesen mindenki azt hiszi, hogy a bírói hivatás privilégium. Nem panaszkodom, de nekem se könnyű. Néha irigykedve gondolok azokra a régimódi bírókra, akik ültek kényelmes székeikben, talárt öltöttek és ráérősen szunyókáltak. Egyébként én futballbíró szerettem volna lenni; még az edzőiskolát is befejeztem és megkaptam a FIFA engedélyét, de mivel súlyfeleslegem volt, a sportminiszter törvény erejű rendelete viszont egyértelmű: a bíró nem lehet több 69 kilónál, így hát kénytelen voltam elvégezni a jogot, és ezt a felelős, ugyanakkor hálátlan munkát végezni...

BOLGÁR ATYA: Ha nem vagyok indiszkrét, azt szeretném tudni, hogy milyen ismervek alapján határozzák meg, hogy kiből lesz tolvaj, kiből gyilkos és kiből rabló?

BUGARIN: A népességből véletlenszerűen vett minták alapján.

BOLGÁR ATYA: Ez nem valami igazságos.

BUGARIN: És a büntett, az igazságos?

BOLGÁR ATYA: Magától értetődő, hogy a büntett igazságtalan. De az nem merül fel önökben, hogy ezek között a véletlenül kiválasztott tolvajok és gonosztevők között olyanok is vannak, akik nem szeretnének gonosztevők lenni.

BUGARIN: Senki se szeret gonosztevő lenni. Ez az egyik. Másodszor – magának mint tiszteletesnek ezt tudnia kellene –, minden ember bűnös, és mindenki potenciális bűnöző. A bűnösöket egyébként számítógép választja ki. Minden visszaélés kizárt. (*Ekkor váratlanul megjelennek az ápolók, és kiviszik a diszkrétan kiszenvedett feleséget. A hordágyról integet a közönségnek.*)

6. JELENET

(*A bíró aszpírint keres. A bírósági szolga hoz egy dobozzal.*)

I. BOLGÁR GYÖRGY: Nincs több? Ez nem lesz elég. Hozzak még néhány dobozzal?

BUGARIN: Maga nem mehet. Magának tárgyalása lesz.

II. BOLGÁR GYÖRGY: Majd én.

BUGARIN: Magának is.

BOLGÁR ATYA: Akkor én.

BUGARIN: Maga pap, és én ateista vagyok. *(A rendőrhöz)* Közlegény maga megy aszpirinért.

RENDŐR II.: *(Szolgálatkészzen)* Igenis.

BUGARIN: *(Kalapácsával az asztalra üt. Rutinos hangon)* Megvádolom önt, Bolgár György, felesége Bolgár Györgyné *(született: Bolgár Györgyi)* meggyilkolásával.

ADVOKÁT: *(rutinos védőügyvéd-hangon)* Tiltakozom. Az áldozat nem is volt Bolgár György felesége; vadházasságban éltek együtt, és vannak arra utaló jelek, hogy csak véletlen ismerősök voltak.

BUGARIN: A kifogást elfogadom enyhítő körülményként. Kérem a koronatanút. *(II. Bolgár Györgyre mutat)* Kérem, mondja el, mit látott.

II. BOLGÁR GYÖRGY: A következőképpen történt. Ma, délután két óra körül, szokásos látogatásra jöttem ide a barátomhoz. Kávét ittunk és beszélgettünk...

BUGARIN: Miről?

II. BOLGÁR GYÖRGY: Semmi fontosról. Apróságokról. Mondom, cseverésztünk, és akkor hirtelen bejött a szobába a megboldogult. Neglizsében. Ízléstelen sminkkel. Állandóan a szavunkba vágott, félbeszakította Gyuri barátomat és másodunokatestvéremet mindenféle közbeszólásokkal, lefitymálta politikai meggyőződését. Hangsúlyoznom kell, ma találkoztam vele először. Hogy milyen viszonyban volt a barátommal, azt nem tudom. Egyébként ez nem is fontos. Megjegyezném, hogy Gyuri több ízben figyelmeztette, ne zavarjon minket, amit az áldozat nem akart megfogadni. Erre, szemmel láthatólag feldúlt lelkiállapotban, Gyuri elsütötte a fegyvert. Ekkor megérkeztek a rendőrök.

(Ebben a pillanatban bejön nagy vidáman a rendőr egy halom orvossággal a kezében. Sugárzik a boldogságtól.)

RENDŐR: Képzeli, mi történt. A patikából kifelé jövet megláttam a szökött fegyencet, akit olyan sikertelenül üldözött megboldogult testvérem, Valdemar, nem is, Kazimir, mindegy. Egy öregasszonyt próbált megszabadítani a pénztárcájától. Rákiáltottam: megállj! Megpróbált elszökni. Utána rohantam, kilőttem egy golyót, kettőt, hármát és – puff – pont a tarkójába.

ADVOKÁT: Azt mondják, a Törvény malmai lassan, de biztosan örölnek.

BUGARIN: *(Mintha mi sem történt volna)* Halljuk a kirendelt ügyvéd úr védőbeszédét. Utána eredmény... izé... ítéletet hirdetek.

ADVOKÁT: Igen tisztelt Bíró Úr! Tisztelt jelenlévők. Mondják meg! Nem halt volna-e meg egyébként is az áldozat előbb vagy utóbb, ha Gyuri, akarom mondani Bolgár György nem lövi agyon? Ha igen, akkor abszurd dolog egy embert megvádolni olyasmivel, ami a dolgok természeténél fogva magától is megtörténik.

BUGARIN: Bölcséleti szempontból valóban abszurd a dolog. Sőt továbbmegyek: embertelen, társadalmunk humanisztikus berendezkedésével összeegyeztethetetlen. Ám jogi szempontból vizsgálva a dolgok másképp állnak.

BOLGÁR ATYA: Én kényszerű papi hivatásomnál fogva, hiszen tudják, eredetileg mérnök vagyok csak nem kaptam munkát, szóval, hivatásomnál fogva is a férfitársadalmat kell képviseljem. Egy asszonyállat ide vagy oda, nincs jelentősége. „Enyém a bosszú, én majd megfizetek”, mondá az Úr.

BUGARIN: Efelől semmi kétségem nincs. *(A bírósági szolga újabb sört hoz, amit ugyanúgy bont föl, mint az előbb, nagyot híz, böfög.)* Azzal a megszorítással, hogy államunkban az egyház önálló, ugyanakkor attól elválasztott. A lelkem mélyén egyáltalán nem hibáztatom magát Bolgár György. A sors akár engem is kijelölhetett volna erre. Én is megölhettem volna a feleségemet. És mondanom sem kell, örömmel tenném meg. De a törvényt be kell teljesíteni. Ezért önt, Bolgár György, a nép és a nemzet nevében, a legsúlyosabb büntetésre, golyó általi halálra ítélem.

ADVOKÁT: Föllebbezni szeretnék. Valóban, a halálos ítélet egyfajta tautológia. Mindannyian halálra ítélték vagyunk. Miféle elégtételt lehet abban lelteni, ha formálisan megerősítjük ezt a tényt, és erőszakosan végrehajtjuk. Ezt nem tudom másképp értelmezni, mint egy olyan vállalkozás részletét, amely ki akarja egyenlíteni az embert Istennel.

BUGARIN: Elvileg egyetértetek. A föllebbezést elutasítom. Kérek egy sört. *(A szolga hozza, minden, mint előbb)* Most pedig bűnrészesség alapos gyanúja okán megvádolom Bolgár Györgyöt *(II. Bolgár György idegesen körbenéz)*

II. BOLGÁR GYÖRGY: *(Határozott próbál lenni)* Határozottan kijelentettem, hogy teljesen véletlenül kerültem barátom lakására, és nem találok semmi okot arra, hogy viseljem tettének következményeit.

BUGARIN: *(Gúnyosan)* Nem találok rá okot! Maga, tisztelt uram, akkor semmit se lát, vagy csak úgy tesz. Azt gondolja, hogy a barátja és másodunokatestvére csak úgy véletlenül lőtt a feleségére. Ha ezt nem képes felfogni, akkor nem érti a rendszer lényegét. Minden véletlen, tisztelt úr, de semmi se véletlen. Mindez a vizsgálódás szemszögétől függ természetesen. Mivel pedig nincs ügyvédje használhatja barátját, Bolgár Györgyét, neki már úgyse lesz rá szüksége. *(Iszik a sörből, böfög, ezt cselekszi végig.)* Szóval. Igen tisztelt Bolgár György! Ha nem jött volna el barátja, Bolgár György lakására a történések egészen más irányt vettek volna. Igaz, hogy a bűnelkövetőket az Állami Számítógép választja ki; első látásra önnek ehhez semmi köze, de idejövetele megzavarta az események menetét. És semmit sem tett azért, hogy megakadályozza a történéseket. *(Mehúzza az üres üveget, a bírósági szolgára néz, aki hoz egy újabb üveget. Sustorognak. Nyilvánvalónak kell lennie, hogy arra kíváncsi, mennyi sör van még a hűtőbe, hogy aszerint húzza vagy rövidítse a tárgyalást. A szolga válaszára megnyugszik.)*

ADVOKÁT: *(Lagymatagon)* Miért akadályozta volna meg? Ügyfelem sose szeretett beavatkozni a házastársak intim dolgaiba. Az intim dolgokba való kötelező beavatkozásra pedig nincs semmilyen paragrafus, úgyhogy perbe fogása okafogottá vált. Kérem, a bíró urat, mentse föl védencemet.

BUGARIN: Elutasítom. Kíván-e a vádlott szólási jogával élni ítélethirdetés előtt?

II. BOLGÁR GYÖRGY: *(Míg szövegét mondja, mindenki unja magát, és azon rimánkodik, mielőbb fejezze be. A pap imádkozik, a bíró sört iszik, böfög, végül sodor egy mari-*

huanás cigarettát, amit körbead, ettől mindenik vihorászni kezd, van aki a hűtőből élelmet vesz ki és jóízűen falatozni kezd, a rendőr a pisztolyával játszadozik, ami elsül, a bírósági szolga összeesik, és meghal, de senki nem törődik vele stb.) Igen. Azt kell mondjam, hogy az én bűnöm politikai természetű, különösen ebben a helyzetben, amikor az emberi jogokat az üzletemberi jogok váltották föl. De a demokratikus imidzs és a világhírnév miatt a hatóságok megszervezték egy harmadosztályú színésznő meggyilkolását azért, hogy engem kivégezhessenek, mint a vérszomjas gyilkos bűntársát. Ebben az egész cselszövésben a strukturalisták, a kritikusok és a posztmodern keze nyomát vélem fölfedezni. Kihasználva ezeket a zavaros bolgárháborús időket, elhatározták, élnek a rezsim vérszomjassága adta lehetőségekkel, és végre leszámolnak velem, hogy megbosszulják mindazt a sok sértést, amelyekkel elárasztottam őket a hazai és a külföldi sajtóban. *(Mély levegőt vesz.)*

A strukturalizmus, ha nem tévedek, a hetvenes évek végén jelent meg vidékünkön. Először mint megkésétt irodalmi divat, hogy a későbbiekben különös és veszélyes események sorát indítsa el. Abban az időben szinte nem is volt olyan folyóirat, amelyik ne szentelt volna néhány tematikus számot ennek a mozgalomnak. Elhíresült és kevésbé híres strukturalisták látogatták Budapestet és a vidéki városokat, előadásokat tartottak, járták a kávéházakat, luxushotelek szobáiba vitték a világirodalom szakos egyetemistáit, és csinálták a kisstrukturalistákat. Errefelé mindaddig kellemes szélcsend volt. Kormányunk és népünk vezetője még élt, és szilárd volt elhatározásában, hogy nem is fog megbuggyanni, az idő még egyenes vonalúan haladt; a füstölt hentesárak értékesítése növekvőben volt; bár a szaporodás üteme alig megfelelő. *(Újabb mély levegő.)*

Ekkor a dolgok, kezdetben lassan, megindultak a lejtőn lefelé. Pekingi szindróma. A dekonstrukció szubverziója, a dekódolásról mondott számtalan marhaság kiváltotta az első tektonikus mozgásokat az errefelé mindig is bizonytalan talajon álló kollektív tudatalattiban. A legveszélyesebb ómen pártunk és kormányunk vezetőjének betegsége volt. Be kell ismernünk: határozottan küzdött a nyugati újdonságok ellen, hosszú tárgyalásokat folytatott az örülettel. És mit sem sejtve arról, hogy ezt az egész katyvaszt a strukturalisták főzték ki – bőségesen kihasználva kormányának ösztöndíjait – múlandóságát a külső és belső ellenség és az őket pénzelő nemzetközi reakció lelkére bízta. Egyes vélemények szerint vezetőnk annyira dekódolt volt, hogy 1956 után megszűnt emberi lény lenni és jellé változott. Ha a dekonstruktorok be nem avatkoznak, soha meg nem örül és meg se hal.

De mivel haragítottam annyira magamra a strukturalistákat és az állami bürokráciát? Talán azzal, hogy kiadtam a *Nemlétező államok atlaszát*, amelyben jelentős regionális hatalomként a Magyar Népköztársaságot is fölvettem, és úgy helyeztem el, hogy Nejjjellel, Baszniával, Atlantisszal, Kosovóval, Utópiával és Sangriával legyen határos. A meggyökerezett gondolkodással ellentétben az igazság nem igazság. Az csak ügyesen kigondolt hazugság. Akárcsak az embereknek; egyeseknek hisznek, másoknak nem. Az utolsó következtetés: nem én vagyok véletlenül maga Bolgár György, a másodunokatestvérem? Ez kizárt. Ez már lerágott csont. Elég, ha a kutató betér a Bumeráng kávéházba és belenéz a Tibeti holtrészegek könyvébe,

ahol a B betűnél tetemes mennyiségű dokumentumot talál arról, mit ittam, mit beszéltem; kivel ültem és mikor. Mert tudvalévő, hogy bár azonos a nevünk, hasonlítunk is egymásra, ám ő nem iszik. Ha pedig én nem vagyok ő, márpedig nem vagyok, akkor bűnrészességem is kizárt, hiszen én nem is létezem. Eltűntem, mint kormányunk és pártunk vezetője... *(Síri csönd. Lassan mindenki abbahagyja tevékenységét és a bíróra szegeződik minden tekintet.)*

BUGARIN: *(Nagy nehezen föleszmél. Letegezi a vádlottat.)* E sok hablaty nem segít rajtad, a nép, a nemzet és a törvény nevében eredményt hirdetek. A vádlottra kimondom a legsúlyosabb büntetést: golyó általi halál.

ADVOKÁT: Bíró úr, a fellebbezést írásban szeretném átadni. *(Elnyom egy ásítást.)*

BUGARIN: Nincs sör, akarom mondani, nincs erre lehetőség. Most rögtön, szóban fellebbezhet.

ADVOKÁT: *(Álmosan, unottan)* Az ítéletet túl szigorúnak találom, hiszen csak bűnrészességgel volt vádolva, ezért kérem a bíró urat, tekintse szabálysértésnek az esetet, és eszerint rójon védcemre büntetést.

BUGARIN: Elvben nem lenne lehetetlen, de elutasítom.

ADVOKÁT: Indoklást kérek.

BUGARIN: A szabálysértési büntetéseket pénzben szabják ki. Mivel az infláció, ellentétben a híresztelésekkel, két számjegyre, mire sor kerülne a fizetésre, a büntetés összege elveszítené eredeti értékét és ezzel az elítélre gyakorolt nevelő hatását is. Van még sör? *(A rendőr a hűtőhöz rohant, és jelenti, hogy nincs.)* Akkor kávét kérek!

RENDŐR: Igenis.

BUGARIN: *(Az elítéltekhez)* Uraim, uraim! Miért ez a komorság? Egész idő alatt arról beszélnek, hogy az élet banális, unalmas, undorító, abszurd, értéktelen, most meg teljesen elkedvetlenedtek.

BOLGÁR ATYA: Fiaim, keressetek vigaszt a hitben.

I. BOLGÁR GYÖRGY: A vallás a nép ópiuma.

II. BOLGÁR GYÖRGY: *(Tűnődve)* És mi a baj az ópiummal.

BUGARIN: Kérem, kérem, uraim. A vallásszabadságot az alkotmány szavatolja, de a kábítószer-kereskedelem törvényellenes.

II. BOLGÁR GYÖRGY: *(Gúnyosan)* Ha szerzek ópiumot, kétszer végeznek ki bennünket. *(A bíró dölyfösen semmibe veszi II. Bolgár Györgyöt. Mindkét Bolgár György rágyújt.)*

SZKRIPTÓRIUSZ: Mikor végzik ki az urakat?

BUGARIN: Amint megittam a kávét.

SZKRIPTÓRIUSZ: És hol?

BUGARIN: Itt a szobában. A pincékben és egyéb vérfagyasztó helyszíneken történő embertelen kivégzések ideje lejárt. Most ezt otthonos körülmények között végzik. Ez jogrendszerünk még egy vívmánya. Bár megvan ennek is az árnyoldala. *(Fecségve)* Ma például máglyahalálra ítélték egy boszorkányt. A büntetés végrehajtása közben a tűz áttért a szomszédos épületre, úgyhogy a tűzoltóknak is be kellett avatkozniuk. Nagyon kellemetlen volt. Azt hittem, boszorkányokat már régen nem égetnek. De igen, égetnek. Igaz, nagyon ritkán. Utoljára, ha az emlékezetem

nem csal, 1783-ban történt ilyesmi. De a mai vádlott ellen megdönthetetlen bizonyítékok szóltak. Nem volt más választásom. (*A rendőr behozza a kávéját.*) Felkészült?

RENDŐR: Mire?

BUGARIN: A kivégzésre.

RENDŐR: De hisz nem is volt tárgyalásom!

BUGARIN: Maga barom! Maga lesz a kivégzőosztag. (*A két Bolgár Györgyhöz*) Mi az utolsó kívánságuk?

I. BOLGÁR GYÖRGY: Egy Mercedest kérek.

BUGARIN: Elutasítom. Zárva vannak az üzletek.

BOLGÁR ATYA: (*Paposan énekelve*) Vasárnap van és aki vasárnap dolgozik vagy dolgoztat másikat a poklok tüzeire kerül.

BUGARIN: (*II. Bolgár Györgyhöz*) Magának?

II. BOLGÁR GYÖRGY: Meséljen el, a tisztelt bíró úr egy különlegesen érdekes esetet a bírói gyakorlatából.

BUGARIN: (*Hiúságtól eltelten*) Hát, ha már muszáj. Van egy antológiára való, de egy tanulságos eset mellett döntöttem, amely munkám összetettségét illusztrálja. Namármost, egy napon egy ember, aki hangosan szeretett zenét hallgatni, elment hazulról, és elfelejtette kikapcsolni a lemezjátszóját. Ennek az embernek olyan szomszédja volt, aki délután aludni szokott. Azon a délutánon a hangos zene miatt nem tudott elaludni, ezért ő is elment otthonról. Mindez a polgári szabadságjogok közé tartozik. Igen ám, de a szomszéd, aki nem tudott elaludni, találkozott az utcán egy barátjával, akit nem látott a harmincéves érettségi találkozójuk óta. És ahelyett, hogy hazament volna, ahogy eredetileg akart, autóba ült a barátjával, és elmentek egy külvárosi kávéházba. Ott kényelembe helyezték magukat. Rendeltek egy liter bort. Majd még egyet. Aztán még egyet... Így hát a mi barátocskánk iszogatót az iskolatársával, ezalatt a felesége feldúlt idegállapotban kinyitotta a gázcsapot. Múlnak a drága percek, a férj nem jön a szokott időben. Már késő bármilyen segítségre. A gáztól elkábulva az asszony nem tud felkelni és mentőket hívni. Hamarosan meghal. Egy bekapcsolva felejtett lemezjátszó miatt.

Csak valamikor éjfél tájban jöttek ki az ittas barátok a kávéházból. Az egyik útkereszteződésben, úgy részegen, elgázolnak egy mozdonyvezetőt, aki mit sem sejtve ment a munkába. A mozdonyvezető egész életére nyomorék marad, törött gerinccel kerül kórházba. A menyasszonya később elhagyja. Nem ezen az estén ugyan, de egy házasság, legalább három fiú, hadseregünk három katonája – mindez elmegy a pokolba egy ki nem kapcsolt lemezjátszó miatt. De itt még nincs vége a szerencsétlenségeknek. A mozdonyvezető helyett másik jön; a vonat késéssel indul és emiatt a késés miatt induláskor összeütközik egy tehervonattal. Az eredmény: 87 halott, 250 könnyebb és súlyos sérült.

A balszerencsének soha sincs vége. Az egyik utas, aki a vonat késése miatt elállt az utazástól, megőrült örömeiben, hogy nem volt a vonatban, fogott egy puskát, felmászott egy felhőkarcoló tetejére és vaktában lövöldözni kezdett a járókelőkre.

Eközben megölt 25 embert. A rendőrség körülvette az épületet. A tűzpárbajban négy rendőr veszítette életét. Csak ezután találta el az őrültet egy mesterlövész. És ez még nem minden. Érzékeny személyiség lévén, felfogva, hogy embert ölt, a mesterlövész kilép a szolgálatból, rászokik a kábítószerre, és egy középiskola előtt kezdi árulni a heroint. A szerencsétlenség mindig növekvő tendenciát mutat. Véletlen folytán a 25 halott között 8 arab is volt. Az arab terroristák, azt gondolván, hogy az egész a Mosad csapdája volt, visszavágnak a képzelte csapásért. Pokolgépet helyeznek el egy repülőtér épületében. A mérleg: 80 halott. Erre már Isten is haragra gerjedt, és hogy megbüntesse ennek a kozmikus rendetlenségnek a terjedését, földrengést idézett elő Iránban. Mindannyian tudjuk: mintegy 50.000 halott. És mindez azért, mert egy felelőtlen polgár nem kapcsolta ki a lemezjátszóját.

BOLGÁR ATYA: Megbüntették legalább?

BUGARIN: *(Sóhajtván)* Nem is tudom, lehet, hogy meg sem történt mindez. Lehet, hogy csak ezután fog.

(A rendőr vizsgálgatni kezdi a fegyverét. A bíró aszpirint kért. Erre mindenki kér, a rendőr mindenkinek szétviszi az aszpirint, az elítéltek előtt elmenve csak legyint. A bíró a jellel ellátott törvénykönyvbe jegyzetel valamit, amikor hirtelen leszédül a székeről és fájdalmasan üvölni kezd. És utána sorban mindenki. II. Bolgár György fölveszi az egyik gyógyszeres dobozt.)

II. BOLGÁR GYÖRGY: *(I. Bolgár Györgyhez, aki ámulva nézi az eseményeket)* Ez nem aszpirin volt, hanem sztrichnin. Jó bevásárolt nekik Valdemar.

I. BOLGÁR GYÖRGY: Vagy Kazimir. *(Kicsit később.)* Hol vannak már megint a nők?

II. BOLGÁR GYÖRGY: Ha meghal a bíró, az ítéletek elévülnek. Menjünk kocsmába?

I. BOLGÁR GYÖRGY: Jó. Hol a CD-lejátszó? Tegyük föl valami zenét. Ne hallják a szomszédok az üvöltésüket. *(A zene egyre hangosabb lesz, a félhomályból koszosan, véresen, szakadtan kívánszorognak az ápolók a hordágyakkal és sorra elviszik a hal-doklókat. A zene váratlanul elhallgat.)*

II. BOLGÁR GYÖRGY: *(Elmenőben, végigmérve a romos terepet.)* Végre bealkonyodhat. *(El. A zene ismét fölerősödik. Kisvártatva hisztérikus csöngetés. Majd megérkezik pizsamában a szomszéd. Sötét.)*

(Függöny)

KÁNTOR ZSOLT

Kráter

Arrébb tologatja a kis dolgokat, hogy tisztán lássa a nagy ügyet. Azután azt is félreteszi, már nem látja olyannyira fontosnak. De előbukkannak így a régebbi, apróságnak tűnő restanciák, kérdően merednek rá. Velük is kell kezdeni valamit. Az összes intéznivalót a lomtárba kívánná, de mozdíthatatlanná merevednek hirtelen. Makacsul ragaszkodnak a tudatához, percről-percre intenzívebben izzanak fel. Valami átfogó megoldás körvonalai kezdenek kirajzolódni? Nem! Erre alszik el és folytatja álmában a keresést.

Kagylóhéj

*A memória mimóza. Azután kaktusz,
ahogy forog benne az Erő, formát vált.
Ami szilárdnak tűnt, elvétezik.
Indítékok járkálnak a fejben,
és ez az, ami elévülhetetlen.
Nem a beszéd a biztosíték,
pedig annyira bízunk benne,
hogy kitesszük (a margón kívülre),
ha jön a baj.*

Az élet kiadó

*Iparkodj, ma már nem hasad tovább, hiába adod alább,
bilincsek tartják össze a tájat, vírusok a vágyat, és drótok az ágyat,
kapcsok az agyat, csak polaroid, ami még megmaradt, a beszéd:
lelkiismeret, már az esszé sem istenes, mint díszeitől megfosztott
oszlop, áll a felejtés bolygóján a kobzos, a rohanást elvarrja a báj,*

*itt csak táblaember a halál, a szónoklattanár kacsint, nem a lét,
a mondat a kincs, a rítus is szublimáció, nem bukósisakon kopog
a dió, a fej védtelen, mert nincs értelem, hisz a pénzzel vérre ment,
senki nem érzel, csak észlel, kis baleset történt az ésszel,
befekszik a szövegbe a test, de ettől még szelleme rest, fogyasztja
a tűrést, hát hogyan lehet a mű szép? Az élet közepében is
a halálban vagyunk. (Media vita in morte sumus.) A hit is egy
mumus. Én életemet szívösen bérbeadom, ez egy kis szövegföld,
nem hatalom.*

Fellibbenő fátyol

Rugási Gyulának

*(to kalümna) feltárulkozik a mindenség
napvilágra kerül a legféltettebb titok
világok előszólítása a semmiből
vagy a feledésből előhúzott kép(zet)
a szív rejtekéből felcsalogatott kincs
egyszerű ismeretnél egyenetlenebb bonyolultabb
de erről a rejtélyről is legöngyölődik a könyvtekercs
a türet
a metaforák világa megsemmisül
és minden az lehet
ami*

TÓTH ERZSÉBET

Tisztán és Izolda

*Felöltözöl szépen,
ennyi legalább hadd legyen meg:
várni még valamit, várni valami mást,
bóklászni vásárlások során,
milyen kevés kell már létezésedhez,
zsömle, cigaretta (Édesanyád kifejezése),
újtság, bár ez utóbbi már életedbe kerülhet,
ha meglátod benne, amit kerestél,
vagy kerülni igyekeztél, egyremegy,
ha meglátod, olthatatlan szomjaddal rázuhansz,
és meglátod gyakran, szereted talán az életveszélyt,
ólomköpenyként borul rád tavasz, nyár, ősz,
tél, hogy voltak ők, hogy voltak évszakok!
ördögi parancs törli ki belőled, miféle kábítószere
vágyik még tompa, kegyetlen, kongó agyad?
Valld be nyugodtan, szenvedélybeteg vagy,
igazán megalakíthatnád már a Névtelen Olvasás-
mániások Klubját, nem is rossz név: NOK, NOK-
tagok, együtt könnyebb lenne megszabadulni,
elmondani már fél megoldás, hallgatni róla mint a sír,
azonban út a pokolba,
és főszenvedélyed tagadhatatlan tüneteit
egyéb, kevésbé kóros alszenvedélyekre hárítani
csak olajjal kevert alkohol a tűzre, út a sírba.
Márpedig hallgatni fogsz. Elmész a halálba.
Névtelen alkoholistaként viszed sírba a titkod,
mert szenvedélyed fő mozgatója éppen a
névtelenség. Hadd lehessen neked is titkod,
ha már annyira, örökké, mindég, végzetesen
elárulod magad. Ez a szenvedély, mint a többi,
csak a halállal ér véget, dohányos leszel,
aki éppen tíz, tizenöt éve nem gyújtott rá,*

*nem nyitotta ki kedves könyvét. Tíz évig is „tisztá”
lehetsz, de elég egyetlen pillanat szenvedélyed
tárgyára, és visszazuhantál. Elég egy baráti mondat,
és a mondat végén csak bámulod némán volt barátodat,
elmehetsz a világ végére is, ha nem tudod nem
fölvenni a telefont, és a legfinomabb
társalgásból is hirtelen előbújik a hétfejű
sárkány, és legborzalmasabb, hogy szinte várod,
mert már annyiszor nem voltál elég neki, hogy tudod:
újra és újra el fog még jönni, hogy lakmározhasson belőled,
mert tudja, hogy van még mit lakmározni.*

Nem tud egyformán vigyázni

*A tél már felhúzta hókesztyűjét a fák
ágacskáira, ne fázzanak, de élő emberi
zsákok dőlnek a hóra, és röptükben meg-
fagyott cinkék zuhannak hósírukba ---*

*hát nem tud egyformán vigyázni mindenkire
nem, de lüktető, okos műszerrel látta el
a golyákat, fecskéket, más költöző madarakat,
el ne tévesszék, mikor kell indulni Afrikából,*

*s visszataláljanak, útközben mégis sokan
megfagynak és lezuhannak --- a golya talán
már itthon felszívét melegíti fél lábával,
ne fázzon a hosszú úton, sakálhang ne*

*ijessze, gondoltad-e például, hogy az apró
fenyőpinty egyedül vág neki a nagy kalandnak,
távolt a madárcsapatoktól, még a párjával sem
törődik, és ha átvészeli a hosszú repülést,*

*egyáltalán nem biztos, hogy a párjához tér
vissza, feltételeznél ekkora hűtlenséget egy*

*ilyen kicsi madárról? Ugye nem. A műszertől
azonban ő sem tud megszabadulni, senki, pedig*

*az okos emberek közül sokan próbálkoznak meg-
szabadulni műszerüktől, vissza ne találjanak oda,
ahol már sokszor megfagytak --- mégis vissza-
találnak, nem rendelkezhetnek testük felől, sem*

*haláluk után, sem előtte, felbontják testüket,
idegen orvosok szemlélik a szív krátereit, meg-
számolják hány volt, de nem lehet megállapítani,
melyik volt a sok közül végzetes, mert nem biztos,*

*hogy az utolsó volt, az utolsó is csak egy a sok
közül, érthető, mondják, ennyi kráterrel a szív
nem bírja sokáig, nem.*

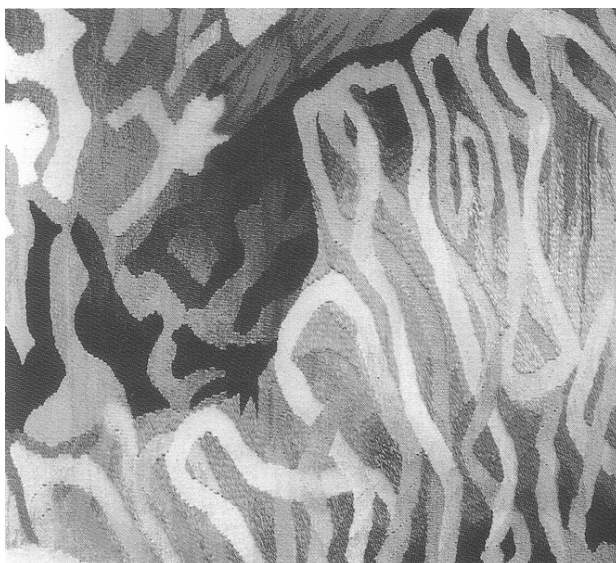
*Mikor a vér elmarad
csöndben, nincs abban semmi hisztéria,
csak megadás van: elvégeztem.*

Hajnali versek

*Hűvös fuvalmak az éjmeleg testen,
jönnek az álomból, hajnali versek,
honnan jönnek belőlem, hozzám?
Váratlan, mégis várva várt társak,
néha játszanak velem, néha komolyan
beszélgetnek, titkaimról,
mikről csak ők tudhatnak, talán
még én sem, elrendezzük az életemet
mielőtt végleg fölébrednék,
mozdulnom sem kell, ezek a legszebb
percek, még meg sem születtem,
még Anyám is lehetnék,
aki még teknőben mosott,
és teknőben fürdette kisbabáját,*

*akire az orvos rákiabált:
„Miért nem az anyja hozta ezt a gyereket?”
„De hisz én vagyok az Anyja.”
Hajnali látogatók, vakmerő bolondok,
visszaraktok abba a régi teknőbe,
az egyetlenbe, ahol egy életen át
anya mosdatja lányát, lány az édesanyját,
váltakozva az időben,
jöttök hívatlanul, hogy jól kezdődjön
a napom, titeket nem lát nyomdafesték,
készülök verspólyában a napra,
még nem vittem el bőrömet a vásárra,
Istenem, engedd hozzám őket,
mielőtt fölkelek, mielőtt élni kezdek,
és lerázom magamról az éjszakát,
a hajnalt, a látogatókat,
mint kelletlen, kínos, titkolt viszonyokat.*

TRAIAN BOICESCU

BOGDÁN LÁSZLÓ

Egy lány Velencéből*

Egy újabb szélroham szétzilálta a komor, sötétlő, cápaalakú hófelhőket és hirtelen, minden átmenet nélkül jelent meg az addig vigasztalan égen a narancssárga napkorong, a szemsértő fényben érzékelhetően vált tolakodóvá minden, váratlanul nőttek meg és kerültek közel hozzá a piszkos vízben lebegő gondolák. Valahol jobbra egy palazzo nyitott, emeleti ablakából fiatal lány nevetett, sátorhaját borzolta a huzat, hosszan, győzedelmesen nevetett és nevetését brutálisan nyomta el a hirtelen megszólaló harangok szava.

Dél volt, a csalódások, kételyek dele.

Takács állott a fényben, fürdette arcát, a hangzónben már nem hallatszott az előbbi lány nevetése, sziluettje viszont még látszott, az ablakkeretben hátrafordulva beszélgetett valakivel. Takács téován húzta össze magán szürke porköpenyét s bal kezét zsebében felejtve, jóleső érzésekkel tapogatta ki amerikai forgópisztolyának agyát. A fém hűvös érintése sem nyugtatta meg, egy pillanatra összekoccantak a fogai, eltűnt, mintha elfújták volna a velencei palotával, az ablakban bámészkodó szőke lánnyal együtt, hol volt, hol nem volt, és ő látta megint a sziklás hegységben feléjük vágató, szörnyűségesen kifestett indiánokat, hallotta az éles torokhangon gurgulázó, legelől vágázó törzsfőnököt is. Feltartóztathatatlanul zúdultak feléjük, és a kapitány még mindig nem adta meg a jelt. Hasaltak és guggoltak a felfordított szekerek mögött, s ő azt hitte, ezt a rohamot soha senki nem állíthatja meg. Borzongott... Ó, mamma mia, motyogta mellette egy hirtelenszőke olasz fickó és keze öntudatlanul is karabélyára ravaszára siklott, de a jel még mindig késett, és Takács kitágult szemmel bámulta, mint a színházi előadást páholyból, a feléjük robogó, száz arcú, kifestett, iszonyúan rikító színekkel parádézó halált. Váratlanul hallotta meg kapitánya hangját s a feldübbörgő belga karabélyok torkolattüze pillanatokra vakká és süketévé tette, a sűrű egymásutánban ismétlődő lövések zaja elnyomott minden más hangot, kifestett testek, eltorzult arcok, nyihogó, felfordult lovak kavargtak egyetlen idült, feltartóztathatatlan körtáncban, amelynek ő is részese volt, hiába akart éppen másutt lenni. Igen, részese volt ő is a táncnak, akár a körhintán, lassan émelyítően forgott el sajgó szeme előtt a mező. Nem, ennek nem lehet soha vége, lökte félre füstölgő csövű fegyverét, már amúgy sem lett volna ideje újratölteni és a hatalmas termetű, kimázolt arcú indián üvöltve közeledett, mintha a földből nőtt volna ki. Meg mert volna esküdni rá, az előbb

* A szoros délben c. regény második fejezete.

még nem volt ott. Dermedten bámulta. Úgy érezte, mozdulni sem bír, megmerevedik, mint tűre feltűzött bogár, de keze mintha különvált volna tőle, hátaozottan cselekedett, érezte egy végtelen, soha el nem múló pillanatra a forgópisztoly agyának megnyugtató hűvösségét, lőtt, látta, amint az indián harcos kimerevedő szemmel zuhan el, szinte a szekerekig sodorja a roham ereje, nyakából spriccel a vér.

Nem, nem jó emlékezni.

A lány most eltűnik az ablakból, a harangszó is elhallgat, a téren megjelennek az álarcosok, furcsa állatfejek villognak a fényben, Takács megadóan bámulja a hamarosan teljes erővel beinduló karnevál első vendégeit, vigyorogva, tétován simogatja forgópisztolya agyát, szorítja, érzi, lassan mindenféleképpen átmelegedik a tenyerében, de most ez sem nyugtatja meg, kilép a kapuláb mellől és tétován, mintha valamit keresne, végigpillant a csatornán. A remegő víztükörből újra szemébe villan a nap. A harangszó tétován szólal meg újra, feleselnek egymással a kisebb-nagyobb harangok s még el sem ülnek a mindent mozgásba hozó, a teret is megremegető hangok, máris panaszkodni kezd egy valamiért megkéső lélekharang és válaszul méltóságteljesen kondulnak meg újra a nagyobb harangok is, aztán csend lesz s mintha csak feltartóztathatatlanul folytatódna az időben, figyelmeztetően csattan fel újra az előbbi női kacagás. Takács megrezzen, jobbra fordul, a palota ablakában még mindig ott áll a lány s mintha ránézne, mintha egyedül őrá nézne a kacagást sem hagyva abba. Tétován emeli fel kezét és rámutat, olyanformán, mint kisgyermek, amikor a lövöldözést imitálva, puska helyett kezüket emelik fel s tartják játszótársuk felé...

Takács rosszkedvűen fordul el, újra a csatorna bőrdőző vizét figyeli, mintha valami jelre várna. Galambok röppennek fel, Velence élő rongyai, árnyékuk vibrál a csatorna tükrén. Takács lehunyja szemét, zihál. A nevetés elhalkul, fokozatosan nyomja el valami mandolinzene. Érdeklődve kapja fel a fejét: egy gondola úszik el előtte, hosszú fehér ruhás nők ülnek benne és legyezőikkel izgatottan hadonászva kísérik társnőjüket – loknijaik, frufrujaik között bújócskázik a gonosz, öreg idő. Már itt lehetne a kapitány is, gondolja Takács, s végre elengedve pisztolyát, iszákjából előszedi a két medvefejet formázó álarcot és hosszan elnézegeti a kitátott szájú, zsákmányukat leső medvefejeket.

Hátát egy tölgyfának vetve nézi 1849 nyarán az út alattuk kanyargó szalagját. Por kél, darab időre eltakar mindent.

Csend van a tömösi szorosban, a délután nap búcsúzó fényében jól kivehetőek a fától-fáig lopakodó idegen árnyékok. Néha fel-felcsillan egy-egy lövés, s egy-egy árnyék lassan nyúlik el a fűvön, lassan, méltóságteljesen, megállíthatatlanul, mintha a mindig jelenlevő ismeretlen Isten lassítaná le a történeteket. Ha le is lassítja, magyarázza Szerémy kapitány, Ferkó fiam, jól vésd észbe, megállí-

tani soha nem állíthatja meg!... Mindnyájan a kezében vagyunk. Ő az Isten!... A mindenható!

– Ha közömbös is, ahogy te mondod – szólal meg mellettük a plébános, átmenetileg fegyverre cserélve a keresztet –, noha ez egészen bizonyosan *nem* így van, velünk van mindég és ez is valami. Sőt a legtöbb!

– Lehet – fintorog Szerémy kapitány és alig észrevehetően Takácsra kacsint, ahhoz viszont mit szól, hogy most éppen a hátunkba kerülnek a muszkák...

Az Isten semmit, Gerzson, így a pap, mivel ő nem beszél mivélünk, földi halandókkal, akik csak porszemek lehetünk a tenyerén...

– Vagy még azok sem – legyintett a kapitány és sóhajtva Takács felé fordul. – Készen állasz-e, Ferenc?

Takács bólintott.

– Hamarosan mennünk kell, hiszen tudod – teszi megnyugtatóan a vállára a kezét a kapitány. – Üzenetünk van Csányitól Bemnek. Sietnünk kell. Hiszen tudod?

Hogyan, elmennek? – néz rájuk szúrósan a pap, de a kapitány elfordul, nem válaszol, lenn a völgyben a fától-fáig lopakodó alakokat figyelő hosszú csővű tengerész távcsövén és fintorog.

Mellettük a másik fánál fiatal fekete fiú énekel a maga körül mindent felperzselő, iszonyatos szerelemről. Futár kúszik melléjük, valamit súg a kapitánynak, aki felemeli fegyverét, hosszan céloz, lő, és a felbukkanó árnyék után ereszt egy cifra káromkodást.

– Jól sejtettem – súgja –, elárultak bennünket, most már lehetetlen lesz állásainkat tartani. Mennünk kell, fiam, amíg még lehet.

– Addig tart a kötelesség – mondja kenetteljesen, de csöppnyi tagadhatatlan gúnnyal a pap –, ameddig engedi a becsület.

– Mennünk kell, atyám. Elszólít a kötelesség – hadarja Szerémy, s összecsuksa távcsövét iszákjába süllyeszti. Fejével alig észrevehetően int Takácsnak.

Ő elköszön a paptól, kúszni kezd hátrafelé, a felmelegedett avaron, száz lépésnyire áll a két ló, nagy kétágú fa mellett, lövések csattannak, észrevehetően gyorsulnak fel az események, mintha az ismeretlen Isten elunta volna az örökös halasztást, a lassításokat. Még látja, hogy Szerémy egy pillanatra magához öleli a papot. Vigyázz magadra Samukám, mondja, aztán oldalazva kezd futni fától fáig, lövések követik, mintha csak be akarnák mérni örökké változó helyét.

El kell érnünk a tábornokot, meg kell találunk, éri utol Szerémy, nem adhatunk ilyen hamar két ólomkatonát drága magyar hazánknak.

A fekete fiú még mindég leállíthatatlanul torokhangan éneklő a fánál, hogy akkor szép a sűrű erdő, mikor zöld.

– Vagy amikor ég – legyint Szerémy kapitány.

– Befoghatná végre a lepénylesőjét – horkant fel dühösen egy láthatatlan őrmester, egy másik fa mellől – vagy azt várja, hogy a muszkák fogják be azt a dalos pofáját? Van fontosabb dolgunk is mostan a reménytelen szerelemnél és az örökké zöld erdőknél.

Bár ki tudja?!

– Mi van, szépfü? – érinti meg a karját az előbb még a palazzo emeleti ablakából kacarászó leány. Sötétkéköpenyben van, hosszú szőke haját babrálja a huzat, kék szeme engesztelően függ Takácson, aki idegesen fordul el. De hiszen erre itt és most nincsen idő. Bár ki tudja? Van-e, lehet-e fontosabb dolog a szerelemnél?

Visszafordul, megfogja a lány kezét, figyelmesen vizsgálja, mintha jósolni akarna belőle. Mosolyog. A tér lassan népesül be éneklő, nevetgélő, táncoló álarcosokkal.

– Mi van? – grimaszodik a lány. – Talán nem tetszem neked?

A maszkások körülfogják őket, énekelnek, üvegeket nyújtanak feléjük. A lány segélykérően kapaszkodik a karjába, mintha soha nem akarná elengedni.

Dél van. A kétségek és a lassan feltámadó remény dele. A csatornán újabb gondolák közelednek, mintha itt énekelne kánonban a világ minden gyönyörű és fehér ruhás nője.

– Miért vagy olyan tartózkodó? – simul hozzá a lány, csak nem félsz tőlem?

Takács megremeg, ismerős érintést érez a vállán, keze újra reflexszerűen siklik a köpeny alá, megmarkolja a forgópisztolyt. A lány felsikolt.

– Mi van? – kacag Szerémy kapitány. – Csak nem rosszak az idegeid, Ferenc?!

– Nem, nem, csak...

– Mi van? – kacag tovább a kapitány s végignézi rajtuk. – Alakulnak a párok?

– Franciska – pukedlizik a lány, egy pillanatra elengedve Takács jobb karját.

– Gyönyörű neve van – mosolyog gálánsan a kapitány s elvéve Takács izsjájából az álarcot, szó nélkül biggyeszi fejére a medveformájú maskarát.

– Csak a nevem szép?

– A nevénél csak maga szebb, kicsim.

– Ő – kezd magyarázkodni Takács, noha érzi, hogy a helyzet lassan siklik ki ellenőrzése alól s minden magyarázat felesleges. – Ő nem is tudja, de...

– Csak semmi pánik, legyint a kapitány, ötig elengedi, ötre legyen a megbeszél helyen – néz mereven rá – tudja hol? Igen, ott, abban a borozóban, ott találkozik a többiekkel, Fülöppel és kompániájával, hogy megbeszéljék, *hogyan* tovább, hiszen a légió ügye úgy tűnik végleg megfeneklett, Klapka sértetten hallgat, Földváry, mint hírlik, már vissza is tért Párizsba a szeretőihez, nem tudni *mi lesz, hogyan lesz, hogyan lehet* tovább?!

– Ti milyen nyelven beszéltek? Dorombol oldalán az olasz lány. – Egyetlen szavatok sem értem.

– Magyarul, nevet Takács s nézi, amint a medvefejes, szálas alak eltűnik az éneklő-táncoló maskarák között.

– Innék valamit, öleli át a lányt, de balkeze még mindig a forgópisztoly agyán szorul össze. Az ember soha nem lehet elég óvatos.

– Való igaz, ő is megszomjazott, ismeri be a lány s váratlan mozdulattal egy köpenyéből előhúzott álarcot varázsol szív alakú arcára. Rókafej vicsorog selymán Takácsra, mögötte figyelmesen, talán, gúnyosan villog a kökénykék szempár.

– Csak semmi pánik, mormogja Takács s elengedve forgópisztolyát, előhalászva izákjából fejére illeszti a medveálarcot. Elvegyülni a tömegben, semmi az, mondja mintegy bátorításul, magamagának s átölelve a lányt, megindulnak a téren, a táncoló-éneklő-mulatérozó álarcosok tömegében.

– Hozzám? Vagy hozzád? – kérdezi félreérthetetlen hangsúllyal a lány s Takács megadóan bólint.

– De előbb innék valamit, teszi még hozzá, szorosan magához ölelve a törékeny alakot, ha már megtalálta, nem akarja el is veszíteni.

Haza vagy vissza Amerikába, meditált tegnap este a szállásukon Szerémy. Figyelmessy Fülöp talán *többet* tud.

– Kinél?

– Nálunk.

– A kém? – vetődik hanyatt az ágyán Takács. Aki női ruhába öltözve tévesztette meg az osztrákokat a Mack-féle összeesküvés idején hozván és vivén a híreket, amíg mi Amerikában harcoltunk az indiánokkal?...

– Igen, ő!...

– Hát itten van?..

Véle kell találkozzon holnap délután négykor a Velence oroszlánjához címzett becsületsüllyesztőben.

És a légió?

Annak alighanem vége, arról már le is mondhat. A franciák Solferino után érthetetlen módon visszakoztak, noha a véráldozatnak megvolt az értelme, már-már kezükben volt a győzelem. Dehát mindig így történik ez. Már Rákóczinak sem kellett volna hinni a franciáknak. Becsapták Kossuthot is. Garibaldi persze sajnálja az egészet, táborában helyünk van, dehát el kellene döntenünk, akarunk-e olasz katonák lenni? A légió azért *más* volt. Szerémy fújtat, mint egy sebzett vadkan és eszelősen mered Takácsra. A világpolitikai helyzet változékony, mint az időjárás, szeszélyes, mint a nők. Hogy mit csinál Klapka?! Honnan tudja. Ő nem jó.

A kapitány elhallgat. Szétnéz maga körül, aztán ruganyos léptekkel tovább sétál a szobában, úgy mozog, kecsesen és veszélyesen, mint párduc a ketrecé-

ben. Takács egy idő után már nem tudja követni fel-feltörő elmélkedéseit, még rémlik, elhangzik Kossuth neve is, azután az Ihász Dániel. A hatalmas termetű ezredes neve ismerősen cseng, őt személyesen is sikerült megismernie Takácsnak, velük volt akkor is Amerikában, amikor a Sziklás hegységben az indiánokkal harcoltak. Csata után egykedvűen forgatta coltja üres tárát. Isten, haza, Kossuth apánk, mondta még nyersen. Én *ebben* bízom. És fölemelte a pisztolyt. *Oda* visszamenni? Ihász, noha akkoriban nem rajongott éppen a kormányzóért, most legfőbb testőrzője. A napokban sikerült újra meghiúsítania egy Kossuth elleni merényletet. Hányadikat, mióta mellette van?

ODA visszamenni?! Hát van annak értelme Gerzson úrfi, van annak értelme, kapitány úr?!

– Nincs fiam? – áll meg sétájában a kapitány és szeme gúnyosan villan meg. És az olmtüzi sáncoknak van? Börtönbe vágyik Takács, vasat kíván a lábára? Ha igen, mondja meg, nyugodtan mondja csak meg és máris elválnak útjaik. Hiszen végeredményben nincsenek összekötve, nem ikrek ők...

– Ezt a kapitány úr sem mondhatja komolyan – áll fel idegesen ágyáról Takács. De hiszen az is lehet, hogy érvényben van még a halálos ítélet, amit...

Bagatell, vigyorog a kapitány s eszelősen tér vissza Ihász Dánielre, aki résen volt s elkapta a forrásoknál ólálkodó gonosz törpét. Mert egy cirkuszi törpét bérelt fel a kamarilla, hogy megszabadítsa a császárt Lajosunk számára egyre kellemetlenebb személyétől, s a gondok tömkelegétől, ami a Magyar Nemzeti Igazgatóság legfőbb korifeusa momentán jelent...

Takács tétován ül vissza az ágyra, lehunyja a szemét, látja az olmtüzi vár bástyáit, aztán változik a kép, az óriási termetű Ihász nyakánál fogva, mint egy macskakölyköt lóbálja meg a felbérelt orgyilkos törpét, míg Kossuth zavarában verseket mormol. Régi dicsőségünk hol késel az éji homályban... Aztán a gyanakvó ezredes megtalálja a méreggel teli zacskót, a törkést is és messzire hajítja a vinnyogó, rimánkodó törpét.

Két farkasmaszkit viselő fickó el akarja szakítani tőle Franciskát, Takács felrebben, szorosabban öleli magához a lányt, a farkasok vicsorognak, ráncigálják őket, a toportyánok mozdulatait imitálva, mintha színpadon lennének, de egyre erőszakosabbak és vadabbak lesznek, vagy Takács veszt el a türelmét, mindenesetre egy pillanat és kezében a forgópisztoly. Amint a colt csöve megvillan a fényben, a fickók is észhez térnek, motyognak valamit s farkasokhoz egyáltalán nem méltóan keresztet vetve, hanyatt-homlok menekülnek.

– Most mire gondol? – simul hozzá a palazzo ajtajában a lány és behúzza magával a sötét előcsarnokba.

– Na vajon? – kérdez vissza Takács, s ahogy magához szorítja, összekoccannak álarcaik. A lépcsőn már rohannak, az ajtót kétszer is kulcsra zárja maguk után Franciska. Takács az ablakhoz lépve nézi a lenti ünneplő tömeget,

próbálja megkeresni az iménti pórul járt farkasokat, de rájön, ez reménytelen vállalkozás. Az álarcok lassú táncban forognak el előtte.

A lány melléje lép, elhúzza a függönyt, poharakat, grappás üvegeket szed elő, tölt, egy pillanatra összekapcsolódik a tekintetük s rájőve helyzetük fonákására, egyszerre nevetik el magukat s nyúlnak álarcaik felé.

– Ki vagy te? – érinti poharát az övéhez a lány.

– Ha ő azt tudná? – nevet kesernyésen Takács s egy hajtásra issza ki poharát. A grappa szétárad benne, hirtelen újra erősnek, magabiztosnak érzi magát s igen, kicsit szomorúnak is, mint akkor ott, a Sziklás hegységben, amikor a feléje zúduló indián harcost nézte, amint a hihetetlen erejű elszánt roham szinte a szekerekig sodorta, noha nyakából ömlött a vér és kérdései végképp szemébe üvegesedtek.

– Ennyi – motyogja Takács szemét lehunyva.

– Mi ennyi? – rázta meg a vállát Szerémy döbbenten, aztán a halott indiánra pillantva megértően bólintott.

– Szűnünk egy miccenésre – szűrte fogai között a szót, aztán tüzeltek tovább, nem volt idő több beszédre.

– Most mire gondol? – kérdezi a lány s kibújik köpenyéből, majd kis, észrevehető tétozás után ruhájából is.

Takács ámultan nézi a hibátlan fehér testet, mintha csak valamelyik minap látott freskóról, képről szökött volna le, templomokat, palotákat jártak Szerémyvel napokig, ismerkedtek Velencével, lehet, hogy mégis angyal lenne?

Iszik még egy bátorító kortyot, direkt az üvegből és elszántan, átgondolt mozdulatokkal kezd vetkőzni. Forgópisztolyát az ágy mellé ereszti le, mintha az ablakon keresztül bármelyik pillanatban az indiánok, az ajtón keresztül a folyosóról az orosz vagy reguláris csapatok támadása lenne várható.

Végigsimít Franciska hunyt szemű arcán s óvatosan zárja karjaiba, mint egy babát. A lány teste tüzel, lehet, hogy lázas? Lehet, hogy beteg? Örült lenne mégis?!

Oda visszamenni? Amerikába? Szerémy most leül melléje, torkását egykedvűen forgatja a kezében, figyelmesen pillant rá, mintha kérdéseire kizárólag tőle, Takács Ferenctől várná a választ.

Most mindenesetre nem marhaszállítmányokat fognak kísérni, teszi hozzá még bátorítóan, s nem is cirkuszokban fogják dobálni a késeket. Figyelmessy üzent, hogy hamarosan kitörhet a háború az északiak és a déliek között és mindkét tábornak szüksége lesz katonára.

Tehát zsoldosnak? Takács felül az ágyon, mereven nézi a kapitány ismerős-ismeretlen arcát.

Tudsz jobbat? Nevet idegesen Szerémy. Mert ha igen, ha tudsz, monddad fiam, a titkokból nem tudunk megélni...

És Párizs? London? Madrid? Firenze?...

Hát igen. Igen!... A vívó- és lovaglőleckék is megoldás lehetnek valamiképpen, nézegeti el hosszan komor arcát Szerémy kapitány tőre tükörként villogó pengéjében. De fárasztó is, nem gondolja?...

Ha harcolni kell, harcolni fogunk, hunyja le ő megadóan a szemét.

Gyilkolni, javítja ki a kapitány. De ehhez értünk legalább. Nem vagyunk pancserok.

– És az északiak? Netán a déliek oldalán szállnának harcba? – érdeklődik Takács sima gúnnyal.

Mert az, folytatja a kapitány fásultan, láthatólag nincs kedve felvenni a kesztyűt, mégse mindegy, hogy *kinek* az oldalán!... ha már egy nemes ügyet szolgálhatunk, pénzért ugyan, de életünket minden pillanatban kockáztatva, miért is ne leckéztethetnénk meg azokat az idióta rabszolgatartó, pöffeszkedő délieket, akik ott ülnek az ültetvények szélén épült neoklasszicista baromságaik teraszán, pipáznak és azt hiszik, a pipafüst örökre eltakarja előlük a világot, miközben a feketék látástól-vakulásig...

A kapitány hirtelen hallgat el, elteszi tőrét, komoran néz maga elé. Takács magához öleli a lányt, simogatja, száját keresi, érzi, hogy a lány keze tétova pilangóként siklik mellkasára, érzi hajának jázminillatát is, bőrének vadító szagát. Az ajtón ebben a pillanatban kopognak. Franciska teste hirtelen merevedik meg, érzékelhetően hűl ki, kétségbeesetten pillant rá és zihálva kapkodja a levegőt.

Franciska, hallatszík egy női hang az ajtón túl és a kopogás idegesen ismétlődik. Franciska, édes, itthon vagy?

Takács közről, figyelmesen szemléli a hunyt szemű szív alakú arcot, a lány keze kissé céltudatosan kezd mozogni a testén, figyelmeztetően lennebb siklik, mozdulatai határozottabbak lesznek, hiába ismétlődik meg néhányszor a kérdés és a kopogás, már nem figyel rá, Takács testével van elfoglalva. Nem is veszik észre mikor halkulnak el a léptek a folyosón, a szenvedély hatalmába keríti őket, mohó és kegyetlen mint e déli szél, erős és leállíthatatlan mint erre-felé a bórák. Takács érzi, hogy a fehér combok összekulcsolódnak a derekán, síkosba, puhába, mélybe vész, de most nem bán semmit.

– És ez már mindég így lesz, kapitány úr? Soha nem fogunk mi már székely öregemberekkel feredőzni szűkebb pátriánk pezsgőfürdőiben?

– Semmi se tart örökké. Ferkóm, így a kapitány kedvetlenül, de még ne döntsünk, elhamarkodottan soha, teszi még hozzá hosszú szünet után, várjuk talán meg a holnapi napot, lássuk, milyen hírekkel is érkezik a jó Figyel-messy!...

– S a pénz? – érdeklődik óvatosan Takács. Hiszen a hajójegy...

– Minden meglesz! Szól vissza válla fölött méltóságteljesen Beniczky-Szerémy Gerzson huszárkapitány és kilép az ajtón.

– Mostan merre? – lép utána Takács is.

– Sétál egyet, kiszellőzteti a fejét, – válaszol felettese.

Tartózkodó hangsúlyából megérti Takács, hogy egyedül akar maradni, visszalép a szobába, lehanyatlik az ágyra, lehunyja szemét s látja, amint a bugyogó, kénes illatokat árasztó, lilásan derengő vízben ül a fejükön kalappal, szájukban szivarral méltóságteljesen ferdező öregek között. A lány kikel az ágyból. Takácshoz hajol, arcon, majd szájon csókolja, vizet tölt egy porcelán mosdótálba. A tál oldalán kicsinyített másai, karcsú angyalkák várják a csodát. Franciska nem megy vissza közejük, szétvetett lábbal áll meg a lavór fölött, mosdik s átmenet nélkül vidáman kezd énekelni. Dala, amennyire Takács képes követni, egy számárról szól... Egy idő után már nem követi, a grappás üveg felé nyúlva inkább a lány mozgásában gyönyörködik. Mozdulata egy évtizeddel ezelőtti mozdulatát idézi fel. Az évek beszakadnak. A két mozdulat egymást folytatja az időben. A lovak kantára felé nyúl, amikor közvetlen közletről golyózápor zúdul rájuk, látja még, amint a felnyerítő lovak véresen rognak össze és a tömösi szorosban megindul a mindent eldöntő utolsó roham. Sokáig, mogorván kúsznak egymás mellett a forró avaron, aztán Szerémy villámgyorsan emelkedik fel s övéből elővarázsolt törével kétszer is lesújt.

– Űlt-e már muszka lovon, mert ő még nem – vigyorog Takácsra s máris az erdőben vágatnak, homályosan villannak meg az öreg, bölcs tölgyek, a lövések zaja egyre halkul, más hangok, az erdő természetes neszei és zajai közé vegyül. Elhalványul lassan, mint a magyar szabadság.

Ezt természetesen a kapitány jegyzi meg, sóhajtva. Egy esztenán állnak meg először, a csobántól (kicsi, sovány, fekete fickó) kapnak túrót, puliszkát, savanyú bort. Idegesen fálnak, csak kézből, állva, a mokány nem szól, csak akkor kezd el villogni a szeme, mint az éhes toportyánoknak, amikor ő arannyal fizet a csekély élelemért, az elrekvirált ruhákért, hegyi lovakért, mivel Szerémynak az a véleménye, hogy muszka lovakkal mégsem mehetnek tovább, túlságosan is feltűnő lenne. A parasztok a fák közül, az esztene árnyékából kerülnek elő (?) mintha csak a föld alól bukkannának fel s némán veszi körül őket, de egy pillantás a puskákra, s Takács keze tőre markolatán máris meggondolkoztatja őket. Az egyenruháikat mindenesetre velük ásatják el, átöltöznek előbb, a csípős túrószagot árasztó daróc marja a bőrüket, szemük azonban nemcsak ezért könnyezik.

– Te lenni jó, domnisorule, szalad utánuk egy öregember, szabadságért harcolni, mint Avram Iancu.

Nem válaszolnak, szó nélkül hagyják faképnél a hátrább húzódó, komoran hallgató parasztokat. Órák múlva már a gerincen, ahonnan messzire látni, egy hosszú, fehér hajú, roskatag pásztor szíves szóval magyarázza el, merre is vegyék az irányt s nem akarja elfogadni az aranyat. Aztán mégis foga közé harapja s nagy faedényből mér két bögrébe sós tejet. Fejével utasítja őket, igyának. Igen, töpreng Takács a sós tej összetéveszthetetlen ízét tíz esztendő múlva

is ínyén érezve, iszik végre egy kisebb korty grappát s elnézegeti a pucér angyalakkal telifestett lavór fölött szétvetett lábbal mosdó olasz lányt. Olyan gyönyörű, hogy belesajdul a szíve s tétován gondol arra, hogy nem is kellene elválniuk, vihetné magával akár Amerikába is. Igen, Bem határozott alakja lebegett előttük azokban a vészterhes hetekben. Menekülésük során mindvégig a tábornok arcát képzelték maguk elé, közben többször váltottak ruhát, egy vidéki paptól megtudták, hogy végképpen leáldozott a magyar szabadság csilloga. Szerémy földmérőnek adta ki magát, szerzett műszereket is, ha ellenőriznek te vagy a segédem fiam, meredt Takácsra elkínzott arccal. Hosszan fürdőztek két nagy fakádiban a pap borospincéjében, kefével sikálták magukat, tiszta fehérenműt is váltottak, városi ruhába öltöztek mégis érezték, hosszú heteken át érezték magukon a szabadság és a menekülés első, pásztoroktól vett darócának vadítóan csípős túrószagát.

De csak Viddinben, már török földön érték utol a tábornokot s az iszákból előkerült a gondosan bevarrt levél is. Persze a kormánybiztos üzenete kissé megkésett. Három hetet, nevetett kesernyésen Osztrolenko véres csillaga, aki Temesvárott úgy döntött, mégiscsak vállalja a kilátástalan küzdelmet, az utolsó csatát is, de ez már a vég volt, igen, a vég, erre most nem akar emlékezni, a tábornok szavai baljósan fülében csengenek azóta is. A vádra, miszerint *miért* vállalta az összecsapást, ha tudta, hogy esélyei kilátástalanok, úgyszólván a nullával egyenlők, kesernyésen elvigyorodva mormogta, „meg kellett legalább kísértetni!...”

De a fogarasi csatában ismét s utoljára *egyenruha* volt rajtuk. A sűrű lőporfüstben szokatlanul elkínzottnak tűnt Szerémy kapitány arca, utána többé soha nem látta ilyennek, pedig nehéz évek jöttek, a száműzetés évadai? Viddin, Aleppo, a hamburgi kikötő, a kiismerhetetlen óceán, Amerika. A hírek hol előttük jártak, hol hetekig utol sem érték őket szájuk kiszáradt az izgalomtól és a honvágytól. A Howard nevű hajón indultak az ismeretlen, titokzatos, új világ felé. Hamburg hideg fényei lassan elmaradtak mögöttük.

Franciska öltözködik, nevet, vizet tölt a lavórba, fejével utasítja Takácsot, ő is megmosdik, átöltözik, hiába kínálja a lány, több grappát már nem kér, előhúzza atyai örökségét, arany zsebóráját, felkattintja a fedelét, fél öt múlt három perccel, huszonhét perce maradt, hogy elérje a Velence oroszlánjáig, ahol kapitánya minden bizonnyal már búsan hajol össze Figyelmessyvel s négy-öt társával.

– Sétálunk? – kérdezi karjába csimpaszkodva a lány.

Ötre várja a kapitány, magyarázza ő elkínzottan.

– Elkísérheti? – kérdezi izgatottan Franciska s arcán nagy vörös foltok gyúlnak ki.

– Most nem, mondja keserűen Takács, de...

– De?... néz rá figyelmesen a lány s csak akkor szűkül össze a szeme, amikor Takács pénzt akar letenni az asztalra.

– Ő nem kurva! – kiáltja. – Mit képzelsz?

– De este, vagy holnap szívesen találkozna veled.

– Ő nem kurva – dobbant Franciska idegesen s ki tudja honnan varázsolt elő egy törts, máris Takácsra támad, a férfi nevet, elhajol a szúrás elől, megragadja a lány csuklóját, elveszi a kést, simogatja a dühösen toporzékoló lány haját, ahogy a lovait szokta s megnyugtatóan dörögve, magyarul kezdi énekelni, hogy süss fel nap, fényes nap!...

Este ott, a palota előtt, a téren – simul hozzá bocsánatkérően a lány s olyan keservesen mosolyog, mintha utoljára látná.

– A kiskésed – nyújtja át a törts, de Franciska tovább mosolyog s tagadóan rázza szép, makacs fejét.

Tegye csak el, emlék, mondja és elfordul, a válla rázkódik. Takács zavarában nem tudja megállapítani: most sír, netán zokog? Elfordul. Iszákjába süllyeszti a törts, sajátja a csizmaszárában van, a szokást Amerikában tanulta, egy lehajló, alig észrevehető mozdulat és máris a kezében van. Amerikában igazán volt idejük megtanulni virtuóz módon bánni a késekkel. San Franciscóban néhány hónapig késdobálóként is felléptek egy cirkuszban, a kapitány szerette a váratlan helyzeteket. Igaz, a nőket is. És mi tagadás, nevet kesernyésen Takács, ő is szerette és a Bellini társulatnál több nő is volt, kapcsolatukról nemcsak a kívülállók, az érintett férjek is tudomást szereztek, ezért azután gyorsan távozni kellett. Közvetlen életveszélyben viszont utoljára akkor voltak, amikor egy erdőben indiánok támadtak újra rájuk s villámgyorsan nyilazták le a gyanútlan cowboyokat.

Egyetlen esélyük maradt, suttogta Szerémy alig mozduló szájjal Takácsnak, egyetlenegy: eltűnni az erdőben. Valószínű a bozótból lövöldöző indiánok nem is látták őket, hanyattfekve feküdtek a fűben, ahogy Szerémy szerette mondogatni *lazítottak*. Talán nem vesznek észre, súgta még, talán nem is üldöznének!... Akkor már sebesen kúsztak hátrafelé, amerikai forgópisztolyában csak *egyetlen* golyó maradt, valahol drága belga karabélyát is elhagyta, csak Szerémy szokatlanul erős lihegésére s egy vörösfenyő rikítóan vörös színére emlékezik. Később felugrottak, oldalazva futottak... Akkor, azt hiszi, ő is félt egy kicsit, vallotta be a kapitány évek múlva, pohár bora tükrében arcát hosszasan elnézegetve a Howard fedélzetén. Klapka levelét szorongatva. Amivel jöttek, azzal is mentek. A Howarddal. Igen, a légió hírére döntöttek úgy, hogy darab időre (szívük mélyén remélték: talán végleg?) odahagyják Amerikát. Bort ittak a hajón. Beszélgettek. Aludtak. Emlékeztek. Ő is félt, hunyta le a szemét Takács, persze nem nagyon. Hogyan is mondta mindég Bem? Egyszer mindannyian meghalunk. Kopaszra beretvált, fehér biliárdgolyóra emlékeztető feje ma is előtte van. Orvosaiban nem bízott, csontsebeit gyógyítandó

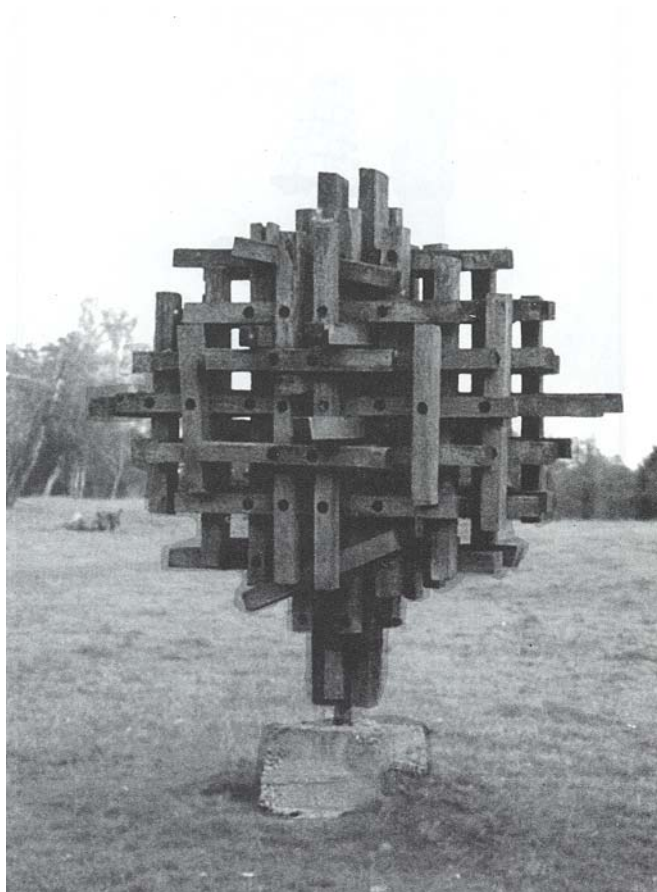
forró homokba ásatta be magát Aleppóban. Kopaszra beretvált feje, ahogy Szerémy mondogatta, a végzet kugligolyója, ott vibrált előttük az erős fényben.

A téren hömpölyögnek az álarcosok, felnéz az ablakra, Franciskát most nem látja. Mit csinálhat vajon? Elindul a forgatagban, határozott léptekkel megy, ötre megígérte a kapitányának, hogy ott lesz, nem késlekedhet, este viszont hiába várja a lányt, az ablaka is sötét, nem jön. Vesz egy kis üveg grappát, illogatja, percenként utasítva vissza a vállalkozó szellemű álarcos lányokat és fiúkat, később mégiscsak elveszíti türelmét, három rókamaszkot viselő nőszemélyt is leszólít, szíve mélyén remélve, hogy mégiscsak Franciska nevetése lesz a válasz, de csak ijedt, elképedt arcokba meredhet. A harmadik esetben verekedésbe is keveredik a nő kísérőjével, egy tigris-maszkot viselő férfivel. A palazzo kapujában hosszasan dörömböl, apró termetű, púpos kapus jelenik meg kulcsomóját lóbálva, az arany láttára érdeklődés csillan a szemében, de Franciskáról semmit sem tud. Értse meg uram, magyarázza, hiszen kiejtéséről hamar rájön, hogy nem született olasszal áll szemben, hogy fogalmam sincs kiről beszél. Különben is, magyarázza még készségesen, délután óta megint kiadta a szobát, ezek csak amolyan jövő-menő vendégek, éjszakai pillangók, vándorok, keresők, jönnek, voltak, lesznek... Nem, nem emlékezik arra a lányra, Takács sóhajtott, grappával is megkínálja, kis metszett üvegpohár kerül elő a púpos zsebéből, iszik, arca váratlanul pirosodik ki, jóindulattal magyarázza, látszik szívesen megvigasztalna komor vendégét, hogy nem tehet semmit érte. Értse meg, uracskám, mondja végül lemondóan, sokan járnak ide. Hátha, néz vissza még, eltűnve az ajtó mögött, hátha egy álruhás hercegkisasszony volt, *bolond ünnepen* mindég lehet. Takács mindenesetre éjfélig vár, aztán hazaballag szállására. Másnap, harmadnap is hiába keresi a lányt. Hosszú esztendők múlva is, ha véletlenül jázminillatot érez, azonnal megképződik előtte az ismeretlen, gyönyörű velencei lány képe; látja akkor is, ha le sem hunyja a szemét; érzi derekán a forró combok szorítását; hallja lihegését, s máris együtt repülnek a kéj leállíthatatlan körhintáin beteljesületlen végzetük felé. A nyarak lassan olyanok lesznek, mint a kártyalapok egy bűvész kezében, összekeverednek hajóutak és vonatozások, lovaglások és csaták, csak az a karneváli délután nem akar elhalványulni, csak a szív alakú arcocská nem akar darabokra hullni. Igen, Takács Ferenc egész hátralévő életében csak ez után az ismeretlen olasz lány után vágyakozik, róla képzeleg s a tőle származó egyetlen emlékét, a féldrágakövekkel kirakott markolatú törő, éjszakánként borát szűr-csölgetve hosszan megbámulja, kétségtelen (mormolja magának teliholdas éjszakákon, amikor szállása fölött óriási vörös lampionként függ a titokzatos holdtányér) kétségtelen, hogy ő volt a *válasz* és én elveszítettem.

Hajnal felé, amikor a gyertya csonkig égve utolsókat lobban, elképzelem *közös életét* is ezzel a Franciska nevezetű olasz lánnyal, de mindég csak az ölelke-

zésig jut, máris fújni kezd a tramontána vagy a bóra és elsodorja karjai közül a lány karcsú testét...

A *szabadság* és a *szerelem*, mondja kioktatólag Szerémy kapitány, amelyekről ugye a költő is énekelt, egyik kezében kard, a másikban lant, csak múltó vendégek a vándorok és bujdosók életében. Akkor kell megbecsülni őket, amikor végre megképződnek. De egyet ne feledjen Takács, már a nagy Cervantes megmondotta volt a búsképű lovag históriájáról szóló nevezetes művében: *az út mindég jobb, mint a fogadók!* Lóra!...

DAN COVĂȚARU

DOBAI PÉTER

Hasonmása nincs senkinek

*Álmodtam én is, ha nem is álmokat,
hogy távolsággal jött felém egy ember, járás, lépés nélkül is.
Térben jött felém? Vagy csak időben közelgett?
Ha maga a sátán lett volna akkor is:
út, járás, lépés nélkül termett előttem
az az ismeretlen
Másik,
akiről tudtam, hogy ő csak a tükörképem,
hogy én magam vagyok ő,
de akkor miért a tükröt szilánkokra nem törtem?
Hiszen minek a halálhoz még tükörkép is,
hasonmás is, hiszen egyetlen arc
– mely sajnos, anyánk arcához hasonlít –,
egy álarc, egy maszk is elég,
hogy az é n s é g ü n k e t hazugnak kellene higgyék,
s mi több: önmagukat, mivoltukat meg kell hogy vessék,
és ellenünkben: önmagukat szeretni merjék.*

Vivace

*Hát jó, legyen, jöjjön a katarzis:
üljön a haláltól fáradt Franz Schubert a megfagyott
zongorához, támadjon fel élő muzsikájához,
és játssza újra az f-moll fantáziát,
– Allegro vivace! – játssza a Magyar divertimentót
– Andante! – játssza újra el a „Lebensstürmét”
– Allegro ma non troppo –, játssza el ócska kocsmazongorán,
szőke, hintzingeri leányzó énekét kísérvé
élete sebes, sebző, sebesült futamát:
a „SCHUBERTIÁDÁT” –*

*közben valaki – egy copfos, dirndlis lányka, legyen Grätchen,
töltse tele soproni borral az ifjú halott poharát,
miközben ő egyre játssza a Halál és a lánykát,
miközben észre sem veszi, hogy ő van régen a halál vermében
és a lányok a rokkánál, a lányok a kocsmá-asztaloknál, a Helgák,
az Elkéék, a Silkéék, a Hildék: élnek, virulnak azóta is,
hogy Franz utoljára látta őket, kétszáz éve is alig, ugyanitt,
térdük, combjuk táncban, forgásban kilátszik, ők hagyják, engedik,
nevetnek, kacagnak, sikoltanak is, egész az odaadásig,
életfogytiglan, hűtlen mindhalálig... el nem jutnak soha temetőig,
a fekete hantos, dőlt fejfás Friedhofban csak Franzi pihen,
az eljövendő leányokban reá váró Feltámadásig!*

Casarsa della Delizia, Friuli, Itália

*„Vagy kifejezést nyerni és meghalni
vagy kifejezetlenül maradni és halhatatlanul.”
(Pasolini)*

Campo Santo - Szent Sírmező -, főhajítás

PIER PAOLO PASOLINI sírhantjánál,
Halálának 25. évfordulóján,
Anno Domini 2000. szeptember 12.

*Vigyázz Pier Paolo, légy résen sírvermedben is,
mert a **második halál** közelít,
s el nem rejtenek a babérlevelek, se csokra annyi virágnak,
se a krizantém, fehér... se a latin borostyán,
se a fekete ciprus-fáklyák, a sötét fasor...
A Giuseppe Pelosit felbérülő Saló-i gyilkos,
feketeinges, **történelmi** fasiszták, tudják, Pier Paolo, hogy
Te nem vagy halott, tudják, hogy **Te még most is élsz**,
tudják, hogy **Te** tőlük még most se félsz,
tudják, hogy félelmetes fegyverzeted, a régi, az éles, a nemes:
lesújt rájuk, megsemmisült múltjuk maszkjait*

*fényes vívópengéd lét-alkusz arcukról lehasítja, sors-gyáva
ábrázatuk sakál-vonásait,
mindent túlélő protézis-létezésük aljas rejtélyeit:
új és új ifjúságnak fel- s megmutatja
s mint eleven szemetet, lábuk elé hajítja!*
Vigyázz, Pier Paolo,
Téged el nem rejt a Campo Santo:
intransigens életed után, meg akarják ölni bátor halálod is!

MARILENA IOANID

VÖRÖS ISTVÁN

Negyedik bakonymérői elégia

*Feltörtem a szomszéd postaládát.
Észrevettem, hogy nekem szóló,
régi levelek vannak benne.
Mikor a zár engedett
és potyogni kezdett a sok
reklámújság meg boríték,
bennem is fölszakadt valami
a múltból, mint a csecsemőmirigy
egy tizenöt éves fiúban,
aki keresztülússza a medencét,
és úgy hal meg, hogy
meg se fullad.
A tüdejében nincs víz.
Bontogattam a leveleket.
Olvastam, amit tavaly kellett
volna. Most újra négy
éves vagyok. Kint decemberi
sötét. A mikulás és egy
krampusz hideget és
füstszagot hozva
benyomulnak a szobába
az alacsony ajtón.
A mikulás is félelmetes.
Vattaszakálla, mint a színhibás
békanyál. A narancsra, amit ad,
rá se merek nézni. A krampusz
csupa fekete harisnya, a lánc
csörög. Mindketten filozófusok.
Azt kérdezik, jó voltam-e.
Én Platón vagyok, mondja,
én Spinoza, egészíti ki.
Nem voltam jó, föltörtem*

*egy postaládát, mikor
lesz az még, nevetnek,
a kályhában dörmög a tűz,
segítségért kiált a fa, de a szén
csak kényelmesen a másik
oldalára fordul, ez történik
mindenkivel. A levegőző
nyíláson piros fény vetül
a falra, a mikulás árnyéka
tisztán kirajzolódik.*

*Vérnarancs, mondom, a leve
végigcsorog a karomon, a lélek
egyedül megismerésre vágyakozik,
mondja a krampusz és én
most csakugyan megismerem:
a nagy lány a szomszéd
utcából, aki sakkozni
tanított, a megismerés
elrémit, mint az udvarra
esett gyújtóbomba.*

*Évekkel később az utcáról
egy rakéta haladtát figyeltük
az égen. Jól látható volt
a fémes test, a kicsapó tűzsugár.*

*Talán volt egy délután, mikor
a rádiójeleket pusztán a haj-
szálaimmal érzékelni tudtam.*

*Csak egy lépés lett
volna, hogy a két kedvesnővérnek,
akiknek még a kerítésről
is Dícsértesség!-kel kellett
köszönni, elmondhassam:
Beszéltem Vele!*

*Mit üzen? – kérdezték
volna. Hogy ne kívánjuk
a gazdagságot és ne
kívánjuk a szegénységet,*

*mondtam és közben lekászálódтам
volna a kerítésről, míg ők
kétkedve figyelnek. És belelátok
akkor a gondolataikba.
A szeretetről, sajnós, semmi,
mondom. A magas, sovány
sír, az alacsony, kövér
megsimogatja a fejem, jól van,
ne olvasd el az üzenetet,
csak add át. De hát
nem is tudok olvasni.
Tudom. És dőlni kezdett
volna a számból a szó. Az emberi
lélek igen sok dolgot
képes észrevenni. Válogatom
a vízvezetékszerelő névkártyáját,
több éves választási
röplapokat. A boldogság
nem az erény jutalma,
hanem maga az erény,
mondja az alacsonyabb
kedvesnővér, ő fog később
meghalni, tudom, de hálából
a dicséretért nem árulom
el nekik. Föl kell törni
bizonyos zárat, be
kell kukkantani saját
képtelenségeink mögé.
Miért vagyok halandó,
kérdeztem a nővérektől,
de közben meghaltak,
Úristen, lengenek az évek,
mint mosogatórongy
a műanyag csipesz
szájában. A faágon kalitka,
benne zöld papagáj,
mindig valami mást csinálunk,*

*mint ami a feladatunk,
mindig a szomszéd ládában
a fontos levelek. A papagáj
föltöri a kalitka ajtaját, kimegy
a macskához, aki beszélni akar
vele.*

DINU CÂMPEANU

TORNAI JÓZSEF

Múlt időben jegyzeteltél

*Reggel megijedtél, mert betegen gubbasztott
a sziámi macskád. Telefonáltál egyik barátnődnél,
hogy szeretnéd látni a rövidre nyírt hajával.
Nem ért rá. G. fölhívott. Ortegáról és az
ágyékunkban „ketyegő atombombáról”, az ember „eltűnéséről”
vitakoztunk. G. túl optimista. Igyekezted meggyőzni
a rendezhetetlen történelemről. 29 fokra ugrott
a hőmérő. Kedvenc selyemzöld nyári ingedben
villamosoztál állateledelt venni. Mire hazaértél,
lehiggadt erotikus képzelgésed a barátnőddel
kapcsolatban. Azon járattad az eszed, minek
a vegetáláson túl, elvontan gondolkodni a léteden,
hiszen éppen a lét fény-áteresztetlen számodra:
hiába minden reflexiód, de ötezer év filozófusaié
is. Délután még mindig nem mozdult a macska.
Egyre rosszkedvűbb lettél: el tudtad képzelni
a véget. A kisebbik cica vidáman játszott, bár
nem tudott lelket önteni a társába, az ugyanolyan
közömbösen-lemondóan hevert, fejét is maga alá
tekerve a zsomporában. Letérdeltél, így cirógattad.
Még jobban sütött a nap, még nagyobb lett a meleg.
Múlt időben jegyzeteltél, pedig már a jelenben
voltál és fogalmad se lehetett, min töprengsz
s mi történhet még éjjelig vagy holnap reggelig
vagy 77 év elteltéig. Főleg, mivel akkor már 12
milliárd társaddal együtt, határtalanná nőtt
időpontban fekszel egy égetett agyagból készült,
földgömb-alakú díszsírhelyen...*

Eretnek – szutra

*A reggel elgurult tüskés katáng
vadló-szép farú asszony délután:
Buddhám, nem igaz, hogy egyetlen
célunk a nirvánába jutni.*

*Homloka fehér lepke, sötét dió-színű
haja hullámot-verő hortobágyi fű:
Jézusom, hiába mondd, hogy csak
égi kincseket szabad gyűjteni.*

*Ferde kanca-szemével hitetlenkedve néz,
pedig szája a bujtogatás, hitetés:
Zaratusztra, miért fogjuk
rá az ólomhegyű ostort?*

*Kezefején az édes vérerek
csillagkép-mintás kígyófajzata tekereg:
Mohamed, a te paradicsomodban
sincs ilyen férfitvesztő huri!*

*Okosan hajlik finom orra is,
fülében két nagy rubin-kavics:
Szokrátesz, biztos, hogy jobban
hipnotizáltak téged a fiúk?*

*Ha áll, ha moccan, bánatokat-temető
ez a bazsalikom-szagú nő:
megváltók, filozófusok, ne szégyelljétek
agyatok lötytyét lába elé önteni!*

Miért a szép örvénye?

*A hús vágyaihoz minek a szépség?
A nő csodája mért több a gyönyörrel?
Elképzelem ág-combja közt a fészket
s száját, mely végül együtt sír a földdel.*

*Azért kapok-e szemétől, hajától
lángra, mert azok ékszerként ragyognak?
Vagy a vér bennem olyan csóva-zápor,
hogy napként kergeti a lusta holdat?*

*S ha ma így érzem s holnap semmi kedvem
ágyába bújni: hova lett a fénye?
A szép alakból röppen ki a szellem
vagy amit látok, agyam hozza létre?*

*Kép vagy valóság? Erre ki felelhet?
Összetéveszttem s így járhatok jobban:
kövessem-e fantomként a szerelmet,
bőr permetében s a test-hajlatokban?*

*Ha egyesülünk, mi marad a bájból,
izzadt arcával mit kezdhet a hajnal?
Eszméletemben csak egy nimfa táncol,
meztelen nimfa egy férficsapattal.*

*Hátrahajlik és rámnevet a szép fej,
nem tudom, lehet: álmomból virul ki.
Érzékeimben nappal van vagy éjjel?
A pontos választ sose fogom tudni.*

*Csodálkozom s belépek udvarába,
tüskés kertjébe asszony-lihegésnek,
talán csak mikor mákonyosan kába,
akkor egyenlő szárny a test, a lélek?*

*Mindig a furcsa ünnepit akartam
kicsavarni a hétköznapi kezéből:
ki tudja, hogy a nővé zűrzavarban
mi csillan meg a mindenség-igényből?*

*De nő a férfit, férfi nőt hiába
kérdesz, mi is a belső forma titka:
egyik ráfogja a mítoszi vágyra,
másik silány öncsalásnak gyanítja.*

*A kezdet kezdetén még úgy nevettek
egymásra látható és láthatatlan,
mint két testvér, kik egy szülői sejtnek
viselik génjét a lét-áradatban,*

*de mostanra a régi ragyogásba
a tudat őrült villódzása tört be
s nem tudhatjuk: mi fejünk hozza lázba,
igaz öröm vagy káprázat szemölcse?*

*Ki felelhet, miért a szép örvénye
húz magába, ha szerelmemet látom
és bukok szenvedésből szenvedésbe
e véres szívként fuldokló világon?*

Sugárkék mennybolt-csészéből...

*Sugárkék mennybolt-csészéből
inni az égitestek szikráit veled
s mikor már azt hiszem, nem
növekedhet tovább a virág,*

*csak akkor bontod ki a kelyhed legbensejét:
szirmok és bibék tűzijáték-ostromát*

*a szívem ellen, pedig már úgyis beteg
vagyok. Minden éjjel illat-tajtékos
fény-földrengésekre ébredek.*

TANDORI DEZSŐ

Kikezdhethetlen?

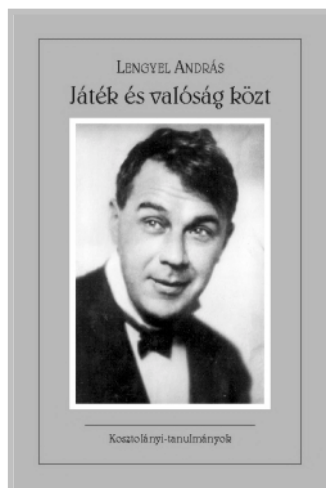
LITERATÚRFILOZÓFIAI KEZDEMÉNYEK KOSZTOLÁNYI KAPCSÁN

I. Lengyel András: *Játék és valóság közt. Kosztolányi-tanulmányok*

Ha nem is az idő és a tér, de korok és (vizsgálati) jellegek között mozog(hat) egy-egy írói életmű megítélése. Még pontosabban: az életmű költészeti, prózai, esszéisztikus, levelezői stb. részéé. Ha bármi egyoldalúság vétségébe estem, amikor a minap Kosztolányi lírájának „kikezdhethetlenségéről” írtam, semmiféle büntudatot nem akarok gyakorolni; ellenkezőleg, az említett (vizsgálati) jelleg számomra rokonszenves paraméterei között mozgó tanulmányorozatával Lengyel András olyképp gazdagította kezdeményvilágomat, hogy a merőben poétikai (és poétai) szemléletmódot (ismételtem: jelleg...!) filozófább, literátusan gondolatibb elemekkel bővíthetem remélhetőleg. A kissé idegenes hangzású meghatározást azért választottam-formáztam így, mivel magamat semmiképp sem tekinthetem (akár kezdeményekig is) képzett filozófiai szemlélődőnek, tehát inkább irodalmi értéke lehet annak, amit gondolati jegyben (idézőjelek közt?) papírra vetek; már ha nem tévedtem el egészen.

De nem hiszem, és Lengyel András rendkívül koherens idegenvezetése az otthonos járkálót hívja elő bennem s velem; és semmi nincs, ami a referencia-alapokra építő könyvben tőlem alapvetően idegen lenne (idegenkedésemet válthatná ki). Nem lehet vitás, inkább azt tarthatja feleslegesnek valaki, hogy a hagymát mintegy tovább hámozom; a Lengyel által (részben Angyalosi alapján) előrebocsátott szorgalmazást (Angyalosinál: megengedési javaslatot) mégis kénytelen vagyok lelkesen üdvözölni, s itt mérsekletre csak az inthet, hogy – utolsó ilyen hasonlatom lesz ez! – valamelyest mintha

már nyitott kapukat döngetnék a kizárólagosan szöveg-irodalmi, nyelvfilozófiai hozsannázások s erőterkjelölések dolgában; változnak az idők, velük a jellegek, arányosabban kerül „helyére” több ellentétes szemlélet. Hogy erős dilemmámat fel nem oldva, mindazonáltal jelzést adjak, miről szól a Lengyel-könyv, íme: alapjában arról a vizsgálati szempontról (Kosztolányi kapcsán), amely az irodalmi kifejezést (az ilyes művet) előzetesen már meghatározott (élet)tényekkel, az író valóságával hozza összefüggésbe, s nem hajhássza a képződményeknek azt a függetlenségét, mely görcsösen már-már akármi ténytyszerűséget mellőzve, kizárólagosan

Tiszatáj könyvek
Szeged, 2000
920 Ft, 244 oldal

a „végeredmény” (szöveg, kompozíció etc.) létét fogadná el érvényesnek. Erről szól elsősorban Lengyel könyve; de majdnem ugyanily erővel és terjedelemmel arról is, amit címe jelöl: Kosztolányi szerepjátszó (?) járuléka, játéka (és játékvalóságai) jutnak (némi képp kevésbé az író költői munkásságának tükrében) ...kénytelen vagyok azt mondani, igen, szerephez; ezek szerepelnek benne. Olyan filozófiai erőter szempontjai szerint, melyet (ezt az erőteret) azért mindazonáltal meghatároz Nietzsche és Heidegger, s amikor ezt a dolgozatomat előkészítettem, az említett dilemmánál is súlyosabb volt, filozófus ember szakjelleggel nem bírván, beléhatolhatok-e a tárgyba oly szempontúlag, hogy vajon Nietzsche és Heidegger alkalmas-e (filozófiai világértelmezése révén) akár a század első négy évtizedében formálódott életműveknek is már-már főszempontú értelmezésére, bemérésére, sugárzásának – bocsánat! – minősítésére. Ugy döntöttem kényszerűen, hogy Lengyel András könyvének ilyes mód (számomra) nyitott kérdéseket hagyó „rétegét” nem világítom át (– hogyan is tudnám ezt tenni oly érvénnyel, ahogy literárgondolkodóként mégis némely eredményeket várok magamtól! aránytalanságok adódnának –), így munkám elsődleges célja hármas: 1./ hogyan lehet egyáltalán gondolatilag elemezni egy költői-prózaírói életművet; 2./ mennyiben termékenyek Lengyel (a két filozófust is bekapcsoló) szempontjai; 3./ mi az, amit nem az elmélet embere, hanem a „gyakorló költő” tehet hozzá, mintegy Kosztolányi vagy Ottlik (*Próza*) esztétikájának utólagos vagy „kortárs” tanújaként, meg az örök istenség sejtelmivel, egy poétai, prózaköltői stb. művetületeihez és tényeihez.

II. Jegyzetek

Hadd kezdjem azonnal jegyzeteimmel, s ezek „élén” ilyesmi áll: literárfilozófiai kezdeményeket írni a „kikezdhetetlen...” folytatásaként és kontrájaként.

Kontrázni nem Lengyel András (számomra) különlegesen becses munkáját (szempontjait) akartam, mert könyvéről nem is tudtam még akkor.

Ellenben rá kellett jönnöm, hogy amikor a lírikus szemszögéből kutattam Kosztolányi-elemek közt, óhatatlanul egyoldalúvá vál(hat)tam; dolgozatomat ld. a *Tiszatáj* korábbi számában itt. Lengyel András művét így kettőzött örömmel kezdtem szálaezni, széljegyzetezni.

Természetesen csak később adódtak összefogóbb szempontok, például az említettek egyike: hogyan lehet filozófiai érvénnyel értékelni, mi több, eleve *érzékelni* költői műveket (tudatosan nem bontom szét a Kosztolányi-versek és -regények világát), mennyiben (csakugyan) fontos a referencialitás, tehát hogy valaki (szerény példámnál maradva, melyet mindenkinél és minél jobban ismerek) épp akkor –1990-ben – kezd löversenyfogadással foglalkozni, amikor „a piac” már erősen ígérkezik, s említett fogadás rendszerének a piac bizonyos értelemben alfája és ómegája, ha nem is „mindene”; mi a jelentősége, hogy szeretett madarának, Szpérónak halála után, tizenegy év itthonlétet követően magát utazásokra elszánva Angliába megy, „amikor” 6-7 évesen minden este, elalvás előtt „behajózta” képzeletben játékkálatait, aztán irány a Sziget (nyilván Anglia); mi a szerepe költői iskolázottságunknak, tehát hogy jómagam – Nemes Nagy Ágnes, Ottlik Géza stb. révén – kijártam a kötelező gyakorlatok iskoláit (Kosztolányiét is Ady és József Attila után, bármi furcsa sorrend); az úgynevezett „kötött formák” – erről Lengyel remekül idézi Kosztolányiét könyvének 47–48. oldalán – mennyiben ellenfelei a szabadságnak, melyet netán a szabadvers hozhat meg alkalmasabban, aztán miképp alakul ez korok és szándékjellegek szerint, mikor jelent a kötött

forma „gyakorlása” nagyobb szabadságot, mint a természetellenesen kötöttnek érzett, idegenné vált „napi világ” megannyi látszólagos társága-tárulása; egyáltalán, „összerémeltethető”-e napi élet és irodalmi alkotásjelleg; megkülönböztethető-e szerep és „őszinteség” egy olyan színpadon, mely az egész világ (az, de valami felfokozott állapotban; tehát....? mennyiben érvényesek itt a köznapok normái, törvényei, törekvése-értékei stb.); és így tovább, jegyzeteltem, ceruzával összefirkálva Lengyel könyvének első 5–6 oldalát számokkal, „rászúroszavakkal”; és e több hetes töprengésnek igen ritkás, gyér vázlatait adhatom csak eredményül.

III. A (legyen bár a „legbensőbb” értése is!) külső tényező

Hamlet-könyvemben (versek 1960-68 között) igen erős fenntartásaimat kényszerültem kifejezni *eleve* minden megközelítésről; mert meddő lenne a vers citálása, emlékeimet megkavarom (remix!) mai gondolatokkal, tessék: a megközelítés máris mérték, satu, sőt, Celsius vagy Fahrenheit, centi vagy hüvelyk stb., eredménye „eszmei számszerűségét” tekintve ennyiben abszolút; nem is biztos, hogy az atlétika vagy a lóverseny métere-yardja (Mészöly, jómagam) a legszerencsésebb hasonlat az átfedésre-mint-elcsúszásra. Hagyván ezt: a megközelítés már „hírbe hozza” a művet, elemezhetőségének ilyen vagy olyan hírébe, aurájába keríti; Kosztolányi-elemzései során Lengyelnek talán azt az egyetlen homlokránc-kiváltását nyugtázom némi aggálllyal (együtt-elemezve véle utólag a műveket), hogy a filozófiai szempont túlnyomó(nak tűnhet fel). Épp a relációszepon (durván: miről, kiről szól hát a mű?!), némi kontrája foglaltatik Nietzsche és Heidegger (netán túlzottnak mondható) koordináta-eszközszerűségében. De, mint mondtam, ebbe nem merek belemenni.

Nem, mert Lengyel nagyon is árnyaltan határolja el magát attól a durvább szemcsézettségű „miről-szól-világtól”, mely a ma már messzemenőig tarthatatlan és tartalmatlannak bizonyult hajdani mechanikus materialista (csak nevében szocialista és realista! mert bár az lett volna) háttérelmézés kezdő- és végpontja volt. Amikor a poéta (a poétikus esszéista) szémszögéből vizsgáltam Kosztolányi líráját, ösztönösen is kivédtem minden „bemérőleges más-szeponatúságot”, félő azonban, hogy a tudományosabb szemlélet számára tautologikusnak bizonyulhattam ekképp, illetve túl sok teret (túl nagy terepet) hagytam meg „kizárólagosságra” elemzőknek, holott – ha nem is tudósi, de – amatőr, féltudományos eszköztárunk bizonyos részeivel magam is „rendelkezhetek”, magyaráz: szeponatokat hagytam el a költői eredmények láttán, ezek bűvöletében.

Lengyel András Kosztolányi-tanulmányai mármost nemcsak az ilyen magamféle esszéistának hoznak örömet kiegészítőlegességükkel, de „pályájukra” vezetgetnék vissza azokat az elmélet-hajhász „úszkat”, akik, hiszik maguk, nem hiszik, a kettes pályán indultak el, aztán 50 méter után a 8-as pálya sarkában ütköztek a kijárá-lépcső korlátrúd-jának. Amivel senkit megbántani, Lengyelt senkikkel szemben kiemelni nem akartam.

Fontos, már csak az Angyalosi-hivatkozás alapján is, megpendíteni: mégis természet-szerű, poétika-természetszerű folyomány, hogy a túlzások helyreigazítási kísérleteire sor kerüljön előbb-utóbb; és Lengyel itt még az említett két filozófus „főszerepeltetésével”, persze, hozadékuk poétikailag termékeny felhasználásával így nem is viselkedett különösebben kombattáns módon.

Az elemzés (mintegy: az elbeszélés) nehézségeinek efféle mérlegelése után, s ígérve, a fentebbi mód „musili” hasonlatokat majd nem hozván, munkámnak mintegy befejezésként, jöllehet érdemi elemzések kezdeményeként (végére járni – naiv elképzelés az

ilyesmi!), idézni próbálom lapszám szerinti jegyzeteim érdemiségeit. Az utóbbi szót a magam relativitásában, de mindenképp referencialitásában értem. Nem beszélve arról, hogy igen vitatható: a szövegszerűség (és a nyelvfilozófia) abszolutizáló szándéka tartalmaz-e több vitatható relativizmust (ismétlem a szót, tehát „körben-jarást”), vagy a referencia vállalása?!

IV. *Tárgyközelben I.*

Mielőtt, persze, az iméntiek kiegészítéséhez, azt mondanánk hogy „...és Freud...”, nem mellőzhetjük (a magunk dolganak kiegészítéseképpen) Lengyel András témaköreinek felsorolását. A szerep (mint arcon a festék): a levélíró Kosztolányi jelentős munkássága kerül görcső alá. Felszín és mély: Kosztolányi nietzschei „vázgondolatai” következnek. Maszk és (költő)-szerep címmel a költő-regényíró szerepértelmezéséről olvashatunk. (Így mondom: Lengyel rendkívül arányosan egyesíti a tudományosságot az olvasmányossággal, igen jó esszéista-munkát végez.) A mélylélektan és a metafizika összekapcsolódását „regényszervező elv-ként láttatja (az *Édes Anna* örvén). A nyelv pszichoanalitikus felfogását illetően Hollós István munkásságát idézi Kosztolányi-szemponctúan. Kommentárt sem igényel a Nietzsche, Freud, Kosztolányi fejezetcím (tanulmánycím). Az egyik legizgalmasabb téma: az igazság-paradigma megrendülése. De ugyanígy (mert a tanulmányok részben átfedik, gerjesztik, értelmezik, elemeiket nem ismételve erősítik, átfestik egymást) az Esti Kornél-kérdést közelebbről, szerep és bomlás, én-integritás nyeres-vesztés szempontjából elemző zárófejezet is az életmű teljességének értelmezését célozza. Rámutat ez egy nehézségre, melyet Lengyel Andrásnak – gondolom – mindenenket megelőzően le kellett küzdenie. Nevezetesen: ahogy a tanulmányok azt tanúsítják, hogy szerzőjükben „végig” egységes Kosztolányi-kép alakult és „munkált”, nem volt szabad önisméltéseknek elkövetkeznie, és Lengyel ennek a vég-sőkig kényes feladatnak eleganciával vált mesterévé.

A gondolkodástörténet vizsgálata – ez Lengyel célja. Csalódni fog, írja, aki „a ma nálunk uralkodó nagy irányok” valamelyikével remélne alkotóilag-műélvezőileg találkozni. Amikor a szerző a Kosztolányi-életmű közelebbi megismerését tűzi ki céljául, reményeiben az *élet-jelző* hangsúlya erős.

1931-ben Kosztolányi azt írja Komlós Aladárnak: „Kétségtelen, hogy ma líraitlan (sic!) korszakot élünk... A versek iránt való érdeklődés világszerte megrokkant.” Weöresnek arról beszél, hogy a világ bénult, ólmos, mint amilyen levegőt szív. A matéria faragását ajánlja gyógyírul. Mert „csak így jöhetünk rá, hogy mit akarunk, nem a gondolkozással”. Lengyel nem csupán egy-egy bekezdésnyi, zsebkendőnyi helyen fejt ki Kosztolányi-ellentmondásokat (avagy téma-elmélyüléseket), hanem könyvét végig-indáztatja a fejezetcímekben itt is jelzett alapvonulatokkal. Mégis fontos – és referenciaszemponctúságra feljogosító – az a korai Kosztolányi-megállapítás, hogy „a nagy művészek kíméletlenül és barátságtalanul hatoltak be a dolgok rejtekébe...” O, igen, de vajon a szerepvállalás, a szerepkeresés, az őszinteség – vagy elvetése – mennyiben efféle mélyfúrás, lehatolás? Hely híján csak utalunk rá: Lengyel nem csupán Kosztolányi szóértelmezéseinek sok ellentmondását tárja fel, nem kizárólag költőnk (és regényírónk) látszólagos (szerves, gazdagító) következtelenségeire mutat rá, de a Kosztolányi-értékelésben megleti ugyanezeket a fogalmi relativizmusokat. (Ismételjük: őszinteség és szerep kérdései, álom és valóság stb. viszonya.) Nem dolgozunk itt, mégis hadd utaljunk rá: költői életműről lévén szó, a referencialitás nem merülhet ki a mű és az élet köl-

csönviszonyának felismerésével; a nyelvi képződmény (a vers etc.) saját, belső, egyedi akkor-és-ott szerveződése anélkül is jó „nyomozói” alapot ad az élet(jelleg) dolgaiban, ha nem abszolutizáljuk. (Hermeneutika, strukturalizmus, dekonstrukció és társaik.) A megszólalás „fényei”, „árnyai” stb. – a hangalakok... vajon nincs-e túlsúlyban megannyi ilyen szempont(ú vizsgálat) a gondolattal szemben? Vajon az elkészült írói mű azonos-e még a gondolati alapokkal, melyekből sarjadt? Hogyan ítéltető meg akkor önazonossága? Onnét hová jutunk (jutunk-e egyáltalán bárhová is) egy-egy írói művel? Kell-e jutnunk? Hol rejlik a kudarc nagyobb lehetősége: ha az „En” feltáratlanabb marad, tévesztésekkel tárul, vagy ha a hívebb belső kép tökéletlenebb külszint ad, idézi is Lengyel a „gyöngyházcsillogást”...de más szavakat is találhatnánk Kosztolányi korai költészetéből csakúgy, mint a késeiből.

V. Tárgyközelben II.

Az „Édes Anna”-fejezetnek nyomban az elején (123. old.) ott a nagy kérdés: a már sarjadásnak indult mű belső logikája mit diktál az írónak a maga törvényei szerint? Meddig terjed a kompozíció lehetősége, hol vannak a megtervezett gondolat határai? Hogyan minősíthető így az ihlet(és) szerepe, útja?

Vagy más izgalmas kérdések: hogyan születik a mű? Egyenes vonalat ír le okvetlenül? Körkörös? A referencia alap-esete volna, hogy egy újsághír, egy családbéli történet megindítja az írói fantáziát, aztán...? De ha elvesz a kezdemény dominanciája, honnét számít az, hol kezd számítani így, ami primerül „fontos” végül? S milyen izgalmas, ahogy rárimel a könyvben erre (a kérdéskörre) Csáth Géza drogfüggéses esete, a drogfüggő ember „világképe”. Ahogy „a részletek elevenen tűnnek fel, de az egész mellékessé válik”. Fontos-e, hogy az egészség idején legyünk álomlátók? (Kosztolányi szerint Csáth a bódulat állapotában tekintett „csak a földre...”.) Lengyel ezeket a vetületeket egyáltalán nem „strukturalista kubizmussal” (kifejezésünk), nem kész elméletek jegyében, fény-árnyában vetíti egyre, rétegezteti. Logikus módszerrel halad előre tárgyaiban – és csak azért tölt el bennünket szorongással, mert arra kell gondolnunk, vajon megvan-e életünknek és a művet létrehozó életnek ez a logikája, a tanulmányíró-esszéistáié? Akkor itt hogyan kerülnek feledésbe, hűségviszonyba a dolgok?

Lengyel jól tudja ezt. Mindvégig „kísérletnek” szánja művét. Mivel azonban józan állapotban nézi azt a „földet”, mely már Kosztolányi, Freud, Csáth etc. álomvilágát is (minimum!) árny-alakok formájában hordozza, szintézise meggyőző.

Igazság és látszat... melyik értékesebb? Pusztán morális előítéletről volna szó, amikor az egyiket preferáljuk? Így Nietzsche. Természetes, hogy (bármint értékeljük is a filozófusi – direkt, indirekt – ráhatásokat) *Kosztolányi, az olvasó* világával is megismerkedünk. Ez így érdektelen frázis volna részünkről, egy ilyen megállapítás. Ám Lengyel arra serkent tovább, hogy megvizsgáljuk – már ahol ennek bizonyító anyagai ismerhetőek, gondolom, nagy közelségben élő írók egymásnál, főleg saját maguknál – mennyiben szükséges a műhöz az olvasmányélmény... a korszellem, mint vitatott tárgy, mint azonosulás tárgya... hogyan indukál a már feldolgozott, netán a megemészteni jól nem bírt gondolati anyag újdonságokat... mik azok a végtermékei, melyek az adott költő-írói életmű java szintjével éppen ezért, megemésztetlenségük okán, oda nem illésük következtében lemállanak később, netán hasznavehetetlennek bizonyulnak, bizonyultak.

Ezekkel a kérdésekkel Lengyel esszéi (akarva-akaratlanul) foglalkoznak, ismételjük, termékeny hatásúak.

VI. Tárgyközelben III.

Miközben a megpendített eszmék, lehetőségek, költői megvalósítások, szerkezetek (nyelv-és-gondolat etc.) töredékeivel sem foglalkozhatunk ismertetőnkben (és töprengőnkben), fontos említeni, hogy Lengyel a kor(ok) kérdéseit is elének tárja Kosztolányi révén. Lásd a világ és a líra, „1931-ben”, de ahogyan a ma olyannyira aktuális „piac” kérdéséről ír, az is megborzongató. Ahogy addig szilárdnak hitt értékek válnak (s ellenőrizetlenül! kérdésesen!) kérdésessé, ballasztá, amiképp az igazság-paradigma megrendül (Nietzsche: „a művészet többet ér, mint az igazság”), ahogy a megrendült igazság-paradigma visszapiacosodik (a tényeket! a rideg tényeket! lássuk napról-napra, hogyan volt!)....Van-e „egész igazság”? Pragmatizmus, praktikum mely szempontból hasogatja szét az „egészet”, mely (nálunk) Ady óta újra és újra „eltörik, összetörik”? Szórákoztatás-e a szerep? Hősies-e a maszk? Az olvasó már nem is tudja lassan, a Kosztolányi-kérdéseket teszi föl vajon? Lengyel rákérdezéseit visszhangozza? Ő maga érkezik el saját égető dolgainak megfogalmazási kísérleteihez?

Az esszé eszményi hatásainak egyike, ha ez a folyamat végigkövethető egy mű nyomán. Lengyel művére gondolok.

Kosztolányinál, ezt is kiolvasom Lengyel András tanulmányaiból, kérdések egész sora nem kérdőjeleződött meg. Persze, nem olyan egyszerű a dolog, hogy ő a munka hősenek tekintette magát... hogy a könnyűség szerepét a medvék nehézségével „szemben” eszményítette... hogy a léhaságig tüneménye volt. Nem, az igazi esszé-tanulmány legfőbb érdeme és üdve (talán) az, hogy a rákérdezés újabb szempontjait hozza meg, dobja gyűrűzésre a vízbe. Nekem azonban ennél súlyosabb kérdéseim is akadtak.

VII. Hol tartunk, mire jutottunk? Mire juthatunk...?

...mármint az esszé, a tanulmány jóvoltából? S ez korántsem mint író izgat (hívás-gos szempont lennel), hanem mint olvasót. Mint írók csodálóját. Mint olyan befogadót, akit a költői művek – bocsánat! – „éltetnek” is. Természetes, hogy a befogadott mű már reflektált mű. Abszurdum lenne ezt tovább részletezni, cáfolni; nem tagadható érvényű szélsőség, persze. De vajon amikor a művet a lehetséges írói magatartásra vezetjük vissza, az írói lényre, létre – és jobbat aligha tehetünk; magam lelkesen fogadtam, hogy a nálunk divatos nagy áramlatok helyett, melyekkel végképp keveset tudnék kezdeni, létjoguk igenlése mellett természetesen –, és nem szándékunk a deheroizálás, még akkor is: mire jutunk? Nem veszélyes-e eleve a tanulmány reflektálás-terével azonosulni? (Képzavar a részemről, jó...) Vajon a hermeneutikán és dekonstrukción túl, egészségesen túl, a jó öreg „ódivatú” (bár a legjelesebbül mai eszközökkel gyakorolt) reflektáltság-szempont(úság), vajon ez meghagyja, meghagyja-e akár csak ez is a műélvezetnek azt az elsődleges lehetőségét, mely a vers *puszta* olvasata... egy impresszionisztikus elmefuttatás (lásd Ottlik, Kosztolányi mély szántású, de végképp nem tudói elemzéseit)...vajon egy jó „hangulat”, valami tragikus rászorultság, az Én vég-helyzete, az egzisztenciális magány stb. nem mond-e többet, már egy szinten túl, egy értelmezési „polc” felett az író mindenféle világ-kötődéséről, mint a rendszerekbe-ágyazás? S végképp többet, mint a magam tovább-hámozása, tovább-iktatása? Lengyel András műve azért kifogásolhatatlanul „rendben lévő dolog”, mert világos, tiszta szemmel írt, jól látható (képzavaraim!) olvasmány, olvashatóság. Aggályaink azonban

– a művészetelemzés boldogtalan paradoxona! – egyenes arányban nőnek az elemzés igazságainak erejével. Nincs boldog műelemzés! Kiáltunk így? Nem, csak hajtsuk meg (ám le is!) fejünk, töprengjünk el kicsit ezeken a ténytyszerűségeken. Kényszerűségeken. Melyek a hajózni (elemezni) muszáj parancsa elé helyezik alkalmasint az élni (alkotni/vitázni) muszáj evidenciáját.

Ugyanakkor bízunk abban, hogy az ilyen kitűnő, tiszta fogalmazott és mögöttesen erős értéssel „szerveződött” művek, amilyen a Lengyel Andrásé is, jelentenek majd valamit (parányit!) úgy, hogy kevesebb legyen a kedv a „nálunk uralkodó” nagy irányok pusztá követése érdekében történő mű-alkotásra.

Végezetül hadd ismétljem meg: százig jutunk a számolásban, ha gyűjteni kezdjük, „kicédulázva”, hány irodalmi témakör-részletben ad Lengyel itt (nemcsak Kosztolányival kapcsolatban) alapismeretek szerzésére lehetőséget. Am én a nagy irányzatokon és a referencialításokon túl is a költői művek valamiféle „bódulatban történő” élvezeténél maradok meg, ha a hatásfok eszményiségére vágyom.

Ez a tudós és a költő örök kettőssége, ám a „költő”-hajós itt egyértelműen lenget lelkesen a „tudós”-nak.

2001. januárjában

SIMONA TĂNĂSESCU

CSEKE PÉTER

Kós Károly kisebbségi életstratégiája

Találón mondta koporsója mellett a házsongárdi panteonban Domokos Géza: fejedelmet temetünk. Valóban az országépítők közé tartozott – egy országveszejtő században. Már az is mennyire jellemző, hogy – vallomásaiból tudjuk – életében mindig akkor érezte magát a „legnagyobb úrnak”, amikor anyagilag a legszegényebb volt. Mint például az első világháború kellős közepén, amikor a „sors szeszélyes akaratából” – gróf Bánffy Miklós jobb kezeként – részt vesz az utolsó magyar király koronázási szertartásának előkészületeiben. Azt pedig tán előszámlálni sem lehet, hogy az országozlás utáni helyzetben mi mindent tett választott szülőföldjén erdélyi magyar – és nemcsak a magyar – sorstársaiért, amíg a közismert Kányádi-sorok 1968-ban megszülettek: „Hajlékot Istennek, / hajlékot embernek / kőből, fából / házat, / raktár a léleknek / kőnél, cserefánál / erősebb igékből / várat.” Merthogy az országos gondok megoldására irányuló figyelmét nem kerülték el a legkisebb települések ügyes-bajos dolgai sem. Mindenütt ott volt, ahová a szükség szólította. Márpedig ez sokfelé szólította.

Amikor épp nem tervrajzai fölé hajolt a több mint kilencven éve álló Varjúvárbán, amikor nem léleképítő műveit róta időben és térben messze világlón – ma is „magaslik, nem porlad / a megtartó példa” –, Sztánán gyepet szelídített, a meredek domboldalokon teraszos művelést honosított meg, fiaival nemegyszer még a búzavetést is megkapáltatta, szegény sorsú kalotaszegi fiatalok számára Bábonyban tangazdaságot létesített, a korszerű gazdálkodásban őt követőknek ellenszolgáltatás nélkül istállókat, színeket, silókat tervezett, a második világháború után pedig mezőgazdasági építészetre okította a leendő nagyüzemi gazdamérnököket. Máig hatóan bizonyítva: szakértelemmel, leleményességgel és a kisebbségi helyzet megkövetelte többletmunkával kellő létbiztonságot teremthetünk magunknak és utódainknak. Ugyanakkor nem feledkezhettünk meg arról sem, hogy három nép épített és szellemi örökségének tekintette az erdélyi falut. Gazdag múltjával – európai jövődönk zálogának. Ezért is támogatta olyan szívesen a Duna-konföderáció eszméjében gondolkodó *Erdélyi Fiatalok* falukutatásait. Néppárt-szervező tevékenysége, közéleti állásfoglalásai, az erdélyi örökséget funkcionálisan továbbépítő művei alapján pedig méltán tarthatjuk számon a megtartó kisebbségi életstratégiák megteremtőinek sorában.

Kós Károly, erdélyiség és európaiság? Máig bennem vibráló, lélegzet-elállító élményemet finn barátainknak köszönhetem. Az 1989-es romániai fordulatot követő évben az ő jóvoltukból juthattam el feleségemmel és kislányommal Helsinkibe, Turkuba, majd Tamperebe. Alighogy lepakolódtunk Kniviilä Irmeli toronyházbéli lakásában, az első dolog az volt, hogy kinézzek a főterre nyíló ablakon. „Mikor építette Kós Károly ezt a templomot, és ő maga miképpen került ide, Kolozsvártól több mint kétezer kilométernyire...?” – fordultam Irmelihez kérdő tekintettel. Merthogy abban a pillanatban semmi kétségem nem volt afelől: a kívülről-belülről annyiszor megcsodált Kós-templomok hasonmása emelkedik Tampere főterén is az ég felé. Irmeli cseppet sem lepődött meg ámulatomon, hiszen maga is nemegyszer beült a zebegényi templomba

meg a kolozsvári „kakasos”-ba, megfordult a Székely Nemzeti Múzeumban. „Azért olyan sokat nem tévedtél – mosolyodott el „felismerésem” hallatán. – Saarinnen Eliel, aki e templomot megtervezte, Kós Károlynak volt a finn ikertársa, az angol preraffaelitákkal egyidőben...” Egyazon építészeti formanyelv, korstílus megteremtésének ígézetében alkottak valamennyien.

Akkor értettem meg: Kós a legmostohább létviszonyok közepette is európai tekintéssel dolgozott, ugyanakkor pedig az évezredek magyar örökségre támaszkodott. Annak történelmi teherbírásra alkalmas elemeit fejlesztette a maga idejében korszerű nemzeti szintézissé, egyetemes formanyelvvé. Hiszen már tanulmányévei alatt egész életpályáját meghatározó élményévé vált az a felismerés: az önálló fejedelemség anyagi és szellemi kultúrája – amikor még Erdély együtt lélegzett a korabeli Európával – a nép körében a nyugat-európai fejlődéstől eltérítő viszontagságos századokban is tovább élt.

Sok-sok terve, elgondolása kivitelezésének nem kedveztek persze a kisebbségi évtizedek. De a jövőt illetően önmagán túlmutató jelentősége lehet: az általa 1948-ban újratervezett 17. századi siklódi református templom – magyarországi, németországi és hollandiai összefogással, no meg a helybeliek érdemdús hozzájárulásával – a kilencvenes évek elején újjáépülhetett. „Történelmi elégtételnek” nyilvánvalóan ez önmagában még korántsem elegendő, de annak tanúsításához nem kevés: az Idő végső soron mindig azokhoz pártol, akik pártállástól függetlenül mélyen benne élnek a történelemben, és nemcsak a kedvező viszonyok okos kiváráásával, hanem – ha a szükség úgy kívánja – kedvezőtlen feltételek közepette próbálják sorsformáló akarattal szűkebb és tágabb közösségük javára fordítani a történelmi erőviszonyokat.

„Szorongva mentem el hozzá, s feloldotta a szorongásomat.” Beke György vele készített 1970-es interjújának témafelvezetőjéből idéztem a mondatot. Ennek az írásnak köszönhetem, hogy személyesen is megismerkedhettem Kós Károllyal. Az akkor Bukarestben élő író-szociográfus ugyanis arra kért: vigyem el két délutánon át folytatott beszélgetésük megszerkesztett szövegét Kósnak, hogy az – a műfaj szabályai szerint – az ő véglegesítésével/jóváhagyásával láthasson nyomdafestéket. Magam is szorongva mentem el hozzá, de amikor megtudta, hogy a falusiak hetilapjánál dolgozom, nyomban feloldotta a szorongásomat. Hiszen az 1945 őszen újraindult *Falvak Népe* címlapját ő tervezte, a rovatcímeket is ő rajzolta meg, gazdamérnök fia, Kós Balázs pedig évekig a mezőgazdasági rovatot szerkesztette. A lap 1968 utáni újjászületéséért fáradozó Simonka László az ötvenes években tanítványa volt a kolozsvári agrártudományi főiskolán, a világ mezőgazdaságára rálátó – 1949 után évtizedeken át méltánytalanul mellőzött – dr. Nagy Miklós (akiért Simonka évekig „közelharcot” vívott nemcsak központi, hanem főként „helyi” szinten, hogy a györgyfalvi termelőszövetkezettől szellemi rangjához méltóbb munkahelyre kerülhessen) neki köszönhetően választotta élethivatásául a harmincas évek elején az agrárszakírást. Azon már meg sem lepődtem, hogy az íróasztala melletti újsághalom tetején ott láttam a *Falvak* három héttel korábbi számát: a nevét továbbörökítő fia, dr. Kós Károly néprajzi sorozatának újabb cikkét olvashatta benne.

Az 1970. június 27-i látogatástól kezdve már úgy indultam falujárásra, hogy mindenütt magamon érezhettem Kós Károly tekintetét. És ahogy teltek az évek, s mind többet foglalkoztam kisebbségi létértelmezéssel: a hangja is egyre inkább felerősödött bennem. Törvényszerűen.

Születésének kilencvenedik évfordulóján – amikor a sztánai tűzhelyet körüljártam – még csak a választott szülőföld vonzásának, Kós otthonosság-élményének titkait próbáltam kifürkészni. Őt esztendővel később megismerkedtem az akkor hetvenöt éves Debreczeni Lászlóval, Kós építészeti és grafikai munkásságának tudatos követőjével. „Megtervezett beszélgetéseink” során aztán rendre feltárult előttem a két világháború közötti kisebbségi sors minden jelentős vetülete. Ennek egyik fejezetét (*Kós Károly és az erdélyi magyar ifjúsági mozgalmak*) Kántor Lajos nyomdába is adta a Kós-centenáriumra előkészített *Korunk*-szám tanulmányaival, ám a tervezett összeállítás csak a folyóirat 1990 márciusi számában jelenhetett meg. Raoul Sorban feljelentése alapján ugyanis Kós újból anatómia alá esett, holtában is persona non grata-vá vált Ceausescu Romániájában. (Előzőleg a kádári Magyarországon került indexre a Romániai Magyar Írók sorozatban megjelent *Hármas könyve*, mert a bukaresti szellemőrök 1969-ben „elfelejtették” kihúzni Móricz-megemlékezéséből Kun Béla – korántsem dicséretes – erkölcsi/politikai jellemrajzát, és főként azt a passzust, miszerint Kós egykori kolozsvári iskolatársa „a magyar szovjetköztársaság diktátora lett...”)

Debreczeni László egyik alapító-főmunkatársa volt a harmincas évek első nemzedéki folyóiratának, az erdélyi magyar értelmiség-nevelést szervező *Erdélyi Fiataloknak*. Tőle tudom, hogy a folyóirat spiritus rectora, Jancsó Béla, akit a javarészt egyetemi és főiskolai hallgatókból álló, új érték-orientációt képviselő fiatal erdélyi nemzedék meghatározó vezér-egyénségének tartottak az egész Kárpát-medencében – atyafiságos kapcsolatban állt Kós Károllyal, és ezzel mind maga a folyóirat, mind pedig az általa szervezett falukutató mozgalom rendkívül sokat nyert. A Jancsó-hagyatékból előkerült – eddig még publikálatlan – Kós-levelek egyértelműen ezt igazolják.

Azt eddig is tudtuk, hogy Debreczeni egyéni pályájának alakulására sorsformáló hatással volt Kós világlátása, művészeti felfogása. Az értelmiség-nevelés kolozsvári műhelyében magától értetődően ez azzal a szellemi haszonnal is járt, hogy mestere transzszilván eszmeisége és művészeti elvei alapján érvényesítette a folyóirat művelődéspolitikai célkitűzéseit. „Ami Ady Endre és Szabó Dezső az irodalomban, Bartók Béla és Kodály Zoltán a zenében, az Kós a magyar művészetben” – szögezte le máig ható érvénnyel nemzedéke nevében az *Erdélyi Fiatalok* 1933. évi őszi számában, az akkor ötvenéves Kós Károlyt elsőként köszöntve. A maguk törekvéseinek előfutárát látták addigi munkásságában. „Kós Károly már húsz-harminc évvel ezelőtt is, azt az utat járta – fejtette ki a továbbiakban Debreczeni –, amelyet mi járunk ma. És amit ma kényszerűségből teszünk, azt ő a maga szántából tette, vállalva szenvedést, fáradságot, megölve álmokat, áldozva életet. Hogy mi, kikről bizonyossággal hitte, hogy jövünk, ne tévelyegjünk...” Amikor ezt a szövegrészt 1983 októberében emlékezetébe idéztem, hozzáfűzte: „Minthogy elsősorban ő is a kisebbségi közösségünk ügyét és ebben kiáltékonnyal a nép ügyét szolgálta, az ő problémáit a mieinknek tudtuk. Amit szolgált, amiért küzdött, az a mi közvetlen problémáink is lévén, olyan erkölcsi és gyakorlati példát is láttunk benne, akit bizton követhettünk, akiben e részt illetően *nem csalódhattunk!* (Legalábbis ami engem illet, ez volt a szilárd meggyőződése. De tudom, hogy e hitemmel mindig egybehangzott Balázs Ferenc, Jancsó Béla és László Dezső gondolkodása és cselekvése is!) Ezért kellett aktívan és nagyobb súllyal propagálnunk őt. Segíteni kellett, amennyire tőlünk telhetett, morálisan, az őt körülvevő hivatalosak magatartásával szemben. Fel kellett mutatni igazságait. Az ifjúság felvilágosításával, megnyerésével szerettünk volna neki tömeghátteret teremteni.”

Az egymásra utalt és egymást – akár indokolt fenntartásaik ellenére is – kölcsönösen támogató kisebbségi értelmiségi nemzedékek együttműködésének továbbgondolásra érdemes példája kér most figyelmet előadásomban. (Annál is inkább, mivel a rendszerváltás utáni időkben épp ezeket nélkülöztük.) Megszólaltatható tények garadája bizonyítja, hogy az első kisebbségi évtizedben lehangoló tapasztalatokat szerzett Kós ott található a paradigmaváltást sürgető *Erdélyi Fiatalok* mozgalmának támogatói között. „Mivel a falufejlesztési mozgalmat sok másnál fontosabbnak tartom – írja László Dezső szerkesztőnek 1930. szeptember 27-én kelt levelében –, tehetségem szerint ebben a munkájukban számíthatnak reám.” Ugyanakkor azt is jelzi, hogy a folyóirat nyári falupályázatára beérkező néprajzi-népművészeti dolgozatok elbírálásában (*Népünk mai viszonya ősi népművészetéhez* címen hirdették meg a harmadik pályatételt) örömmel vállalt részt. A következő év januárjában és márciusában *Az erdélyi magyar népművészet kifejlődéséről*, illetve *Néprajzi feladataink* címmel tart előadást a Demeter Béla elnök és Venczel József titkár vezette faluszemináriumban, és feltehetően ezek a hatására kerülnek be az 1931. évi pályatételek közé a népművészet és a háziipar helyzetének a felmérésére vonatkozó kérdések. (Talán nem érdektelen megemlítenünk, hogy Dóczyiné Berde Amállal és Kovács Dezsőnével egyetértésben a később néprajzkutatóvá vált Nagy Jenő munkáját tartotta „dicséretre érdemes”-nek.) Az első falufüzetek sikere után pedig a Kósét is meghirdeti a szerkesztőség – *Népművészetünk és iránta való feladataink* címmel –, ám ennek kiadására sem kellő számú előfizető, sem mecénás nem akadt. Ezt követően sem szakad meg Kós Károly és az *Erdélyi Fiatalok* kapcsolata. A folyóirat 1932-es január-februári összevont számában ugyanis erre a hírre bukkanhatunk: „Régi óhajunknak teszünk eleget, amikor annyira fogyatékos művészeti képzettségünk pótlásához kezdünk. Március második hetében (kedden este 8 órai kezdettel) indul be művészeti előadás-sorozatunk, amely az ún. magyar művészet problémáját fogja megvilágítani az irány egyik úttörője és legkiválóbbja: Kós Károly két előadása által...” Az előadás-sorozatot meghirdető Debreczenit az a felismerés vezérelte, miszerint az értelmiségi pályára lépő erdélyi fiatalokat is meg kell ismertetni „a népi művészetek jelentőségével, az újkor hasonló törekvéseivel, a XIX. századi angol John Ruskin és William Morris eszméivel s az ezekből kisarjadt angol, finn és magyar eredményekkel: építészetben, iparművészetben, grafikában. Tudatosítani kell egy új, »egészséges« művészeti szemlélet és ideál kialakításának a szükségességét a kisebbségi létfeltételek között. Ezekhez a problémákhoz az egész magyar nyelvterületen sem lehetett Kós Károlynál kiválóbb látású és felkészültségű mestert találni.”

Ebből a periódusból, az *Erdélyi Fiatalok* legtermékenyebb első három esztendejéből maradtak fenn a Jancsó Bélának írt Kós-levelek. (Hogy ikerpárjaik valaha is előkerülnek-e, abban aligha reménykedhetünk, hiszen a második világháború végén, mint ismeretes, a Varjúvárat vandál elemek feldúlták és kifosztották.) Kós és a szerkesztőség kapcsolata is 1930 és 1932 között volt a legintenzívebb. A folyóiratban részletek olvashatók az 1911-es *Régi Kalotaszeg*ből, folyóiratszemle az 1912-ben Sztánán szerkesztett *Kalotaszeg* című néplapjáról, továbbá tárgyilagos kritikák és méltatások az 1929-ben megjelent *Erdély*, illetve az 1932-ben napvilágot látott *Kalotaszeg* című műveiről. (Később Jancsó Béla érdemben foglalkozik *Az országépítővel* és a *Budai Nagy Antallal* is.)

Az Erdélyi Szépmíves Céh fejléces papírján olvashatta Jancsó:

Kedves Barátom!

Bizonyos nem vagyok benne, de ha jól emlékszem, mára kellene előadást tartsak „Népművészeti feladatok” címén a Székely-Társaságban.

Ha ez igaz, úgy várom értesítéset a mai déli órákban akár telefonon (7-74), de mindenesetre. Éspedig arról, hogy ma vagy illetőleg mely napra van kitűzve az előadásom?

Énnekem mindegy, de tudnom kell, úgy-e?

Tebát okvetlen várom üzenetedet, maradtam

őszinte barátsággal

Kós Károly

Kvár, 1931. márc. 2.

Kedves Barátom!

Ma kellene előadást tartsak, de tekintettel mind erősödő influenzámra, ne vedd rossz néven, ha le kell erről mondanom. Ünnepe után bármikor megtartom azonban. A „Transylvanizmusról” van szó.

Kérve szíves elnézésedet, maradva igaz barátsággal

Károly

Kvár, 1932. márc. 22.

Kedves Bélám!

Mindenekelőtt hálás köszönettel küldöm vissza a Parasztoakat, és mondhatom, örvendek, hogy elolvashattam. Húgodnak is hálásan köszönöm, és bocsánatát kérem, hogy ennyi ideig nálam maradt, de nagy könyv ez.

De kedves Barátom, szerda estére nem vállalhatom a felolvasást, mert csak csütörtök reggel érkezem Kolozsvárra. Viszont csütörtök-péntekre, bármely időre. Ha lehet, cserélj valamit ki, hogy én csütörtök vagy péntekre jussak, és csütörtökön délelőtt telefonáld be azt nekem. Ne haragudj, de hogy én szerda este felolvassak, már szerda reggel be kell jönnöm: nincsen délutáni vonatom. És közben sok a dolgom otthon is; mindenféle rajzok, írások, tervek stb. és – családi dolgok, eligazítani valók.

Várom csütörtök délelőtti értesítéset, maradtam igaz barátsággal

Kós Károly

Kvár, 1932. IV. 2.

Kedves Barátom!

Küldöm a pályamunkát és Berde Amál, valamint az én szerény bírálatomat. Berdének köszönjétek meg levélben a bírálatát, én is megköszönöm, de Ti se felejtétek el. Egyébként sajnálom, hogy ez a pályázat ilyen sikertelen volt, de itt is mondom, hogy másképpen kell kitűzni ezt a pályátételt. Ha egyszer erről beszélgetünk, megmondom, hogy az eddigi tanulságok alapján én mit gondolok erről, és talán akkor örök lesz a siker is. Kevesebbet kell nekünk is markolni, hogy tudjanak a fiúk többet fogni.

Igaz barátsággal

Kós Károly

Kvár, 1932. V. 6.

Édes Bélám!

Fogalmazásban küldöm elég bőven és részletesen a népművészeti pályakérdést. Mindenesetre olvasd át, és rendesebben fogalmazd át, stilizáld, stb. Én csupán a gondolatmenetet igyekeztem úgy megállapítani, hogy azon elindulhasson, de el ne tévelyedhessen a tárggyal foglalkozó fiatalember. És hangsúlyozom általában azt, hogy ne térjen el a tárgytól addig legalább, amíg a feltett kérdésekre nem adott választ, a követelt anyagot nem gyűjtötte össze. Azután, ha akar és volna mondanivalója, akkor mondja el a maga rezüméjét a végén.

Nem tudom, helyesnek tartod az én elgondolásomat vagy sem. Mindenesetre cselekedj úgy, ahogy a legjobbnak gondolod. Én mindenképpen, mindig szívesen állok rendelkezésedre ebben és ezekben a tárgyakban. Igaz barátsággal

Kós Károly

Kvár, 1932. VI. 17.

Még egy – témánkba vágó – Kós-levelet őrzök, a harmincas évek derekáról. Ennek is külön története és önmagán túlmutató jelentősége van. Miután *A sztánoi tűzhely* című riportom az *Utunk* 1976-os évfolyamának újrakiadásában megjelent, Kovács Lajos nyugalmazott zsoboki tanító sorai vártak rám a szerkesztőségben: okvetlenül keressem fel kolozsvári otthonában, addig még nem ismert dokumentumok bemutatásával szeretné megvilágítani „e kiváló ember egyéniségét”. Amikor a megadott címen felkerestem, Kovács Lajos már nem volt az élők sorában. Özvegye viszont tudott a nekem szánt Kós-leveleiről:

Kedves jó Igazgató Uram!

Egy kérésem volna, ezért engedje meg, hogy az előzményeket is vázoljam egészen röviden.

Mint tudja, Bábonnyban muszáj volt az eredetileg 13 tanulót 21-re szaporítani, hogy a létszám elegendő legyen. Ez sikerült sokféle módon, és úgy, hogy a végén Kolozsvárról két árva fiúcskát vettünk gondozásba a leendő gazdasági iskola gazdaságába. Ezeknek kosztjájáról, ellátásáról, iskolai terheiről én gondoskodtam és cipőjükről is. Sőt, télire valamennyi ruhát és fehérműt is szereztem nekik. De most újra le vannak rongyosodva, úgy, hogy hűsvétra nem lesz fehérműjük sem. Magam, sajnos, kissé kimerültem anyagilag, itthonról már minden ócskaságot odaadtam nekik és más szegényeknek.

Kérésem tehát az volna, hogy a zsoboki iskolás gyerekek, akiknek szüleik vannak és otthonuk, emlékezzenek meg az ő árva református testvéreikről, és adjanak össze 2-2 gatyát, inget, valamint vászonnadrágokat és bujkafélét is, s talán ócska kalapot is kettőt. Cipőjük van. Az egyik fiúcska 9-10, a másik 12 éves forma. Azt hiszem, ha Igazgató Uram néhány szóval beszél a gyerekeknek ezekről az árvákról, a gyerekek ezt összehozzák szegény és árva társaiknak.

Nem akarok nőegyletbe vagy máshoz fordulni: a gyermekekhez fordulok, és hiszem, hogy meglesz árváimnak a hűsvéti örömeik.

Tehát kérem, próbálja meg ezt, és vagy magam, vagy valamelyik fiam érte megy a ruháknak a hét végén, és kiviszi nekik.

Előre hálásan köszönöm szíves jóságát és vagyok őszinte s szíves üdvözléssel:

Kós Károly

Sztána, 1936. IV. 7.

Özv. Kovács Lajosné szerint a zsobokiak haladéktalanul eleget tettek a levélben megfogalmazott kérésnek.

Szerencsére Benkő Samunak gondja volt arra, hogy 1973 nyárutóján kifaggassa Kós Károlyt a bábonyi tangazdaság történetéről is, amint az *A legszebb élet, amit magamnak el tudtam képzelni* című – az író 95. születésnapjára kiadott – beszélgetőkönyvükből kiderül. Ilyenformán az agrártörténészek figyelmét sem kerülheti el Kós bábonyi kezdeményezése.

De vajon csak ennyi lett volna mindez, agrártörténeti adalék?

A Kovács Lajosnak írt levél ismeretében többször is elbeszélgettem dr. Nagy Miklóssal, aki mindenekelőtt Kós bábonyi vállalkozásának művelődéstörténeti jelentőségére hívta fel a figyelmet. Hiszen ez a mintagazdaság – ha a körülmények folytán nem is épülhetett ki abban a formában, ahogy azt tervezője megálmodta – egyik munkatelepévé vált az erdélyi falukutatók második nemzedékének, akik már a *Hitel* körül szerveződtek. Táborozásukról annak idején, 1937-ben, Szabó T. Attila írt eszméltető tanulmányt a folyóiratnak.

Ugyancsak Nagy Miklós mutatott rá arra, hogy Kós egész életművének és kisebbségi életstratégiájának összefüggésében fénylik fel igazán a bábonyi példa értelme:

„A sztánai köves, agyagos dombokon folytatott küzdelme a sovány földdel több hasznára vált a környező falvak gazdáinak, mint saját magának, mert inkább törekedett a szemléltetésre, az új gazdasági eszközök, eljárások, vetőmagvak, módszerek, üzemtervezés bemutatására, mint a jövedelmezőségre. Váltóékét vitt oda, ahol akkor még a faeke járta; baltacímmel, fehérherével szelídítette a leromlott kaszálókat; lókapával könnyítette a kézi kapálás tenyeret kergesítő munkáját akkor, amikor a mezőgazdaságban nem a munkást, hanem a munkát keresték.

Es megálmodta a közösség erejével létrehozandó Bábonyt, a sajátos kalotaszegi viszonyok közötti gazdálkodás tangazdaságát, hogy az a tájegység szívébe ágyazottan tanítsa meg e táj népét okosabban, adottságai lehetőségeihez igazodva, eredményesebben gazdálkodni. A földművest pallérozó Kós Károly volt a kezdeményezője az első kalotaszegi lótenyésztő egyesületnek is, s ebben a minőségében mindent megmozgatott, hogy a vidékre a legjobb, a leromlott lóállomány céltudatos feljavítására alkalmas tenyészanyag kerüljön.

Ellenszolgáltatást nem várva, közösségi feladatként vállalta a tervezői, építészeti, tanácsadói munkát akkor, amikor a madéfalvi veszedelem után Bukovinába menekült telepesek öt faluja közül az egyik a tűzvész martaléka lett, s fáradhatatlanul készítette a tervrajzokat, hogy az üszkös romok helyén korszerű, célszerű gazdasági épületeket emeljenek.

Gazdasági építészeti szemléletét akkor fogalmazta meg – *Gazdasági építészet (Erdély népi gazdasági építésze)* című tanulmányában –, amikor Európa a második világháború vérvizatarának utolsó hónapjait élte, tanúsítva, hogy a sztánai magány az alkotás mentvára volt számára. (Sajnos, ennek a tanulmánynak a teljes illusztrációs anyaga is elpusztult a Varjúvár feldúlása során.) Kimondottan gyakorlati tanácsadásként adta ki aztán 1957-ben a *Falusi építészet* című munkáját (a rá jellemző művészi igényességgel készült műszaki rajzok kíséretében), amelynek – a rohamos technikai fejlődés ellenére – ma is friss a mondanivalója.

Es tanított a mezőgazdasági főiskolán, egyéniségéhez híven úgy, hogy hallgatói nemcsak a mezőgazdasági építészetet szerették meg, de megtanulták értékelni a népi építkezésben fellelhető művészetet és leleményességet is.”

Aki a budapesti Keleti Pályaudvarról mostanság reggel kilenckor Bukarest irányába induló intercityn nem mulasztja el, hogy a sztánai alagútból kibukkanó vonat ablakából egy pillanatra nyugatra tekintsen, az tapasztalhatja, hogy a kora délutánban visszacsűrő napsugarak mennyire örülnek a Varjúvár frissen zsindelyezett tornyának.

Összeállítás a mai román irodalomból

MOST a szláv nyelveken, PUNTE románul jelenti: HÍD. A Tiszatáj 1970-es novemberi számában jelent meg először a Most-Punte-Híd rovat, amellyel Ilia Mihály, az akkori szerkesztő Németh László nagy tervét, Kelet-Közép-Európa fölfedezését kívánta folytatni. 1974-ig román (1970, 1972), szlovák (1971), szerb (1971) és lengyel (1974) összeállítás jelent meg. A sor a Tiszatáj következő korszakában is folytatódott: 1976-ban és 1981-ben lengyel, 1983-ban a cseh irodalom körképét adta folyóiratunk. (A Most-Punte-Híd és a Kelet-európai Néző rovatban megjelent írásokból a Móra Kiadó jóvoltából 1989-ben válogatást adtunk ki.) 1992-ben a szlovén, 1993-ban a mai horvát, 1997-ben a kortárs szerb irodalmat mutattuk be. 1998-ban orosz összeállításunk jelent meg, 1999-ben Osztrák történetek címmel a harmadik generációs osztrák próza képviselőit mutattuk be. Ezt a három évtizedes hagyományt folytatjuk, amikor a marosvásárhelyi Vatra c. folyóirat segítségével tíz román költőt és öt prózaíróat ismertetünk meg a hazai olvasókkal. Az 1971-ben Romulus Guga főszerkesztése alatt megindult, ma Cornel Moraru és Al. Cistelean által szerkesztett folyóirat európai szellemiséget képvisel. A Vatra egyébként 2000/9-es számában magyar összeállítást közölt. A két szerkesztőség közötti együttműködést a budapesti Román Kulturális Központ igazgatója, Anamaria Pop kezdeményezte. Augusztusi számunk illusztrációit is az ő segítségével válogattuk román katalógusokból.

Tíz erdélyi költő

Ha nagy vonalakban nézzük, a háborút követően a román költészet is ugyanazt az utat járta be, mint a többi kelet-európai országé. A „koalíciós közjáték” idején posztavangárd pillanatait élte: itt virágzott (el) „az európai szürrealizmus utolsó vonulata”. A Szebeni Kör tagjai révén ugyanekkor körvonalazódott az az erdélyi „költői iskola”, amely felélesztette a ballada műfaját, s a természetnek a kultúrába való átmentésére törekedett igen kifinomult eszközökkel – vagy legalábbis szimbiózisba hozta őket.

1948-tól jó másfél évtizeden át a román líra is egyetlen hangot ismert, a proletkultét. Majd csak a hatvanas években jelentkező generáció tagjai (Nichita Stănescu, Marin Sorescu és a többiek) rehabilitálják a költészetet, és vezetik vissza a két háború közti hagyományokra. Ezt tekintjük ma – visszacsatoló és előremutató jellege folytán – a modernizmus második hullámának. Jó két évtizede aztán betört a posztmodern. Mircea Cărtărescu volt a zászlóvivője; képviselői a bukaresti egyetem Hétfői Köréhez tartoztak, amelyet a legtekintélyesebb román kritikus, Nicolae Manolescu vezetett. Mindannyian a „hétköznapi” költői, szürrealisták és játékorientáltak egyszerre, bőven használnak önéletrajzi elemeket, ugyanakkor jellegzetesen textualisták, az önelvű diszkusszió hívei.

Az erdélyi költők nem nagy lelkesedéssel hajlottak ennek a „frivol” poétikának a követésére – ők máig is Lucian Blaga halványuló nyomdokain járnak: a lét alapkérdéseit feszegetik újfajta expresszionizmusukkal. „Erdélyi költészet-ről” persze csak komoly megszorításokkal lehet beszélni, ám bizonyos jellegzetességei igenis vannak. Képviselői zöme az Echinox – az 1968-ban alapított (egyetemi) folyóirat – műhelyében formálódott (amely nemcsak az új román költészetnek volt fontos iskolája, hanem az erdélyi magyar meg német lírának is). Ebből a körből került ki sorra Adrian Popescu, Dan Damaschin, Ioan Moldovan, Aurel Pantea, Viorel Mureșan, Marta Petreu, Ion Mureșan meg Traian Ștef is. A válogatásunkban szereplők közül ketten „kivételek” csupán: Alexandru Mușina a bukaresti Hétfői Körnek volt jeles tagja és teoretikusa, Marcel Tolcea pedig a temesvári egyetemről indult.

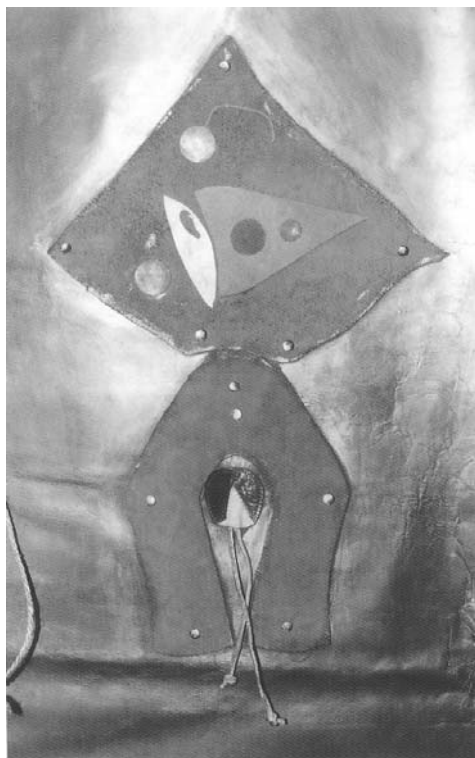
Már „fejlődési közegük” is többféleségről árulkodik, meg persze arról is, milyen szerepe van egy-egy műhelynek. A közös vonások nem mossák őket egyformává, mindegyiküknek saját egyénisége van. „Alkati egyezések” nyilván megfigyelhetők Ion Mureșannál, Dan Damaschinnál, Aurel Panteánál és Marta Petreunál – ám expresszionizmusuk más-más fajta egyenletbe foglalja elragadtatásukat és/vagy kétségbeesésüket. Adrian Popescu illetve Dan Damaschin vallásos életérzését is megkülönbözteti az apokalipszis szintaxisa. Ale-

xandru Muşina, Ioan Moldovan, Marcel Tolcea, Viorel Mureşan és Traian Ştef között is kimutathatóak alkati, olykor tematikus hasonlóságok: hajlamosak bizonyos érzelmességre (de érzékiségre is!). Egyetlen dolog köti őket össze: a költői megnyilatkozás küldetéstudatába vetett hit. Egyikük sem fokozza le a verset holmi játékká, a textualitást önelvű (netán semmibe mutató) fogássá.

Ez az ontologikus beágyazottság, ez a felelősségtudat az alapotívuma ennek a költészetnek, amelyet képviselői oly sokféle módon művelnek – ki-ki a maga képzeletvilága, írásmódja meg érzékenysége szerint. A nehezen körvonalazható „erdélyiség” igazából ebben nyilvánul meg: az egzisztenciális elkötelezettségű, szikár pátoszban.

Al. Cistelean

NÉMETI RUDOLF fordítása

ELENA MUNTEAN STOINESCU

DAN DAMASCHIN

Siralomvölgy (3)

*Úgy belevesztem a zúrbe, a ködbe,
keselyű szeme sem ismerne fel.*

*De neked, Uram, hagyok egy jelet:
bármikor rámtalálhass.*

Ars poetica

Az élet ára:

vakon végigaraszolni a Kínai Falat.

(Fogalmuk sincs)

*Fogalmuk sincs, milyen veszélyben vagyunk;
szavaim súlyát fogyatékszámba veszik.*

Akár a meglepett vörösbőr:

az ezredvéget elöntő vígság

aláhömpölyög Hádesz homályáig;

A madarak meg a patkányok riadoznak,

a világrengető jókedven szorul a hurok.

Vajon miféle romlás csiklándja őket,

hogy úgy vihognak, mint Drakula udvarában?

Antidogmatika (3)

Nincs erőm nem írni; ez csupán

Szókratész meg Jézus tanítványainak adatott meg.

Szavak után tapogatózni: ez a sorsom.

Tehetetlenség, gyarlóság az írás, nem isteni kegy;

hívság, aminek nem bírok ellenállni.

Ami még hátravan

Felkapaszkodni a halál szirtjeire.

Felhajtani a seprőt a méregpohárból.

*Könyörögni az emberség végső menedékét
kéjjel romboló démonokhoz.*

Letörölni az iszonyatot, a borzadályt

Okheanosz elgyötört homlokáról.

Lerántani a leplet Isten gyilkosairól,

kik önnön mocskukban élvezkednek.

Végignézni aljasságát a fajnak,

amelyhez tartozom.

Siralomvölgy (4)

Hogy mi az isteni kegyelem, kevesen tudják.

Az emberi lényeg romlásáról már nem is szólok.

Halkan, alig hallhatóan teszem csak hozzá:

a mélység legmélyét

még nem értük el.

NÉMETI RUDOLF fordításai

Damaschin, Dan (1951, Prunișor/Kertes – Arad megye): költő. Egyetemi tanulmányai-
nak végeztével munkanélküli, majd könyvesbolti eladó. Több verseskötet szerzője; je-
lenleg a Paralela 45 Kiadó kolozsvári részlegének igazgatója.

IOAN MOLDOVAN

Leltár

*Lassan rámfagy a zománc.
Naponta át a sétatéren,
semmi változás – micsoda leltár!
Szemem sárgája
teli már fűrészporról,
alig vonszolom magam.
Ma éjjel viszont
jó nagy álomom volt, pirospozsgás.
Szakasztott másaim meg se moccannak:
oda hars vadságuk,
csillapult bennük a vérszomj.
Felnézek: az a helyzet, hogy havazik.
Egy vak kutya cipel
bennünket mind nehezebben a hátán.*

Csordultig méreggel

*Csordultig méreggel: nemsoká
sima kis családi esemény leszek.
Nem bírom már a füstöt
meg a baljós csörtetéseket.
Holt nyelveket, süket
hangszereket tanítok – ha ki érti.
A termen egyre gyakrabban vág át
egy patkány – meseszéprnyi.
Keresztülcsörtet mindenem
a szeme villan –
csordultig méreggel, hallom:
ti se vagytok már vígan.*

Szilveszteri

*Hát vége ennek az évnek, a pénznek is,
és nem váltottam stílust.*

*Ugyanazt teszem: tejet forralok,
rágyújtok, az élet bugyrait vizslatom.*

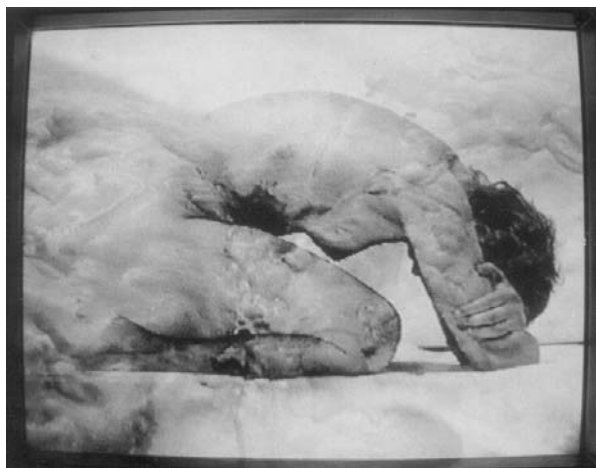
*Aztán elfog a mélabú,
a kétségbeesés, ha a pokol köveit látom.*

Zenét kérek. Hangosabb zenét!

Holt költők, és mennyi adósság...

NÉMETI RUDOLF fordításai

Moldovan, Ioan (1952, Mureșenii de Cîmpie/ Magyarpatka – Kolozs megye): költő. A kolozsvári egyetemen szerez román–latin szakos diplomát, majd Nagybányán és környékén tanár. 1990 óta a nagyváradi Familia című irodalmi folyóirat főszerkesztője.

MARILENA PREDĂ SÂNC

ION MUREȘAN

December éjszaka

*Emlékszem: fekete lángok meg vörös lángok
(Isten veletek, mindennek vége!)
a lángok közül, a falból kinyúlt egy kéz
hol rövidebb volt, hol hosszabb
hogyan betapassza, szabadon hagyja a szánkat.
És ott vergődött az ágyon az asszony:
Nem és nem! Én nem szülöm meg
szüljön az angyal!*

*Az meg a sarokban, a rádió mellett
elpirult, mint egy aggszűz
felpattant, elkezdett összevissza
csapkodni pici öklével
odarohant, nekiállt fojtogatni.*

*Úgy hiszem, havazott, verebek zsinatoltak
odakint elviselhetetlenül.*

*Reárontottunk (a falon a kéz
lekonyult már
mint egy szőlőkacs, olyan volt csak)
letepertük az ágyra
letéptük róla a ruhát, a combját
szétfeszítettük
(nyeszlett volt, mint egy galambé
bolyhokkal, pihékkal teli)
amint megláttuk, sorra kitántorogtunk:
szemérmén semmi rés, valami zsenge
kezdemény csupán
akár egy kislányka-mell.
(Isten veletek, mindennek vége!)*

Orpheusz

*Hátrafordultam. Már első pillanatban
ezt kellett volna tennem.
Keresztülvágtam nagy nehezen
a tejködön, ameddig elláttam
paraván paraván mögött
fölöttük Eurüdiké-fejek tízesével
fekete kesztyűs kezében
tartotta őket. Kerek fejcskék tízesével
sárga rézgarasok.*

*Hogy pontos legyek, ott volt az isten is.
De arca nem volt, a helyén
valami tömör, súlyos érclemez
akár egy kályhaajtó. Feje búbjából
nőtt ki a karja
könyékig fekete kesztyűben: olyan
kecsesen csápoltak, mintha
egy táncosnő fuldokolt volna
fekete kútban.*

*Itt ülök, térdemen gyertya
mint a dereka, olyan
hallgatom: motoz benne egy egér
rágja a kanócot, míg föl nem izzik
s cincogni kezd.
Most már világos minden.*

*Üvegujjak az üvegen,
üveg az üvegujjak között,
vörösborajkakon bor,
bor a vörösborajkak között.*

*Már első pillanatban
ezt kellett volna tennem.*

NÉMETI RUDOLF fordításai

Mureșan, Ion (1955, Vultureni/Borsaújfalú – Kolozs megye): költő, esszéíró. Kolozsváron szerez bölcsészdiplomát, majd falusi tanár. 1988 óta a *Tribuna* című irodalmi folyóirat szerkesztője; közírással is foglalkozik.

VIOREL MUREȘAN

A viaszasszony

*csak most olvasom a levelet
amelyik tegnap a cipőmre tapadt
gondolataim vaktában alácsörömpölnek
köteg vasrúd az emeletről*

*a városok a lakóik
a kövek
a földön
kötnek ki mind*

1.

*harmincéves a nő, teljesen ősz
élő síremlék: ha úgy veszem
oszlophideg kezében nyitott könyv
tekintetében üres udvar*

*ha nevet: két fogsora közt
egy halász evickél fuldokolva*

*világgá menni egy levélen
ez olyan hely
ahol öregek élnek
lám, egy éltes úr fekete botokat árul
orrhangon beszéli végig a nyarat
gödröket gyűjt
gödröcskéket mogyoróvesszőn
s elküldi sétálni mind*

*amott meg valaki este a parton
gazdátlan kutyagazdik közt tölti a homokórát
úszó jégtáblákra írja nevét a nőnek
(hogy masíroznak a betűk a recehártyán!)*

*a szem alig vonszolja magát
mint mag a gyümölcsben, néma*

2.

*a kőtábla alján ugyanaz a nő
felső sarkában cigarettafüst
a nők meg a füst közt fel-alá járkál
a nap, vörös téglatorony*

*az éltés úr sétálni küldi gödröcskéit
ott fekszem a hófehér mezőn
vakolatgödrök peregnek, sorsomat körbeveszik*

én döntöm el, záporozzanak-e a nőre kőpíhék

*csak a fakó lángon megélő holtsúly
retteg tekintetének jégcsapszavától
retteg csikasztekintetemtől*

3.

*„már nincsenek szavaim”, egy szatír a feje fölött
hordozza körbe a városon: a viaszasszony
egyik szeme kerekre nyílik, kibuny*

*buta kis útjaink a sárga viaszban
becsődölnek mind irgalmatlanul*

4.

*ismertem egy felhőt: olyan volt, mint az a nő
naponta felment a tizedikre
saját árnyékát
cipelte ölében
haját mosott, azon mérte a nyár lobogását
fekete s fehér között úszott a füstje*

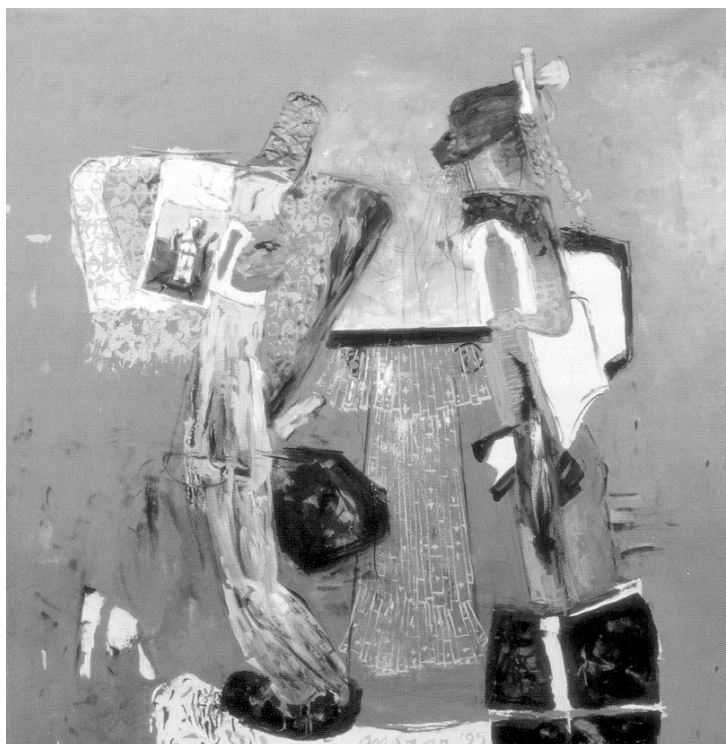
egy élet alatt az idő fogy éppen egy ölnyit

*ott fekszem megint a vasreszelék közt
a dómot bámulom: túlcsap rajta az éjféli*

mielőtt teáznék, üresre törli tekintetem az újság

NÉMETI RUDOLF fordítása

Mureșan, Viorel (1953, Vicea/Vicsa – Máramaros megye): költő. A kolozsvári bölcsészkar elvégzése után tanár a zsidói gimnáziumban; jelenleg a Nagyváradon megjelenő *Unu* című folyóirat főszerkesztője.

TEODOR MORARU

ALEXANDRU MUȘINA

Szőke vasárnap. Karcolat

*Mikor beléptem, már majdnem aludt.
Pityergett még. Olyan elárvultan
Feküdt ott összekucorodva
A meggyzín, bolyhos köpenyében,
Arcát a párnába fúrva, kócosan,
Hogy rá kellett jönnöm, milyen gyönyörű.*

*„Mi az, bocika?” – s megcsókoltam.
Csecsemőszagú bőre
Könnyű kis láztól égett,
Olyan szép volt, mint hat éve éppen.*

*Hogy erőre kapjak, felhajtottam
Egy pohár vodkát. Orrával odabújt
Bal kulcscontomra. Tarkóján a szeplők
Megvoltak mind. S a szőke pihék.*

*Kicsomagoltam a pizsamát, zoknit,
Kést, villát, törölközőket. A fogkefét.
Egy porceláncsészét pirostojással.
Húslevest. Kefirt. Rostélyost, krumplipürét.*

*Az ablakból
Ugyanazok a dombok meg fenyők,
Mint jó három éve, ugyanaz a daru
Állt a semmiben. Néztem a Fiastyúk
Meredek útját az égen,
S azt hajtogattam: „Meggyógyulok!
Biz'isten meggyógyulok!”*

*„Azt mondták, penicillint kapok.”
„S a kisbika? Órá nem veszélyes?”
„Ők tudják. Én nem.” Elkezdett sírni.*

*Ment, átöltözött. Besütött a nap.
Az ajtót nemrég festették. A folyosón
Ugyanazok az ostoba grafikonok: a szarvas-
Marha- meg traktorállomány gyarapodása.*

*Ahogy közeledett a félhomályban
Csámpásan, azzal a bugyuta,
Félszeg mosolyával, s kissé hátra-
Döntötte felsőtestét, már értettem
Mindent. Nem bántam meg. Nem bánom
Ma sem. Hát ennyi.*

Egy nőstény, egy vers

*Minek a gyötrő aszkézis,
A kényszerű absztinencia,
A könyvek, gyógyteák, a hajnalban végül
Kidobott kéziratok, a buta viccek
(Persze nevetnek rajtuk),*

*Ha úgyis idegen szobákban vetkezik,
Idegen szenzorok érzékelik
Szeplős bőre melegét, állati teste
Bánatba fúló dallamát,*

*Minek a sok jel, amit
Csak az utókor olvas, minek
A napmeleg, a zöldellő cserje,
Az isteni sperma, a gyémánt,
Szemed fényében annyi gyermek,
Végtére minek?*

*Egy állat zihál egy másik
Állat hátán. Egy nőstény, egy vers.*

NÉMETI RUDOLF fordításai

Muşina, Alexandru (1954, Sibiu/Nagyszeben): költő, esszéíró. Bukarestben végezte egyetemi tanulmányait, majd falusi tanár, virágkertész. 1990 és 1992 között az Interval című folyóirat szerkesztője, azóta a brassói egyetem bölcsészkarán tanít.

AUREL PANTEA

(Gubancok)

*Ma itthon maradok. Gubancaim
elviselésének művészetét
igyekszem tökélyre vinni.
Emlékeztetőül: a halvány téli nap
tarkón legyint, hátrafordulok,
a sötét szájmeleg
arra int, csak magamban bízhatom;
aztán egy nemrégiben kép:
húgom, sógorom s jóanyám
a sarokba gubózva – nem sirattuk;
de vajon meddig? –
kérde egy járókelő,
dögszaga van, hála az égnek
továbbáll hamar;
aztán meg én magam,
ahogy a tükörbe nézek,
végigtapogatom ráncaimat,
s azon filózom:
ha nem fekszem be, hát eltemetnek,
gyerekkoromtól foltos a tudóm,
persze annyi a sötét folt bennünk;
de mi lenne, ha templomba mennék –
foltos félhomály ott is,
ahogy imára nyitnám a szám,
egy kis izé
valahonnan a gyomrom környékéről
kikandikálna –
Úristen,
innen már soha
nem tudok kievickélni.*

(Tüszők)

*Valaki úgy intézte, ki se lássak
a tüszőim mögül –
lehet, ez már a mélylétezés;
hát közönyös leszek, nem érdekel
mandulám sorsa, a forma, a ritmus,
a látószög holt mezeje,
meg hogy nem találom az idő
gyökerét, hajszálereit –
okozat vagyok,
az idegek szövik millió pályájukon
az élet zátonyait
meg a halált.
Aki nem ismeri a rettegést, összezavarja
folyton a dolgokat, nem érti
az igenlő gesztusokat,
mindenben
csak a tagadást látja.*

(Pókfoci)

*Már nem is védekezel,
ott állsz középen, a támadók
ontják a gólokat, nem védekezel,
ők meg visszasöpörnek, azt hiszik,
feladtad – fogalmuk sincs,
hogy te csak nem védekezel.
Amúgy életunt férfiarcot
sző vonásonként az ábrándok pókja;
félelem nélkül szemléli, üres
tekintettel a tagadás művét.*

NÉMETI RUDOLF fordításai

Pantea, Aurel (1952, Chețani/Maroskece – Maros megye): költő. A kolozsvári bölcsészkaron szerez diplomát, majd tanár, korrektor. 1990 óta a Vatra című irodalmi folyóirat szerkesztője; a gyulafehérvári egyetemen tanít.

MARTA PETREU

Márta jelenései

*Eljött az angyalom, s így szólt:
közel az idő –
már megfoghatod az Isten lábát,
sarkantyús csizmáját,
azt a bíborral hímzett szattyánt;
felnyithatod nagy, fekete könyved.*

*Én, szolgálja, mártá, gondoltam hát:
megfoghatom az Isten lábát,
sarkantyús csizmáját,
lába kisujját legalább – maga a Tökély.*

*Közel az idő – igen,
megfoghatom a csizmád, tyúkszemcses lábad,
megérinthetem kisujjad legalább –
görbe, akár egy halandóé,
én, mártá, szolgál e földön.*

*Én, mártá, földi kutyád,
fagy- és lúgmarta kezembe
fogtam két lábadat,
kurta hajammal letöröltem a csizmád.
Megérintettelek. Csináltam, amit kell.
Most bizonyosságot teszek.*

*Íme, bizonyosságot teszek:
istállósza van. Iszonyúan mocskos és bűdös.
Vágóhídsza van. Sarkantyú tépte,
patkó taposta nyershús-sza van.
Csecsszopókat roppant össze a foga alatt.
Az eleven hús mikor meghal, olyan a sza,
átható latrinabűz.*

*Miféle szagot érlelsz
királyságod legelső napjától, Uram!
(És a kiűzetés napja az Édenből?)
Milyen régi meg új, miféle örök
halál szaga leng Téged körül!
Micsoda szakadt, rohadó csizmát
viselsz az eldagadt lábadon –
csupa bűtyök meg gennyedő fekély!*

Kicsoda vagy Te?

*Királyi széked körül,
akár a templomi tömjén,
vérgőz úszik, lomha döglegyek szállnak.
Mennyei csatákban vásott a csizmád,
kiloccsant velővel kenegtetted,
sarkantyúdon bél- meg húscsapatok.*

*Könnyben ázik éjjel az arcom,
és Teneded, Uram,
kövér nyüvekkel teli a kapcád!
(Te vagy az Egyetlen. Vajon ezért
szolgállak? Fogalmam sincs.
És jaj, a kiűzetés napja!)*

*Kicsoda vagy Te? – forr bennem a düh.
Messziről bűzlik a lábad,
pokoli kínnókamrák vérszaga érzik.
Kicsoda vagy Te? Hányok.*

*Eljött háziszárnyasom, Abaddón,
eljött az angyal, s így szólt: közel az idő,
megfoghatod az Isten lábát,
letörölheted lábbelijét.*

*Én, mártá, földi kutyája,
letöröltem. Megérintettem. Beszéltem hozzá.
Csináltam, amit kell. Most bizonyosságot teszek:*

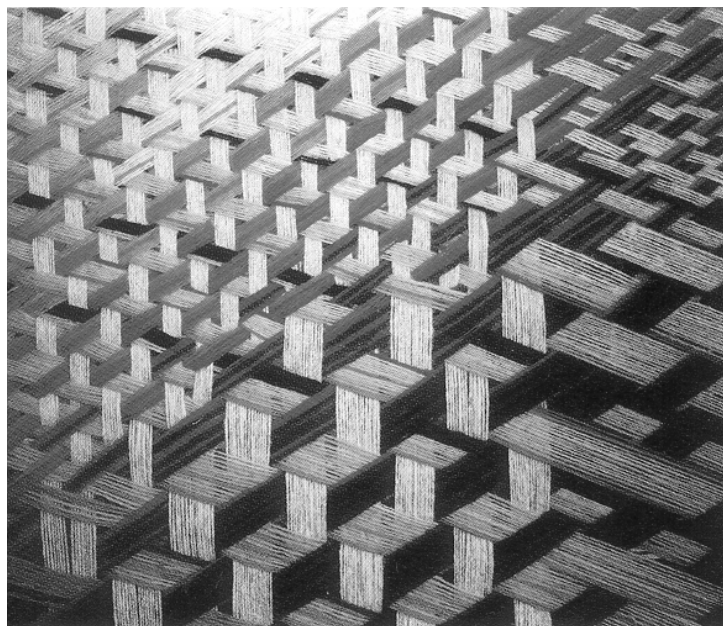
*mióta a világ, ezen a vágóhídon
öldösik a kétlábú, tollatlan állatokat,
ő maga, az Eszményi Tökély
osztja a szentséget: gőzölgő vért,
ő a sintér, ki lesben áll,*

ő a vágóhíd ura,

ő a Bakó.

NÉMETI RUDOLF fordítása

Petreu, Marta (1955, Jucu/Nemeszsuk – Kolozs megye): költő, esszéíró. A kolozsvári bölcsészkaron szerez diplomát; tíz évig gimnáziumi, azóta egyetemi tanár. Az 1990-ben alapított Apostrof című folyóirat főszerkesztője.

ADRIANA DOBRA COVIC

ADRIAN POPESCU

Fürdőszobában

Franz. J., Franz K. és Franz H. fürödnek

*Az első, a császár schönbrunni lakosztálya
márvány fürdőmedencéjében ül,
a víz előírás szerint 28 fokos,
hat komorna várja bolyhos törölközőkkel.*

*Szűk betoncellában topog a másik,
a mattüveg ablakcskákon rácsok,
a víz jéghideg, a plafon alacsony,
F. a zárt ajtót kémleli nyugtalanul.*

*A harmadik Franz egy tanácsi,
amúgy lakályos garzonban él,
a zománcos ülőkádban most éppen
csuklóján az ereket nézegeti.*

*A császár a naszódi határőröktől
kapott híreken mereng a langyoska vízben,
meg hogy építtessen-e kerti lakot
az ablakon át odalátszó Gloriette mellé.*

*Franz K. meztelen talpával odapöccint
egy fekete csótányt a lefolyóhoz,
majd elkezd dörömbölni az ajtón,
senki se húzza félre a reteszt.*

*F. H. meggondolja magát, kiszáll a vízből,
olyan, mint egy hanyatláskori római császár,
végigdörgöli hátát a törölközővel,
a pengét gondosan elteszi.*

*Bal csuklóját a kvarcóra diszkrét
szíjába bújtatja, megfésüli faunszakállát,
elmegy hazulról, levonatokat javít
a nyomdában, veszekszik, beül sörözni.*

*Ám mindvégig az otthoni kádra gondol,
akár egy bazsalikomillatú ágyra,
Níluson ringó bárkára, asszonyi öltre,
mindent elnyelő sírgödörre.*

Bálok

*A bálokon ott táncolt
apám is Bukovinában.*

*Románul, oroszul,
németül, ruténul,
jiddisül no meg lengyelül
ment a szünetekben a szó.*

*A nagytermek tükrei
millió szilánkra törtek.*

*A vakító gallérú ifjakat
elragadta az örvény.*

*Démon söpört végig a házakon:
a nők vörösre sírták szemüket,
az oszlopok berogytak,
a tetőket leszaggatta a szél.*

*Ahonnán megnyitották a táncot:
a márványlepcsőn hajuknál fogva
vonszoltak alá embereket.*

*A barokk szobron az előcsarnokban
ott szárad most is az utolsó
bálkirálynő homloka vére.*

*Komódok titkos zárait
feszítették fel szuronyok,
csizmatalpak alól
sikoltott égre a selyem.*

*Apám hordágyon feküdt
múlt és jövő között egy kisállomáson,
kikapcsolta a vérlucskos jelent.*

*Katonák s legyek, '44 nyara.
Az ifjú test
teli aknaszilánkkal, földdel.*

*Szebenben épült fel végül
egy hadikórházban,
ott veszett el a távcsöve
s ki tudja, még mije.*

*Köszöni, jól táncol ma is,
nem úgy, mint én. Na de egy bálba
azért elmennék vele szívesen*

Bukovinába.

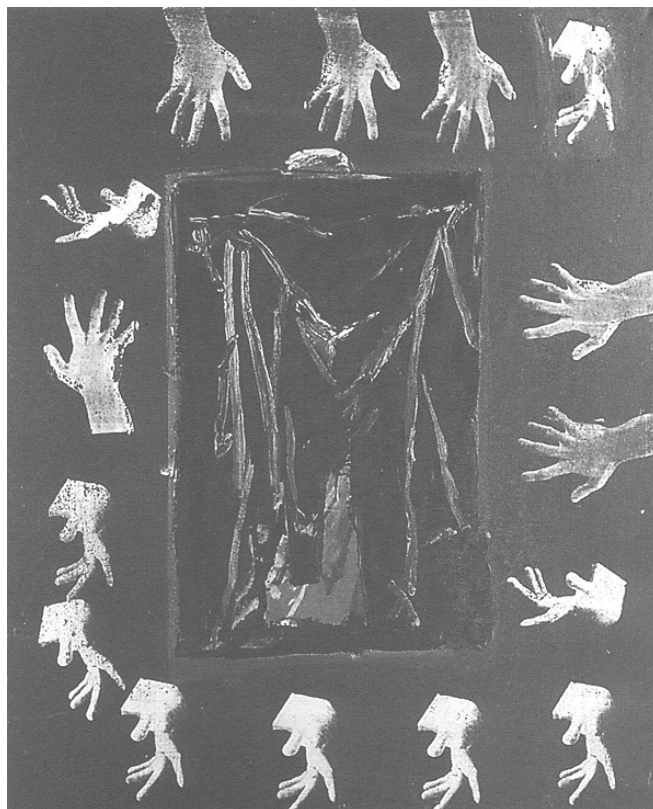
Égiek, alvilágiak

*Fiam osztályában, a táblán felirat:
istenek: égiek és alvilágiak.
Leroskadok a padba, kusza firka.
Ugyan kinek szolgáltam ifjan én?
Persze az égieknek.*

*De jócskán túl az életút felén
a lentiekhez vagyok közelebb.
Uram, van-e még időm visszatérni
az égiek közé, mielőtt életem elveszed?*

NÉMETI RUDOLF fordításai

Popescu, Adrian (1947, Cluj/Kolozsvár): költő, próza- és esszéíró. Szülővárosában szerzett bölcsészdiplomát; a legendás Echinox egyik alapítója. A Steaua című irodalmi havilap belső munkatársa; verseiből Farkas Árpád tolmácsolásában jelent meg magyar nyelvű válogatás.

VICTOR GABRIEL RĂCĂȚĂU – MIHAI POP

TRAIAN ȘTEF

A vidámpark kurblija

*Én vagyok korunk Szisüphosza,
én tekerem a kurbli a vidámparkban.
Azért járnak ide: vihogjanak,
riszálják magukat, tapizzák egymást
szégyentelenül.*

*Pórusaikon kiüt a fű,
azon tapod a Rózsaszín Lány.
Nehogy már elcsússz,
mondom,
nem tudom leállítani a kurbli,
hogy elkapjalak:
légneműből
a szilárdba
hogy le ne pottyanj.*

*Na nehogy kinevess,
mondja,
ha meg akarod érni
a versed végét.*

Bőre, mint Karthágó

*Tekerem a kurbli, és közben
a fiú beleszeret a csajba,
egymáshoz bújnak, csókolóznak,
táncolnak, elígérkeznek.
A Rózsaszín Lány ott várja őket
a festett kupola fölött:
kifeszített bőre, mint Karthágó,*

*óriásira nyílnak pórusai.
Miközben tekerem a kurbli,
fejemben az jár:
orchideabőre eméssze el,
kelessze meg a búzaszemet,
a kenyeret a toronyőr szegje meg,
vesse oda a népnek.*

*Ne féljete, kiáltom oda
a tétova szerelmes párnak:
a Rózsaszín Lány bőre betakar,
akár egy hatalmas ponyva.
Ne álljatok a szentek közé,
szüleitektől bújjatok el.
Feltekert bőre rolád:
ott van a bejáratnál
egy vesszőkosárban –
aki kapja,
marja és vigye!*

NÉMETI RUDOLF fordításai

Ștef, Traian (1954, Brădet/Biharfenyves – Bihar megye): költő, esszéíró. A kolozsvári egyetem bölcsészkarán szerez diplomát, utána falun tanít, majd művelődési házi előadó. 1990 óta a nagyváradi Familia című irodalmi folyóirat szerkesztője.

MARCEL TOLCEA

A rózsá neme

*Egy nap a virágáruslány
úgy érezte, hogy arca mögöl
kicsattan éppen
egy vérvörös rózsá.
Ugyan hová a lelke szárnyán?
Tiszta éjszaka volt, álomtalan,
nem is gondoltuk volna. Mégis.
De vajon mikor
borul virágba a rosa perennis,
szirmai mikor
borítják be halandó testünk?*

Naphimnusz

*A városba napszálltakor
érkeztek mindig a tejesasszonyok,
csörömpölt a buszuk már messziről,
mint Róma összes pénzével egy isten.
Este érkeztek, már feljött a hold,
meszes homályba vonta a parkot,
hallszott, amint felsír egy mókusz
meg a fenyő a leszálló éjben.
Ezerévenként előfordul:
fénylő aranyakkal koccan a lelkünk,
a folyó uszádeka meg visszafordul,
szürke-kék köröket rajzol,
csipkemintát.*

Csendélet

*A kertvendéglőben, ahol az elefánt
éppen kimúlni készül, ott vártunk rád
volt osztálytársaddal egyik este.
Az első tíz felesnek A., a festő
előadta, micsoda élőképek
voltak is azok, a többi ragadozó
között hogyan ziháltál, mint remegtél.
Kurvára örültem, hogy ugyanaz a
csodás lány vagy, kit nem volt szerencsém
ismerni akkor. Mert ugye tudod, az idő
mindenen átcsap, aminek nincs
glóriája, mint neked.
Hát ne is tudd meg.
De a fókabundát se, pedig azt
megvehettem volna, hiszen barátom, A.
a világ minden pénzét odarajzolta
a szalvétára – megérdemelnéd.*

NÉMETI RUDOLF fordításai

Tolcea, Marcel (1956, Sânnicolau Mare/Nagyszentmiklós – Temes megye): költő.
A bölcsészdiploma megszerzése után tanár, korrektor; kiadói lektor; 1990 óta újság-
írást tanít a temesvári egyetemen, az Orizont című irodalmi folyóirat szerkesztője.

Öt erdélyi prózaíró

A válogatásunkban szereplő öt novellista mindegyike jeles és jellegzetes képviselője a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján indult román írónemzedéknek. Más szóval: inkább generációs jegyek kötik őket össze, nem pedig az a fajta „erdélyi sajátosság”, ami az Erdélyben illetve a Bánságban született elődeiket jellemezte (I. Slavici, I. Agârbiceanu, L. Rebreanu, Pavel Dan, A. Buzura, N. Breban, S. Titel, I. Lăncrănjan).

Időközben tudniillik lezajlott az a folyamat, amely a „prózasztílusok” közeléséhez, egyneműsödéséhez vezetett. A '80-asok nemzedékénél ez még hangsúlyosabb, hiszen tagjai a posztmodern mellett kötelezték el magukat. Némelyikük – például Gheorghe Crăciun – egyenesen kísérleti prózát művel, aminek okán alapjaiban módosult, új irányt vett az epikai beszédmód is.

A posztmodern próza szakított a hagyományos klisékkel és szabályokkal. Kilépett a régi, szűk korlátok közül, nem *beavatni* akar, hanem *kommunikálni*. A mindennapi élet *megírhatósága* érdekli; nem az *átélésre* törekszik, hanem *autentikusságra*. Ioan Groșanul szólva: „az élet határozza meg a szöveget”, ám az önreflexív hajlam a nyolcvanas évek óta jóval erősebb, mint a – mégoly ironikus – külső hivatkozás- vagy utaláskényszer. Az elméleti meg a kísérletező kedv persze pillanatra sem nyomja el az *elbeszélés*, kivált az *írás* örömet. A nemzedék tagjai számára az *írni* és a *létezni* szinonim fogalmak. Ez az ontológikus tét teszi oly súlyossá, drámaivá ezeket az amúgy fikciós-metafikciós meg nyelvi játékokban is bővelkedő szövegeket. Alexandru Vlad prózája kiváló példa erre.

Daniel Vighi s főleg Viorel Marineasa novellái bizonyos fokig egy tájegységhez, a Bánsághoz kötődnek. Ám ez a „regionalizmus” szerves elemévé válik a posztmodern narrációnak. A vidék kultúrájába ágyazott, szinte mesébe illő, különös bájú világ az övék: át- meg átszövik személyes elemekkel és a sajátos közép-európai létforma toposzaival. Írásaik ezt a finoman adagolt „kultúranyagot” strukturálják élvezetessé és oly autentikussá.

Az elején szót ejtettünk a „prózasztílusok” – amúgy természetes – posztmodern egyneműsödéséről. Ez azonban nem jár együtt az értékek egybemosásával, alkotói személyiségvesztéssel. Éppen ellenkezőleg. A román prózának sohasem volt még annyi markáns, sajátos arcélú, elméletileg is felkészült, kísérletező kedvű tehetsége, mint manapság. A válogatásunkban szereplő öt író a bizonyosság rá.

C. Mouru

NÉMETI RUDOLF fordítása

GHEORGHE CRĂCIUN

Exploring my briefcase

Hazámnak rendületlenül

Importcigaretta szívok, az olcsóbbikat. Szenvtelenül gyújtok rá, gépiesen. Kapkodom, valósággal nyelem a füstöt. Interjút adok, könnyen beszélek és gyorsan, okosan szaporítom a szót, csak nehogy belesüljek. Kemény fickó lettem. Szervezetemnek méregre van szüksége és nyugalomra. A cigaretta körülből lesznek az idegeim. Gyorsabban esem túl, amin túl kell esnem. Önvédelem, a szakmai nagykorúság jele. Dohányzom kinn a mezőn is.

Ősz van, lehurbolt ruha rajtam. Foltos farmer, gumicsizma vagy elnyűtt, hasítottbőr cipő, kifakult ing. A családi parcellán vagyunk, szüretelünk. Krumplibokrok, zsákok, gépek, szekerek, szüleim, a szomszédok. Nemigen értem, miért oly büszkék a gazdaságukra, nem értem a sietségüket, hogy jön az eső, bedöglik a traktor, nincs elég vödör, nincs fogat, nyakunkon az este. Tudom, nem az én világom. Letűdözöm a földszagot, a fanyar gyomszagot, a krumpliszagot, igyekszem én is. Olcsó cigarettafüst, étel a kosárban, bor a flaskában, víz a korsóban egy halom ruha alatt. A portól van minden. Nem az én világom, hát élénkebb vagyok. „Sose volt még ilyen teli a padlás!” – dicsekszik anyám.

Amitől újabban teli a padlás: egy hatalmas hombár búzának, rozsnak, kólasüvegek, egerek, darázsfészek, macskák, kötél meg csiga a zsákoknak, átható lisztzag, gázcsövek, madzaggal átkötött újságkupacok, kitaposott cipők, a sarokban palackok, kannák, befőttesüvegek, levetett ruhák, a bőség netovábbja. Felmegyek a vaslétrán, ámulok, bámulok, arcomra kiül a kétkedés. Nézem, és nem jön hogy higgyem, lehervadok. Változó világ, ebben zajlik az életem.

Igaz, mindennap más zakó rajtam, zoknit meg inget váltok. Az ingeim fogytán. A lakásban reklámhegyek, vettem Seyko órát, eldobhatós golyóstollakat, olasz cipőket, színes borítékokat, dossziékat, kapcsos irattartókat, ragasztószalag-tekerceket, lakkozott borítójú könyveket, fóliázott könyveket, pacsuliillatú könyveket, öngyújtókat, elhagyom őket folyton, borotvapengéket, kétszer-háromszor használom s eldobom, vettem kivit és megettem, ananászlevet és megittam, vettem brassói látképeket és postáztam őket. Külföldi levelezésem lendületesen leveledzik, a telefon távirányít, a lapok belémlapoznak, a tévé az egerlyukban is telepatizál, a számítógép számon tartja számításaimat, a terek elterelnek, a szavak megszólhatnak, a tudás tudtomra adja, barátaim lebarmolnak, a víz megszív, a szoba uszoda, a légy meglép, az asztal marasztal, kifulladás, fogaim vásznak, nem tudok mit kezdeni azzal a valamivel, ami a lé-

nyem, hagyom, vigye az örvény, néha megfogadom, kétségbeesve megsíratom, szürke, hétköznapi külső és átláthatatlan lila benső, nincsen kiút.

Megnyugtató érzés, van tengerünk. Visz a vonat, hegyek és völgyek, dombok és rétek, kivénhedt, elrozsdásodott teherkocsik, lepusztult állomások, bakterházak, süvít bennük a szél, ócskavastelepek, korhadó fűrésztelepek, drót- meg bádogkerítések, röpít a vonat, kátránypapírtetők, vizenyős erdők, elvadult parlagok, szegecselt vashidak, úgy rohanok, mint még soha életemben, az életem valami fix pontot keres. A tudatnak nincs mersze megkeresni, a toll nem tud rámutatni, mosolyognom kell, ha törik, ha szakad, szerepelnem a tévében, hogy reggel a szomszéd rámköszönjön: „láttam a tévében ám!”, nyelvemmel borzadva tapogatom vásó fogaimat, s úgy szállok le a főpályaudvaron, olyan hévvel, mint aki meg van győződve, nem hiába utazik, s az átmenetiségből kovácsol magának erényt.

Nyűvöm az életet a mindennapi szokásaimmal, a meszesedő körmeimmal, néha belevájok a tenyerembe, aggódva gondolok puhatestű, érzékeny májamra, olyankor fáradt vagyok. Kényelmes így, tudom, hogy hiába minden, a siráncok egyfajta létforma, cikkeket kell írnom meg esszéket, üvöltözöm meg fröcsögve szitkozódnom, gyakorolnom a szónoklás tudományát, ígéret-nem meg szépítgetnem, okosakat szólnom meg fokosakat, tervezgetnem meg helyezkednem, kikacsintanom a nézőkre, oda se néznem a klaviatúra billentyűire, írásra bírom tíz furge ujjamat. És ennem is kell meg sört innom, ruhát próbálnom, szidnom a feketézőket, pusztítatnom az ismerősöket, bíznom a megbízóimban, taxiba vágnom magam és odaérnem.

Egy dolog izgat, a csömör filozófiája. Nem kíváncsi rá senki. Az emberek nevetnek, bevásárolnak, fizetnek, szenvednek, álmukból felriadnak. Ülök a széken, a képernyőt bámulom, nyelem a sugárzást, fényével pislogok én is. Érzem, hogy öregszem, ledönt az ágyra, fejem viszolyogva a párnába fúrom, fülemben ricsajognak a munkásnegyedek, kudarcaim sárba tipornak, fáradtság, közöny, fáradtság, közöny. A gyanú mámora agyamban, hagyom szeretni magam, szétszedni, apróságokba veszni, hagyom, támadnak, imádnak, előretolnak, élveboncolnak, megfosztanak, kitagadnak, kitárgyalnak, szimpla toldalék leszek. Hagyom szeretni magam, vesztegetem a szabadságom, az időm azzal, hogy hagyom szeretni magam, eltolom magamtól, sorompót állítok, bolyát, zátonyt a vízbe, alkalmi ruhákba bújok, álarcot öltök. Menekülési útvonal.

A rutinra hagyatkozom meg érzékenységem mámoros tudatára, sablonokra hagyatkozom, az erkölcsi jóra, kisdéd vágyaimra, alig beszélek és fosom a szót, kurrogva hallgatok, várom a csodát, a megkeresést, a felkenetést, várom a nagy megvilágosodást, az istennek se történik semmi. Nézem a falat, kezes tárgyait, titkos zálogaimat, ittlétem jeleit, a dobozokat, a tollakat a pohárban, a számítógépet az asztalon, a festményeket, a kazettákat, lámpákat, modulokat, tengeri kavicsokat, a szárazvirágot, a csoportképeket, a monitort, klaviatúrát, né-

zem a gypet, a veteményest, a zöldet, az erkélyeket, az erkélyeken az emberek, a kocsikat, kutyákat, a szélfúttá szemetet, a seszínű eget. Tarkóm már zsibbad, kicsit ledőlök, megjavítom a süket telefont, idegesít, ha csörög, érzéstelenítésről beszélek, érzéstelenítésről írok, érzéstelenítem magam, szabadulni kéne, magányra vágyom, hegyi házra, szállodaszobára, eldugott barlangra, két emelet között bedöglő liftre. Jó a tétlenség, leépít. Őrzi arcomat, kezembe löki a pórázt, sétálni küld a kutyával, ott éltet szürkén, jeltelenül egy beprogramozott fikcióban. A program én vagyok.

Tudom, veszve már minden. Hogy itt ülök könyveim között, csak becsület dolga. Elemzek, de nem értem, rá is jövök, de nem viszem végig, rátalálok, de nem lelem. Azt várják, erős legyek meg magabiztos, olyan vagyok, mint napon olvadó jégcsap. Valami fogy bennem, akár a szappan. Akár a gyertyaláng, leég. Kiüresedő kapcsolatok, értem a mechanizmust, és van kiút. A szintisza semmibe. Kéne egy fix pont. Már azt se tudom, hogyan kell egyenest húzni. Importcigarettát szívok, az olcsóbbikat, piacon veszem, a pulton cukor, olaj, kávé, nápolyi, szalvéta, mogyoró, bors. Elveszem, fizetek, s megyek.

NÉMETI RUDOLF fordítása

Crăciun, Gheorghe (1950, Tohanu Vechi/Töröcsfalva – Brassó megye): prózaíró, esztéta. Bukarestben szerez bölcsészdiplomát, majd tanár; 1990-ben az *Interval* című folyóirat egyik alapítója. Jelenleg a *Paralela 45* című folyóirat főszerkesztője, a brassói egyetemen tanít.

IONELA LĂZUREANU

IOAN GROȘAN

Pompás egy reggel, kész karcolat

„Karcolat... Értem én... – kászálódott fel az állami gazdaság elnöke a kocsi ülésére. – Mehettünk volna nyúlra is, de abból mit hoz ki... A fácán az egészen más... az igen” – kereste pillanatig a szót, aztán csettintett. A lovak csak úgy hegyezték fülüket. „Három flekk – mondta az ifjú szerkesztő –, három és fél, egy betűvel se több. Ennyi hely van rá. És úgy hiszem, a fácán mutatósabb. Sose voltam még fácánra.” „Pedig az gyönyörű” – sóhajtott Marț, a kocsis. „Phasiacus colchicus, kész gyönyörűség! Kár, hogy nem korábban jött. Vaddisznóra... Azt látta volna... Mikor abba a kanba beletrafáltunk... Kész regény!” – merengett el az igazgató. „Meghiszem azt” – ábrándozott el az ifjú szerkesztő. Marț ide-oda fészkelődött a bakon, aztán a lovak farára szögezte tekintetét: hadd lám, hány vérbefagyott vaddisznót is lát az ifjú redaktor.

A hajnali lucokban alig haladtak a lovak, szinte fulladoztak. „A nyáron jártak itt még ketten – mesélte az elnök. – Azt mondták, valami laptól vannak, riportra jöttek. Récére vittük őket, de csak egyet lőttünk, úgyhogy nem írtak semmit.” „Na nem! – tiltakozott az ifjú szerkesztő. – Én nem riporter vagyok, hanem író.” „Vagy úgy – krákolgott az elnök. – Hát akkor figyeljünk jól, mert a fácánnal nem könnyű ám!” „Ha legalább egy összejönne” – mondta az ifjú szerkesztő. Pillanatig látta is a fácán röptét a nyírfák között, tisztán hallotta az igazgató puskájának dörrenését, az ágak roppanását a madártest alatt, s valahonnan eszébe villant a zárómondat is: „Éppen vége volt a reggelnek, a kutya lábánál (nincs is kutyájuk, ezt majd ki kell húzni!) ott hevert a fácán üveges szemmel, kifacsart nyakkal, vérbefagyottan.” „Na, kész – mondta az igazgató. – A lovak itt maradnak, gyalog megyünk tovább.”

Marț leugrott a bakról, kipányvázta a lovakat, előszedte a takarókat a kocsiszekrényből, s szaporán nekiindult a hegynek. „Most mi lesz?” – kérdezte az ifjú szerkesztő. „Van egy helyünk, kicsit arrébb, az itatónál. Oda rak nekik enni télen az erdész. Marț járt ott a tegnap, két párat is látott.” Az ifjú szerkesztő előkapott a zsebéből egy kék füzetet, s jegyzett belé valamit. „Hogy szerencsével járjunk – lesett a füzet felé az igazgató –, olyan derűs reggel kell, mint a mai. Ködös időben nem jön össze a dolog.” Az ifjú szerkesztő tovább jegyzetelt, úgyhogy az igazgató folytatta: „A fácán ravasz egy dög. Nem akármilyen küzdelem elkapni: az emberi ügyesség szembeül ugye az állat...” Az ifjú szerkesztő elégedetten csattintotta össze füzetét: „A magam részéről kész vagyok!” Az igazgató megtöltötte a puskáját, vállára kanyarította az iszákot, s nekivágott az ösvénynek.

Szóltanul kapaszkodtak: az igazgató fűrgén, legényesen, az ifjú szerkesztő óvatosan, jól megnézve, hol veti meg a lábát. „Az a helyzet – szólalt meg az igazgató odafent, a tisztáson –, hogy mi itt élünk a természet ölén, így aztán nem mindent úgy látunk, mint maga: nekünk a fa az fa, a cinke az cinke.” „Értem én. Nem tudnak elvonatkoztatni.” „Hát!?” – bosszankodott az igazgató, hogy nem ilyen kikupált. – Hogy őszinte legyek, írtam ám én is. Karcolatot, ahogy mondja, három-négy flekket is egy-egy vadászat után. De már nem megy. Nincs hozzá ándungom. Nem tudok vonatkoztatni.” Az ifjú szerkesztő ellágyult; érezte, neki is meg kell osztania vele a gondjait: „Hát nekünk se könnyű... pedig van tehetségünk... de annál nagyobb a felelősség... Ami meg a cinkét illeti... nekem a cinke az nem cinke, hanem maga a nagybetűs Madár... ha ért engem.” „Tiszta sor.” „Hogy is mondjam... hisz tudja... nem könnyű, ha az ember még nem kóstolt bele...” „Hagyja csak. Olyan nincs, hogy ne jöjjön bár egy!” – morogta az igazgató, s a fenébe kívánta a világ összes facánját. „Csodás lenne. Három, három és fél flekkbe beleférne az egész.” „Semmi gond! Ilyenkor reggel csak úgy nyüzsögnek itt. Ez az egy patak van az erdőben.”

Észrevették Marťot, amint kétségbeesetten integet, úgyhogy behúzódtak egy ágrakás mögé. „Mi az?” – kérdezte az igazgató, amikor közelebb értek. „Semmi. De úgy csörtettek, hogy jaj!” „Láttál valamit?” „Még semmit.” „Itt maradok, hogy legyen kilátásom” – mondta az igazgató, és lőállásba vágta magát. Az ifjú szerkesztő a baljára ereszkedett. Marť gallyakat szórt rájuk, aztán ő is bevette magát a fák közé.

Ott feküdtek a ponkon, rá lehetett látni az itatóra. A patak partján ritkásak voltak a fák, köztük egy tisztás, bokáig vízben. Telt az idő, nem történt semmi. Korán volt nagyon. Az erdő még alig ébredt; itt-ott roppant egy ág, megsuhogott a lomb. A patak kövein néhány kósza barázdabillegető egyensúlyozott. Az igazgató le nem vette a szemét róluk, úgy szedett elő két szendvicset az iszákjából. Csendben, körültekintően ettek. „Jönniük kell. Már nincs sok hátra.” Az ifjú szerkesztő nagy halkán kinyitotta a jegyzetfüzetét, négy-színű golyóstollát pirosra kattintotta. De nem jött semmi. „Hadd mondjak valamit – súgta az elnök. – Jött ide egy zöldfülű könyvelő. Szokott vadászni? – kérdeztem tőle. Persze, már öt éve. Na, akkor menjünk ki nyúlra! Elviszem a menedékház mögé, vagy jó száz méterre. Itt várjon, mondom; megyek, ráküdök két traktorost, hajtsák meg errefelé a nyulakat. Azzal megyek is, Marťcal rákötünk a szakácsné macskájára egy nyúl bőrt, s szaladok vissza. Marť kerül egyet, s elengedi a macskát. Az megiramodik a ház felé, egyenest felénk. A könyvelő meg: bum-bum! A macska szőröstül-nyúl bőrtől felugrik egy fára, meg nem áll a tetejéig. A nagy vadász meg azt mondja, hogy láttam-e már nyulát a fán. Mert hogy ő felmegy, s lehozza.” Az igazgató összecsiszpentette a szemét, úgy nevetett: „Soha nem felejem! ’58-ban történt, épp miután...”

„Psztt!” – sziszegett Marť, s az erdő széle felé mutogatott. Az igazgató bele- nézett a távcsövébe, s elismerően füttyentett. Az ifjú szerkesztő eleinte nem lá- tott semmit, de ahogy jobban meresztette a szemét, az erdő szélén észrevett egy barna foltot, amint a patak mentén halad. Előbukkant a ritkás fák közül, s mindhármuknak elállt a lélegzete. „Cervus elaphus!” – nyögött fel az igazgató. „És micsoda agancsok!” – hörögte Marť. A szarvas óvatosan lépkedett, meg- megtorpant, minduntalan felkapta a fejét. „Szenzációs! Hogyhogy nem talál- koztunk még vele, te Marť?” „Ez nem tőlünk van. Csak idetévedt. De micsoda példány, igazgató elvtárs! Milyen egy kapitális!” „Lőjön!” – noszogatta az igaz- gatót az ifjú szerkesztő. „Mit mond?” „Lőjön már, az Istenért!” „Nem tehe- tem.” „Hogyhogy nem teheti?” „Nincs rá engedélyem.” „Hogyhogy nincs?” „Nincs, és kész. Nem mindenkinek van ám, hogy a fene...” A szarvas felkapta a fejét, feszülten figyelt, aztán két ugrással bevette magát az erdőbe. „Meghal- lott bennünket” – mondta Marť elszontyolodva. „Meg hát! De mit csinálhat- tam volna? Nincs is rá történyem!” „Micsoda agancsok, micsoda agancsok!” „Jó-jó! – dühödött meg az igazgató. – Mivel trafáltam volna bele? Tán a táv- csövemmel?” „Azt hittem, mindenre lőhet” – csapta össze a füzetét az ifjú szerkesztő. „Mindenre hát. De csak engedéllyel. Maga meg fáciánt akart. Mit csináljak, ha nem jöttek! A szarvast nem tudja megírni?” „Persze hogy igen... csak tudja... az a helyzet, hogy nem voltam rákészülve...” „Értem én – mondta gondterhelten az igazgató. – Mit mondott, mi a terjedelem?” „Három, három és fél.” „Az jó! – csapott amaz a homlokára. – Elmegyünk máshová. Ha ott se jön össze semmi, akkor feladom. Na menjünk!”

Azzal előreindult a kocsihoz. Az ifjú szerkesztő kissé hátramaradt Marťcal. „Nem tudja, hova megyünk?” „Dehogynem.” „És hova?” „De nem árul be?” „Ugyan már, kinek?” „Hát neki” – intett Marť az igazgató felé. „Dehogyis!” „Meglepetést akar szerezni magának.” „Bizonyisten nem árulom be. De hová?” „Le, a varjasba. Az igazgató elvtárs tud egy olyan helyet, csak úgy nyüzsögnek ott a varjak!”

Mire odaértek, éppen vége volt a reggelnek.

NÉMETI RUDOLF fordítása

Groșan, Ioan (1954, Satulung/Kővárhosszúfalu – Máramaros megye): író. A kolozsvári bölcsészkar elvégzése után tanár, majd a rendszerváltást követően szerkesztő, filmgyári művészeti igazgató; jelenleg a Ziua című napilap kolumnistája.

VIOREL MARINEASA

Kettős öngyilkosság a szénakazalban

Nem alszik el, amíg be nem kopog az ablakon. Az a sok pasztilla majd azután hat. Odaát a vénasszony úgy horkol, mint akinek nagy kő nyomja a szívét. Amint a csúcspontra ér, megszakad néhány pillanatra – éles füllel azért hallani a csendes szuszogást –, aztán megint felcsap, olyan leffegésekkel, árnyalatokkal meg hangközökkel, hogy bajos különválogatva eltenni őket az emlékezetbe.

Még egy kicsi, és bekopog: egy fémpénzzel vagy a vásári gyűrűjével, aztán a mankójával, végül dörömböl mind a két kezével.

Na persze, Mărie néni nem ébreszti fel. Minek is; ha csak elképzei, máris hányhatnékja van. A vénasszony nyög egy sort, aztán feltápáskodik a hatalmas ülepére, bámul maga elé, a dunyha lecsúszva, ott puffednek a visszeres lábai, s riadtból lassacskán furmányos gyanakvóra vált az arca: „Az hát, csak a lányokho meg az özvegyasszonyokho kopog be, hogy az én Istenem verje meg! Tíz éve nem alszik, ő tudja, mit csinát ott az idegenbe, az építőtelepbe, de az a vétek nem hagyja nyugonni, azér császkál fel-alá a faluba, kopog be mindenüvé, ahol a lámpa ég, vagy hogy valakinek nehéz a lelke.” Az öregasszony feltápáskodik, olyan lassan, hogy nézni is nehéz, átvonszolja magát a másik szobába, odacsoszog az ablakhoz, onnan kiabálja kifelé: „Menj Isten hírével, Moisé, mer ha nem, elengedem a kutyát!” De már továbbmehetett, mert a kutyák két-három házzal odébb ugatnak. Ami meg azt illeti: Mărie néni hiába fenyegetőzik, mert tegnap egy hónapja, hogy a Pisze kutyáját elütötte a traktorral a Laiénak az a hibbant fia.

De ez csupán a mélysötét; virradatkor Milenát a kis padról jövő suttogások verik fel első álmából. Mărie néni aszerint mondja a magáét, mennyire rosszindulatú, kíváncsiskodó a szomszédasszony vagy az arrajáró, aki egy percre a kapunak támasztja biciklijét. Voltaképpen ugyanazt hajtogatja, csak éppen hallgatói értik másként és másként. Ő az ágyban ezt nagyon is tudja, úgymint szinte megfeszül egész teste, befogja a fülét. „A kisasszon férfira ácsingózik. Nem tud alunni, meg hát miatta én se. Abba a hiszembe él, hogy Moisé jól benyúl majd neki. De hát az arra jár, amerre akar, mit törődik ő vele. Férfira ácsingózik a kisasszon, de nem ide a faluba – mérnökre, vagy ha nem, tanárra inkább.”

Aki hallgatja, felröhög – vagy csak kuncog rajta; Milena mindenesetre elszenderedik, de nem tud kiszakadni a valóságból. A vénasszony még megállít pár ingázót meg a téesz tehenészetébe igyekvő asszonyokat, s elújságolja, mi

van a kisasszonnal; ő meg nem tudja, hallgassa-e, vagy inkább aludni próbáljon. Mărie nénivel álmodjék-e, aki ott áll a kapuban, vagy a kis padon ül, és róla pletykál, a sárló albérlójáról. Közben ő, a se holt, se eleven, ott fekszik a bazsalikomszagban, szabadulni próbál valamitől, amiről maga se tudja, hogy mi, hisz annyi minden összegyűlt – a torkában van már minden, a szomjában, a maréknyi bogyóban, abban, ahogy már nem is nyúl víz után. Pislog, kinyitja egyik szemét, de nem tudja, mindez álom-e még. A beszűrődő fény rávetül a falra, a fényképekre, behunyt szemmel is ismeri őket: a lencsébe megilletődve bámuló parasztokat, a faarcú gyermekeiket, akikből rendre városlakó lesz, rendőr, világjáró, amerikai polgár vagy éppen gazdálkodó.

Az álmotlan férfi még nem ért az ablak alá, de ő már érzi a közelségét. A falon át is látja a vörös szemhéját, a higanymarta arcát. Úrrá kéne lennie az ellenszenvén, szóba állnia vele. Na persze, nem férfiéhség, nem ácsingózik ő rájuk. Adam: vagánykodó, kibírhatatlan, meg nő is. Szórakoztató néha, de az ócska szenvedélyeitől nem gerjed be. Az idegeire megy azzal, hogy „bekapok egy vodkát, másképp kapálni sem tudok”. A végén alkoholista lesz persze, meg elhülyül, s az a finnyás liba felesége is otthagyja. Ion: ugyan már! A kis pohos a csomagocskáival – uzsonnácska, ebédecské, harapnivalócska –, az aggályosan összeállított óraterveivel, a közhelyes érzelmeivel. Agarici, az agronómus: szoknyabolond, beképzelt bunkó! Mindegyiknek megvan persze a maga bája; tegnapelőtt is, amikor a mezőről jöttek – ki-ki a maga parcelláját kapálta, aznap az iskolások nem segítettek be –, holtfáradtak voltak, de csak úgy sziporkáztak. Végre középpontban érezte magát. Ő meg a három fiú, akár egy mesében: minden poén őneki szólt, többet nevetett, mint évek óta bármikor. Adam a hirtelen sötétben alábukott egy gödörbe, s azt hajtogatta: „Engem csak traktorral húztok ki, különben itt maradok a juhok mellett.” Ion a kapanyélre tapadva vijjogta: „Túltengő radioaktivitás! A munkásság, a vele szövetkező dolgozó parasztság és a hozzájuk csatlakozott, néphez hű értelmiség ellenében újjászületik a nemzeti parasztpárt...” Agarici meg trágár csujjogásokat eregetett a csillagtalan égre.

Moisă bizonyára már befordult a sarkon. A kakas az eperfán köszörüli a torkát. A koca fel-felröfög álmában. Mărie néni visszhangosat durrant. Bízvást állíthatjuk, hogy a Férfi nagyjából olyan kéne hogy legyen, mint az unoka-fivére, Dan vagy a mostohatestvére, Mircea. Nem vérfertőzésről van szó, na nyilván, hanem arról, hogy két ember összeillik-e, meg hogy mennyire becsülik egymást.

Moisă könyörtelenül jön, hallszik, ahogy vonszolja a béna lábát. Milena kikapattan az ágyból, magára kapja a lenvászon ruháját, amelyik olyan jól áll neki, átvág a másik szobán, ahol az öregasszony hortyogva kapkodja a levegőt, ki-megy az ajtón, a kapun. Moisă úgy áll ott, mint aki várja. Szertartásosan nyújtja az üveget. Már nem is látja olyan ellenszenvesnek. Kortyint egyet a li-

kőrből. Motyog valamit az emberi szenvedésről meg a pechről – patetikus meg népies, meg biblikus az egész. Aztán elindulnak némán, kifelé a faluból. Néha kezébe nyomja az üveget. Sehol senki. Alusznak mind – hogy fel se kelnének többé! Odaérnek a kazalhoz. Moisă gyufát próbál gyújtani, ő a szelet fogja neki. Aztán elveszi tőle a gyufát. Ügyesebbek az ujjai – a laborgyakorlat teszi. „Pedig tűzserész voltam” – motyogja Moisă. A láng belekap kedvenc ruhájába, a férfi a kezével oltja. Ölébe kapja. Nem messze van egy góré, oda viszi. Lefekteti a lajbijára. Gyapjúból van, de a hátát így is szúrja a kukorica. Nem is tudja egyberántani a tűzből fakadó érzeteit: a felcsapó lángot, a fölébe magasodó szörny perzselő tekintetét, azt, ahogy a pocsék ital égeti a gyomrát, meg (ugyan, ne csodálkozzanak már!) a tűzvész a lába között.

*

Milenára, a kémiatanárnőre főbérelője, Mărie néni talált rá sokadnaposan az ágyban, amikor rokonaitól hazatért Resicáról. A halál oka: altató-túladagolás. Ingázó társai, Adam, Ion meg Agarici úgy tudták: elment az unokatestvére családjával üdülni. Csodálkoztak is, ugyan miért nem tért vissza, amikor az iskolaigazgatónak ígérte.

Moisă a jelek szerint ugyanazon az éjszakán halt meg. Vagy a következőn. Megivott egy üveg rumot, meg rá ugyanannyi likórt. „Hát végre elnyomta az álom” – kommentálták a rosszmájúak. Ott feküdt rábukva a községháza előtti kút kávjára: éghetett nagyon a bele.

A délről jött, oltyán juhászt a tűzvész után három nappal tartóztatták le. Azonnal bevallotta: azért gyújtotta fel a szérút, hogy bosszút álljon a tészelnökön, akivel elszámolnivalója volt a legelő kapcsán.

NÉMETI RUDOLF fordítása

Marineasa, Viorel (1944, Țipari-Coștei/Szapáryfalva – Temes megye): író; a temesvári bölcsészkar elvégzése után tanár, majd művelődésházi előadó. 1989 decemberét követően több (részint megszűnt) sajtó- ill. irodalmi orgánus alapítója, munkatársa. A temesvári bölcsészkaron tanít.

DANIEL VIGHI

Nyúlt a nyaka, mintha vakon keresne valamit, talán levegőt

Az Értelmező Szótár értelmes különbséget tesz gőg és hiúság között: ezek többé-kevésbé rokonértelmű viszonyban állnak egymással, mivel a gőg minde- nek előtt az önmagunkról alkotott, gyakran indokolatlanul jó vélemény, mi- közben a másik, a hiúság szemantikai mezejében az a törekvés körvonalazó- dik, amikor valaki egy bizonyos alakban akar mutatkozni, nem egyszer a ké- pességeit meghaladó módon. Ha a próza eszközeivel tárgyaljuk a dolgot, aho- gyan az hozzánk felettébb illenék is, epikusan kellene megjelenítenünk, trük- kök nélkül megmutatva az olvasónak a gőgös és a hiú ember képét, ami az eredendő állapot tényszerű kifejeződése. Az állatvilágban nehezen beszélhet- nénk effajta állapotokról, úgy hogy azok láthatólag az emberiség jellemzői, leg- alább annyira, mint az a gondolati tény, hogy *sein zum Tode*, a halál felé (és érte) törekvő lények vagyunk, és ez azt a (gőgös?) érzést váltja ki belőlünk, mi- szerint tragikusan hiú módon tudatában vagyunk saját létfeltételeinknek, mi- közben egy tyúk, melynek gyerekkoromban elmetszette gigáját a nagyanyám, a neki megadott rövid élete során egy pillanatig sem érzékelte, hogy szükség- szerűen veszendő élőlény volna. Erre az eseményre azoknak a nosztalgiájával emlékezem vissza, akik mindmáig az első alkonyokról ábrándoznak, amikor is adományként megízlelték a romantikus szerelem háborgásának gőgös borzon- gásait. S amint mondtam, csak néztem hogy vergődik a lefejezett tyúk, hogy nyúlik a nyaka, mintha vakon keresne valamit, talán a levegőt – véltem én, miközben izgatottan figyeltem a baromfi életében bekövetkezett folytonossági hiányt. Annak az embernek a magabiztos gőgjével néztem, aki él és akinek senki nem vágja át a nyakát, ahogy egyre csituló dühvel rángatóznak a lábai, következésképpen a fentebb említett alkony az az idő, amikor megadatott ne- kem a kegy, hogy első ízben egyesüljek testileg valakivel egy liget peremén, a Moratu völgy dombjának taróján, ahol a város üstfoltozó cigányai éldeltek. Emlékezem és felidézem olvasóinknak a gőgöt, mely arra a gondolatra vett erőt rajtam, hogy ezeknek a szerencsétlen cigányoknak fogalmuk sincs, mit művelek én a zsenge kisasszonnyal, hogy uralom a helyzetet, hogy az emi- nescui rizsporozott, magas szellemiségű szerelem a fejetlen tyúkéhoz hasonló, rángatózó vergődéssé alakul át a csűr árnyékában, ahol hiú és erotikus lefeje- zése történt. Gőg – meglelem neved annak a csecsemőnek a mozdulatában, aki voltam, amikor egy másik megrázó pillanatban a család ugyanazon bakója a fa-

vágótőként fejszével egy büszke kacsának a fejét vette! Csodálatos történelmi áthallások estek ott, abban a szentséges és borzongató, névtelen mozdulatban, csodálatos volt minden, akár csak az a zsenge lánnyal a pokrócon, a gyér gyepen történt mese, és volt ott vadeper, nagyobb fajta hangya, juhata-nyom és sok más hasonló, amit nem tudok mind mívesen listába szedni; mindennek előtt azonban ott volt az a számlálhatatlan, ide-oda tekergőző, félbe szakított mozdulat, a természetes testi kohézió elvesztése, amikor a kezek, a lábak, azaz a combok, a bokák valami mássá lesznek, és mindenik más értelemre, és durván szólva, más eszközhasználati értékre tesz szert. Így volt ez a kacsával is, azt az együttérzés és a megváltás elegyes érzésével néztem, mellette voltam, éppen annyira, amennyire azok a nézők lehettek, akik a XVI. Lajossal történeteket követték végig, amikor a bakó, akár a nagyanyám, lecsapta a fejét, és Őfelsége testének, lábának rángatózása szembeszökően a kacsá, részben pedig szerelmem, a zsenge kisasszony vergődéséhez hasonlított, éppen abban a pillanatban, amikor... Végül is, világunkban sok minden jobban hasonlít egymáshoz, mint azt elménk felfogni képes. No lám, emlékszem ám, hogyan szedtem fel a faforgáccsal és -kéreggel teli porból, a végzetes tuskó mellől a bóbitás, büszke kacsafejet, hogyan néztem a szemébe, mert látni akartam, amint lassan kihuny pupilláján a fény, és tovatűnik, akár az alkony a Cioaca Chiciorii nevű, rút domb mögött, a Moratu-völgy felett, miközben én brutálisan fejét veszem a lelki szerelemnek ama másik, a testi szerelem bárdjával. Sok minden történik észrevétlenül a létezés gögijében és az elmúlás megaláztatásában; lám, úgy emlékszem, mintha csak ma lenne, amint a kacsá dölyfös és buta szemében egy hosszú pillanat alatt átváltozik a fény. Az elején mintha elcsodálkozott volna egy kisé a testétől elválasztó mozdulat brutalitásán, aztán úgy rémlett, az a szembe fény lágyan egyfajta alázatba, megadásba megy át, hogy végül tökéletes bölcsességben hunyjon ki. Túl sok ez, vagy túl kevés? Nem tudom! Akkor ilyennek tűnt számomra, tehát ma is így mesélem el, annyi azonban bizonyos, hogy ama pillanat végén a szárnyas szeme olyan lett, mint a faforgácsok, melyekre a fölösleges és banális fejet hajítottam. Most, a jelenben, amikor ezeket a sorokat írom, a hiábavalóság súlyos kérdésére és Miron Costin verssoraira gondolok, melyeket ennek az én kacsámnak elszavalhattam volna abban a pillanatban, amikor szemében mély értelmet nyert a fénye:

*Fut az idő, mint az árnyék, s nincsen gát,
Mely megállítaná. Elgörögnek a világ
Dolgai mind kegyetlen, kusza sorban,
S miként medrében a víz meg nem torpan,
Akként a világon semmi nem ér véget.
Füst és árnyék minden, álom, tünde képzet.
Mi az, mi el nem múlik, ami le nem hullhat?*

Lehet, hogy ha akkor sikerül elszavalnom neki a fenti költeményt, megérti végre – az utolsó százon, ahogyan mondani szokás –, hogy mennyire elvakította az élet gőgje, mennyire nem hitte a *fortuna labilist*, a forgandó szerencsét, széles, piros csőrével egyre csak kavarta a vizet a horpadt edényben, amit eljövendő hóhéra rakott ki, hogy abból oltsa szomját a baromfiudvar isten-áldotta majorsága. És még őszidőn sem suhant át a keskeny fején, miközben hosszan és ostobán hápogott, az a megmentő *sein zum Tode*, pedig nekem, vagyis ami engem illet, azokban a pillanatokban, amíg fölös erővel működtette a hangszálait, nem éppen derűs előérzetem támadt őt illetően.

A Cozia utcai sziú indiánok

A temesvári Cozia utcában a házakról mállik a vakolat, az esőcsatornák megzöldültek az igénybevételtől, a savas esőtől és az urbanizált nyár nyomasztó hőségétől. És kedvező fekvése, a városközponthoz való közelsége miatt ugyanitt sok villát építettek az újgazdagok, rengeteg lépcsővel és erkéllyel, olasz kerámialapokkal díszítették és olyan gypszőnyeggel vették körül őket, amilyeneket Lessing hazájában látni a képeslapokban. Két világ mutatja magát az elszigetelt járókelőnek, akit érdekel és meg akarja érteni ezeket: az egyik naprakészen idézi a tegnapot, a másik pedig megátalkodott szorgalommal és furmányosan tör a holnap felé. Az előbbi ábrázata holmi, a romok költőiségét sem nélkülöző szemüveglencsén át tárulkozik fel, ami Grigore Alecsandrescu ecsetjére is termékenyítőleg hatott, utóbbi a legújabb alkotó nemzedék cinikusan távolságtartó prózájában ábrázoltatik, mely képzeletbeli lendületét azon a sima úton tékozolja el, ami a börtöncellától a legfrissebb színajánlatok összehangolásával berendezett terekig vezet, és a Windows 97-nél továbbra tör. Hadd ne ítéljük el az egyiket a másik nevében, visszaesve a nemzeti kultúrában folytatott régi csatározásokba, amikor is úgy vélték, hogy a múlt csupa jó, a lealjasodott jelen pedig nem hordoz egyebet, csak egy olyan jövő ígéretét, mint az örök emlékeztető Sodoma és Gomorra nevét viselő, biblikus jóslatú urbanizációs „boom”-ok. Mégsem állhatunk ellen a kísértésnek, hogy kimondjuk: a Cozia utcában olyan városközösségi múlttisztelet túlélése érhető tetten, még az általa kiváltott sóvárgásokban is, amilyen Eminecu élhetett át, amikor a nagyságos nemzeti érényeket Mircea cel Bătrîn vagy Țepeș korába utalta vissza. Mondom, hagyjuk ezt, noha nem bírjuk legyűzni a szóban forgó állapotot: lámcsak, nem messze a miénktől áll egy ház, amelyik szerintem költészetileg eltorzította a *Mircea árnya* című mű szerzőjét. Terebélyes ház ez, és már-már lerontotta a múltó idő, egyik oldalán a bizantinus templomhajóra emlékeztető bejáraton át könnyűszerrel juthat be a látogató az ezredvég tulakodásától nem

háborgatott múlt poézisével terhes térbe, közvetlenül az ajtó mellett ósdi kompresszor, kissé távolabb egy romos köszörűgép mélabús árnyképe, odább, igencsak kifejező összevisszaságban az évek során elfeketedett szerszámok, viláskulcsok és más, a történelmietlen nemzetköziség nyomait viselő darabok: franciakupcsok, svéd csavarok, svábbogarak. Kint, a gyepen, szinte egyvégtében ott ül a főmester és kísérete egy-egy korsó sörrel; a műhelyt mintha soha nem háborgatnák megrendelőik – ja, és elfeledtem közölni az olvasóval, hogy ugyanott található egy használható kerékpár-javító műhely is. Issza a sört a mester, s ha az ember elmegy e mellett a gyülekezet mellett, és netán a román prózairodalmat is ismeri némileg, megeshet, hogy zsigerből összehasonlítja Iocan Vasművesligetével, Marin Preda *Moromeții* című regényéből. Nem adott meg neki, hogy odaüljön közéjük a főre, egy sörre, csak elhalad mellettük, és a Constantinescu szó süvít el a füle mellett, amiből arra következtet, hogy politikáról vitatkoznak, a szó pedig egzotikusnak, már-már természetellenesnek hat, nagyritkán, ilyen térben és ilyen alakokkal az „escu” végződésű szavak csakis államelnököket jelölnek, mondja magában az ember, és igyekszik megfejteni (a közvéleménykutatásokra gondolva), hogy jót vagy rosszat jelentenek-e. Nem tudható, mit mondanak ezek az őshonos temesváriak, miközben úgy ülnek a fűben, akár a sziú indiánok, szemtől szembe a mindenhol ide-seregülő modern és posztmodern sápadtarcúakkal. Az utcában, ebben a rezerváltumban az újonnan érkezettek villái rikítanak, az meg a jövő emlékezetének őrizi még az ilyen lecsúszott, partravetett alakok lenyomatát, mintha az áradat párjavesztett gumicsizmákat sodort volna ki a homokzátonyra. Elmúlt időkben a románok mellett elmagyarosodott, különös nevű szlovákok éltek a Cozia utcában, zsidók és németek, mint Neiss anyó a sarokházban, az utca túlfelén, szemben az élelmiszerbolttal. A vénasszony maradt csak, meg a férje; gyerekeik, egy asztalos és egy műgyetemi tanár, feleségestől-unokástól Németországba tűntek, ama vajasba, amint azt az ismert bölcselő mondta. A fűben megcsodálhatjuk a szlovák-magyar Coarci ragadozómadár profilját, keshegt alkoholistá ő, a kocsmák, az édesített „monopol” szentje, azé a rendkívül olcsó italé, melybe emberiességi megfontolásból meggy- vagy eperszőrpöt is lötytyint a bárfiú. Coarci fennhangon szólal, azt mondja az embernek, „üdv, főnök!”, vagányosan felkacag, nyilván közel neki a nyugdíjkorhatár, hébe-hóba képes elmesélni, milyen labdaszedő volt ő a Ripensiánál, s miféle csatár egy ideig a Polinál. Onnan s amiatt szerződötték a Műgyetemre fűtésszerelőnek, immár húsz esztendeje ott lopja a napot afféle helyi sztárként. Őt ismeri az ember, a hozzá hasonló fűben ülő alakokról viszont fogalma sincs, csak hallja őket, amint magyarul hadarnak és románul káromkodnak, majd átmennek az úttesten a régidőtől ott álló csehóba, és takarékosan egyensúlyoznak vissza a söröskorsókkal, pálinkás poharakkal, leülnek megint a fűbe. Időnként áttelepednek a parkba, a kocsmá nyárikertjébe, amely – mint mondtam – a régi

világot őrzi, amiként az angol kastélyok őrzik a letűnt idők nemesi világát és a kísértetekkel teli mesék titokzatos költészetét. Így van ez ebben az elmúlt korokban ihletetten elkeresztelt csehóban, a Hóka Ló-ban is: odabent az a fura érzése támad az embernek, hogy megállt az idő, és ő magához a rejtélyhez, a borzongató metafizikumhoz jutott, bádog-asztalok mellékére, gázolajjal bekent padlóra, félmagasságig zöldre festett falak közé, légyszarral lepett bár-tükör elé, a szag ellenben csodás, egy kissé savanyú, a sör, a férfias verejték, a kaszárnya szaga; csudás állapotba kerül az ember, és ha nincs az a Coca-Cola-poszter, fölöslegesen és nem a maga helyén, azt mondaná, nem is múlik az idő, és Macedonski két sorát dúdolná maga elé: *Pometești, ez itt Adncata / Mikéntha meglenne az elmúlt idő*”. Eszébe jutnak a remek dutyánok, ahol a férfiaságát kitanulta, és ahol úgy esett át a beavatáson, mint az afrikai törzsek suttyó kamaszai, amit aztán Levi-Strauss zsoldosai tanulmányoztak szívrepesve. Ott ül hát abban a történelmietlen illatbűzben, elborítja a Marașești és a csóró Carpați cigaretták füstje, mint abban a megszentelt térben, amit Pițconak nevezett el, merthogy ott lett férfité egy szörppel édesített monopol tájékán, ugyanolyan „legatyásodottak” között, mint amilyen ez a Coarci: Temesvár, Lipova, a mára faluvá züllött Ciacova város utcáin, egyszóval az urbánosodó Bánát ősi mester-ségét megismerve. S amint már mondtam, a „legatyásodottak” még ma is hordják a tüzelőt Temesvár kültelekeire a vénasszonyoknak, nagy lovakat hajtanak, és ők adták az emberiségnek a népi hős Ocskó Terézt. Közülük indult, a temesvári vízmű köré épült, tengerkék Kunstelep lakónegyedből, éppenséggel onnan, ahol a Bega a városba ér. Ocskó a kommunista világrend alapmítoszá-nak főhőse volt, még mielőtt utcanévvé, utóbb Románia nyugat-szerte ismert első ócskapiacának névadójává vált volna Aradon. A történelem fáradhatatlan csurdogálása közben lassan beteljesedett egy fura mutáció: a hősnő neve tökéletesen, a vásárnak a feloszlásáig menően rokonértelmű kifejezése lett, ma már senki nem azt mondja tehát, hogy az ócska- vagy a bolhapiacra megyek (a szó nagyjából-egészében ismeretlen is), mindenki azt mondja: „vasárnap az ócskóra megyek”. Lám, ez a történelem iróniája, az új világ egyik harcosa úgy végezte, hogy nevét adta az egyetlen helynek a hajdani Romániában, ahol gyökeret verhetett a kapitalizmus.

CSIKI LÁSZLÓ fordításai

Daniel Vighi 1956. október 9-én született, az Arad megyei Lipován. Riporter, próza- és esszéíró, publicista, lapszerkesztő, az irodalomtudomány doktora; a temesvári egyetem tanít. Több regénye, elbeszélés- és riportkötete jelent meg, közülük néhány jelentős irodalmi díjat kapott.

ALEXANDRU VLAD

Egy nap hordaléka

Van úgy, hogy a szavak kiüresednek, mire papírra veted őket. Ott sorjáznak szegények szabatos, kopogó mondatokban, s mindentől elmegy a kedved. Összeszeded az asztalról, ami zavarhat – a fehér lapokat, a színes ceruzát (más színnel tán jobban megy a munka...), a céduláidat, ha vannak. Bevágod őket a fiókba, s a piciny, vérszegény múzsád, a Hüvelyk Matyid sóhajt egy nagyot. Ismerik ezt az érzést mind, akik attól rettegnek, hogy hosszabb időre bennük szakad a szó.

Az íróember ekkor körülnéz, hátha akad valami izgatószer; mindegy, hogy milyen. Én kibámulok az ablakon. Lenyűgöz a látvány – és persze nem is hat reám serkentőleg. Öntörvényű, birtokbavehetetlen táj; van benne valami természetesség, amit akárhány művészféle csak irigyelni tud.

A ház tövében szikár férfi műveli kertjét. Szerelmesen pepecsel a mintagyásokban – esténként, mikor locsol, az ablakomat is behinti permettel –, kihuzigálja a zsenge, még ártalmatlan gyomokat, tekintetével végigsimogatja a lugas zöld fürtjeit. Felesége ott áll a járdán, virágmintás háziruhában; szót se veszteget a kertre, napi ügyekkel traktálja férjét. Borzi kutyájuk fel-alá futkos a piros meg fehér, pompázatos kardvirágok között. Lányuk nagy ritkán tér be, éretlen egrest, ribizlit szemelget. Egyszer azt láttam ám a figyelőállásomból: a sövény mögött papolt neki az anyja, ő meg kuncogva csókolózott azzal a kócos fiújával. Cinkosan visszanevettem.

Azért vesztegettem rájuk ennyi szót, mert előfordulhatnak valamelyik novellámban, noha még nem igazán jártam utánuk. Odébb diófakoronák meg piros cseréptető, el egészen a darukig, amelyek valami láthatatlan építőtelepen meresztk béma nyakukat Azon is túl a távoli, itt-ott cserjés domb – akár bele is veszhetne a nyár porfellegébe. Azt vizslatom kitartóan, azzal a fajta tekintettel, amellyel kiüresedett szavaimat szoktam, alkotói kudarcaim óvatlan áldozatait. El kell ismernem: ilyenkor bágyadtan nézem a dombot, mint holmi Bovaryné. Rá is gyűjtök, hogy elemzés látszatát keltse a szemlélődés – a ceruza meg persze ott hever az üres papíron.

Délután öt. Igyekezni kell hát, moccannom innen, elindulnom valami kerülőúton, hátha még célba érek. Lezuhanyozok; a hideg víz elmossa az üres szavaknak még a salakját is, virgonc leszek tőle – de persze a kánikula meg a verőfény hamar ellankaszt.

Öt óra hát (ó, szent feledékenység: egy másik műben valaki mindig ötkor lovagol ki), indulok egy szál barátomhoz, aki mindig jól viseli elszalasztott le-

hetőségeket leplező gyanús élenkségemet. Orlószki ő, a festő; olyan a szakálla meg a fejtartása, hogy minden járókelő utánafordul. Egy macskaugrás ide a műterme, ha dolgozik, ott tölti napjait.

Látom is „fényre tárt” ablakait; rohanok fel a negyedikre – ridegek és koszosak a lépcsők; s közben tudom, hogy valami éppen elsikkad, bár a szálak a kezemben vannak. Egy novella nem akar összeállni, bár minden alkotóeleme megvan – de minek! Nem mintha rájöttem volna a nyitjára, ám tapasztalatból tudom, nem érdekes, hogy az elemek hétköznapiak-e vagy rendkívüliek, ki-módoltak vagy kölcsönöztek. Egy a lényeg: alkupozícióban légy velük. Rohanok felfelé, és a hiányérzettől nem tudok szabadulni.

Kopogtatok a vésett, cikornyás névtáblán, s ahogy belépek, idegességem átcsap izgatottságba. Gyanús élenkségemet szakállas, krisztusapucsos barátom egyből kiszagolja, átfordítja képzelete nyelvére, s működésbe lendül, hogy segítsen rajtam. Segít is; gátlásaim otthon maradtak az íróasztalon, úgyhogy emberibb vagyok és megértő: kiiszom maradék vodkáját, megdicsérem száradó, egymásra igencsak hasonlító képeit.

Két művészeti ág – nem vagyunk versenyhelyzetben. Az is igaz, Orlószkinak vág az esze, született karteziánus, nem ragad be szakmája tolvajnyelvébe. Nem képeket ír le, felületeket meg színkezelést; távol áll tőle a fogalmiság. Emberi módon beszél, érzékletesen. Egyszer még novellahősöm is lehetne. Ismerik és tisztelik városszerte – de ő folyton vevőkre les, a vásárlásképtelen csodálat nem érdekli.

Először persze a képei kerülnek szóba. Az egyik ott az állványon, még befejezetlen. Növényi zöld, geometrikus vonalak, beszűrődő fény – víz alatti csendélet lenyugvó napban. Orlószki hatalmas, picit vérekes macskaszeme kitartóan vizslat; azonnal reagál szavaimra, sokkal élénkebben, mint én. És ahogy a fejét rázza, észreveszem: rótes szakálla őszül, barkóján ütköznek már a fehér szálak.

Indulunk a panelváros sörözőjébe, megkoronázandó a napot, meg hogy olyan jól értjük egymást. Közben megtudom, Vasarelyről ír egy magyar folyóiratnak, le is fordít pár sort. Úgy használja a szavakat, olyan nonszalansszal, mintha színeket rakna egymás mellé. Ámulok, milyen érzékletesen beszél. Kanyargunk az ösvényeken a tömbházak között, anyukák s lányok tipegnek el mellettünk. Visszabámulunk rájuk, hosszabban is, mint ahogy két ilyen javakorabelihez illik – elismerő pillantásaink egy részét az anyukák gyűjtik be.

A kerthelyiség olyan kietlen, az abroszok olyan ejtőernyőfehérek, mintha kifogyott volna a sör. Szerencsére nem, úgyhogy leülünk a közepére – belátni a fél panelvárost meg az égboltnak is a felét. A napsütötte tömbházaktól meg az ég már-már absztrakt kékjétől újabb lendületet vesz beszélgetésünk. Besegít a jéghideg sör is, amelynek habját Orlószki olyan ízesen törli le keze fejével a bajszáról, ahogy én soha.

– Látszik, hogy nem vagy magyar! – nevet rám elnézően.

Vasarely meg egy ezoterikus idézet után, amely barátom szerint a festészet lényegét fogalmazza meg, földönjáróbb dolgokra váltunk, amitől még inkább közös hullámhosszon érezzük magunkat. Köröttünk megállapodott csend, csupán a pincér foglalatосkodik a pezsgősvödrökkel s bennük a durranásra kész palackokkal meg a szikrázó jégdarabokkal.

A makulátlan égbolton felbukkan egy kétfedelű: a századeleji technika kacifántos csúcsteljesítménye, tele huzalokkal meg merevítő drótokkal. Olyan lassan szeli a levegőt, mint egy sárkány, de burrog veszettül: repülő fűnyíróként, láthatatlan függönyként, cipzárként fojtja belénk a szót. Kis szokellésekkel halad, valami belső ragtime-ritmusra, s már jó messzire jár, mikor a napfényes kerthelyiségben meglátom a harmadik személyt. Orlószkit úgy lenyűgözi a repülő masina látványa, hogy észre sem veszi; csak hogy én ismerem jól.

Őhozzá költözött akkor az a nő, a megértő baráthoz, aki maga is megértésre vágyott. Aztán a hezitáló nőt visszafogadtam, mielőtt végképp megszerezhetette volna; faramuci, olcsó kis dühkitöréseit nem is vettem komolyan.

Orlószki megint beszélt, most a fényről, amely testet ad a tárgyaknak, köztem meg az új vendég között pedig már tapintható volt a feszültség. Sápadt az arca, a szeme vizenyős, a szája fakó, álla körül csenevész, rőtes szakáll. Egyéb-ként ő is festeget – ugyanúgy elszakmázhatott volna profi barátommal, akár csak én.

Éreztem, ura vagyok a helyzetnek: egyenlőszárú háromszög csúcsaiban ültünk mi hárman. Orlószki a fényről, a színekről, a világosságról értekezett; köztünk meg egyre nőtt a feszélyezettség. Kezdtém figyelmesebben latolgatni a kapcsolatokat. Megszereztem egy nőt, aztán elhagytam. Orlószki elismert festő, művészete minden csínja-bínja a kisujjában. Vajon elegendő anyag-e egy novellához? Az volt az érzésem, hogy még sok is. A helyzet nem volt meggyőző, nekem pedig tennem kellett volna valamit, hogy a dolgokat kibillentsem statikus állapotukból. Például, hogy bemutassam a két férfit egymásnak, de nem lett volna helyénvaló. A helyzetet tovább árnyalta, hogy a pincér a terítéket, a számláit rakosgatta, semmibe vette az új vendéget.

Amikor újra találkoztunk, kétségbeesetten igyekeztünk pótolni az elmulasztottakat: olyan hevesen ölelkeztünk, ahogy egy rugó szabadul el. Közben az ő lakásában is elszabadult az indulat; ott járt a férfi, és tört-zúzott, a vekkert, a vázát, a kisasztalt, a tükröt. Kiszórt mindent a padlóra, s végig a fizimiskámra gondolt, hogy még jobban gyűlölhessen. Lám, most itt ült a közelünkben, Orlószki éppen a fény anyagi természetéről beszélt, cseppet sem törődöttünk a betolakodó esélyeivel.

Mit is írhatnék róla? Hogy megértem, és ez egyikünknek sincs ínyére? Igazat szólva: megvetem. Semmi szín alatt nem érdemel többet.

Aztán felállt és elment. A pincér úgy tett most is, mint aki észre sem veszi. Ez bizonyos elégtétellel töltött el, bár sajnáltam, hogy vége: a helyzetből nem lehet többet kihozni. Persze továbbképzélhettem volna – de hát a képzelet csak olyan, mint az euklidészi vagy a reneszánsz tér. A helyzetet sajnáltam, nem a távozó zsákmányt. De vajon túlmutat-e a helyzet azon a tényen, hogy magam is benne voltam?

Ha megírnám ezt a „közjátékot”, érdektelen volna és lapos; még a sör is habját vesztette közben. De vajon írhatom-e azt: „Valósággal betöltött a fény (a Nap maga az Isten – mondta Turner), s ujjongva néztem a fehér abroszokat, fecsegő barátom itt-ott már őszülő szakállát, a kislányok kurta szoknyácskáit s mintegy távcsövön felnagyítva a Feleki-dombot.” Írhatok-e ilyesmit? Nem énrólam szól, nem is kifejezetten unalmas, de vajon leírhatom-e? Ha a vize nyós szemű férfi marad még, talán kialakult volna a kellő feszültség, ami túl lendítene ezen a meddő órán. Meg talán őt is...

Mennyi kibúvót talál az ember! Lásd még: Szent Antal megkísértése... Ha nem volna ilyen meleg, tán megjönne az íráskedvem, feltáruhatna a hűvös pokol. Miller arról beszél valahol, hogy miután napokig egy szót sem bírt leírni, olyannak érezte magát, mint valami nyers, éretlen olajbogyó: kikészítette írószerszámaikat, de nem jutott semmire; végül rajzolt magának egy lesántult lovat – s azzal kifújta egészen.

Voltak hát írásgörcsben szenvedő elődeim! Ettől életre kapok. A falevelek, a vonalak, a szoknyácskák színe, a morózus pincér arca, a makulátlan abroszok rebbenése – mind világosabb a kép. De lehet, hogy csak a sörtől, Vasarelytől meg a fénytől...

Aztán a repülő visszatért. Úgy burrogott, hogy Orlószki is abbahagyta kiselőadását, némán figyelte a túlbonyolított, barokk szerkezet röptét, amely mintegy lezárta a riválisom távozásába fúló epizódot. Beleszántott a kétségeimbe, a beszélgetésünkbe. A pincér persze mondhatta volna, hogy záróra, mindenki menjen haza, feledjem el a mai napot. Orlószki szakállá szinte zizegve fordult a bumfordi gépezet felé; olyan ámulattal és gyönyörűséggel néztük az agyonzsínórozott, lusta légcavarú gépezetet, akár egy műalkotást.

Felálltunk s fizettünk; közben a repülő folytatta útját – nyilván az apahidai röptér felé, ahonnan ejtőernyősöket vesz fel. Orlószkinak mondtam: jöjjön fel hozzám, felolvasom neki K., az agg görög költő Ithaka című versét.

Hogy mi juttatta eszembe kedvenc versemet? Mi bírta rá Orlószkit, hogy ezzel tegyük fel a pontot az i-re? Meg nem mondhatom. Ő a fényelméletéről mindenesetre metaforikusra váltott. Csupa véletlen ez a nap – ebben rejtett a szépsége. És szükségszerű volt, hogy azzal a verssel végződjék.

Nem akármilyen meghívni valakit egy pohár borra, egy versre. Persze a lakásban már nyoma sincs annak a gyönyörű, komplikált nőnek, aki miatt levettettem szokásaimat, minden beidegződésemet, s végül a bőrömből is kibújtam,

mint csiga a házából. Az otthagyt apróságai: a fiókokban a hajcsatok, a fiolák a könyvek között, a cédulái, amelyeken a világgal való viszonyát próbálta rendezni. Ezek a cetlik úgy vágtak belém, mint tulajdon karmaim. Rendeződött aztán a dolog valamelyest, de a hamvassága is odalett: – úgy menekültem belőle, mint gyík a régi bőréből. Persze hiába.

Orlósztűnek viszont tetszett minden. Talán mert annyi könyv van ilyen kis helyen felzsúfolva. Aztán felfedezte a kilátást.

Jó festő – mondtam már; okosan beszél, nem a szakmája nyelvén. Minden képe tengeri, mélytengeri – lehet csendélet, akár enteriőr. Mélytengeri felvételek: az agy tekervényeit ábrázolják. De vajon mi miatt dolgozik így? Innen nézve én legfeljebb moréna lehetek vagy félszegűszó.

Valósággal lenyűgözte a domb. A finom hajlatok, akár egy alvó állaté, az átetsző tejköd – s legfőképpen a búzatábla a fák között.

– Oda fut a szem. Látod, ott a fény!

S úgy mutatta ujjával azt a távoli foltot, hogy valósággal közel hozta a tekintetünkhöz. Akár a Teremtő. Gyönyörűséggel néztem én is; úgy döntöttem, vége a mai napnak, de némi kibúvót azért még hagyok.

*Ne siess ebben az utazásban,
Sok évig tartson, az lesz a jó*

– idéztem az agg költőt, miközben Orlószki oly kitartóan bámulta az érőre forduló búzatábla geometriáját.

De miért nem tudom megírni? Miért, hogy az a kis rugó nem pattan fel, nem enged szabadjárá? Tán ellenkező ütemben léptem valamit. A történetek nem csiszoltak rajtam, nem gyarapították tapasztalataimat, hanem kifosztottak és lemerítették, mint egy akkumulátort. Nem érdekel már semmi – hallom bensőmből a választ, és elborzadok. Meglehet, így van. Valami fontos apróságot nem vettem észre, és most már nincs is mit tenni: sehol az a bizonyos arkhimédészi pont.

NÉMETI RUDOLF fordítása

Vlad, Alexandru (1950, Suceag/Szucság – Kolozs megye): író, műfordító. Kolozsváron szerzett bölcsészdiplomát, azután tanár, könyvtáros, antikvárius stb. 1990 óta a Marosvásárhelyen megjelenő *Vatra* című irodalmi folyóirat szerkesztője.

Szerkesztői asztal

Több olvasónk kérésére közöljük, hogy a *Tiszatáj Könyvek* sorozatban eddig a következő kötetek jelentek meg:

Hász Róbert: Diogenész kertje (regény, 1997)	580 Ft
Greza Ferenc: „A mintaélet forradalma”. Írások Németh Lászlóról (1998)	620 Ft
Fried István: Árnyak közt mulandó árny. Tanulmányok Baka István lírájáról (1999)	640 Ft
Bozai Ágota: tranzit glória (regény, 1999)	980 Ft
Greza Ferenc: Vonzások és vallomások. Tanulmányok, kritikák (1999)	980 Ft
Nagy Gáspár: Húsz év a kétezerből (versek, 2000)	980 Ft
Hollósi Zsolt: „A Tisza-parton mit keresek?” (interjúkötet, 2000)	980 Ft
„Honnan jövünk? Mik vagyunk? Hová megyünk?” (A Tiszatáj 1998-ban indított sorozatának anyaga, 2000)	1900 Ft
Lengyel András: Játék és valóság közt. Kosztolányi-tanulmányok (2000)	920 Ft
Péter László: Kívül a körtöltésen. Irodalmi tanulmányok (2001)	1280 Ft
Békési Imre: Osztatlan filológia. Nyelvészeti-irodalmi tanulmányok (2001)	990 Ft
Hász Róbert: Végvár (regény, 2001)	1250 Ft
Sándor Iván: A másik arc. A regény és a történelem (esszék, 2001)	1250 Ft

A könyvek a Libri, a Lyra és Lant hálózatában, valamint több budapesti (Írók Boltja) és szegedi könyvesboltban szerezhetők meg, de megrendelhetők illetve megvásárolhatók a szerkesztőségben is.

*

Helyreigazítás. Júliusi számunk illusztrációi alatt – sajnálatos módon – Kéri László neve helyett Kerek Ferencé jelent meg. 7-es számunkban tehát Kéri László festőművész munkái láthatók.

*

Néhány szerzőnkről: BOZSIK PÉTER költő, az Ex-Symposion szerkesztője, Veszprém-ben él. KÁNTOR ZSOLT költő, a békéscsabai Tevan Kiadó szerkesztője. CSEKE PÉTER közíró, irodalomtörténész, a kolozsvári egyetem tanára. NÉMETI RUDOLF, román összeállításunk egyik fordítója a kolozsvári Echinox és a bukaresti Kriterion szerkesztője volt, 1989-ben települt Magyarországra. Jelenleg a 168 Óra olvasószerkesztője.

Szeptemberi számunk tartalmából:

LÁSZLÓFFY ALADÁR, KIRÁLY LÁSZLÓ, KOVÁCS ANDRÁS FERENC,
BALÁZS IMRE JÓZSEF versei

NAGY KOPPÁNY ZSOLT, SZÁNTÓ T. GÁBOR prózája

MÁRTON LÁSZLÓ *Sándor Ivánról*

BÁNYAI JÁNOS, SZEGEDY-MASZÁK MIHÁLY tanulmánya

KASS JÁNOS *Buday Györgyről*

Ára: 120 Ft

